

Jomeron Joulu 2012

TOIMITUSKUNTA

Päätoimittaja:	Sauli Kaipainen
Toimitussihteeri:	Aila Talonen
Editointi:	Pekka Salminen
Ilmoitukset:	Soili Suominen-Hurme ja Petri Sivranta
Kansikuva	Postikortti
Taitto:	Maija Haatajan kokoelmista Graafinen Palvelu Seppo Mäkinen

Sisällysluettelo

Lilli-Irmeli Hintsa	Kiire ja paniikki – vai valo ja ilo3
Leeni Tiirakari	Maija Liisa Hyytiäinen In Memoriam4
	Kaarina Pollari In Memoriam5
	Martti Turunen In Memoriam.....5
Arja Torkkomäki	Someron kirkon vihkirijä – Kaija Aarikan ”Kukkaiskevät”6
Pekka Salminen	Joulunäytelmä7
Marika Haapala	Lahden–Pitkäjärven koulu esittäytyy8
Heljä Reponen	Lapsuuden joulukirkko10
Josefina Seppänen	Realismia ja fantasiaa Jyrki Vainosen novellissa Pullo.....11
Sauli Salminen	Työntekijä kiittää koululaitosta.....12
Raimo Ali-Yrkkö	Josef ja Maria14
Manu Kärki	Valtakunnallinen evakkovaellus Somerolla.....16
Armo Kuisma	Muistojuhlat Muolaassa – kauniissa Karjalassa.....18
Raija Rajala	Juuret Muolaassa, lapsuus Somerolla22
Kalevi Sahlström	Kuin veljet keskenään24
Martti Jokinen	Mailma parempiin kässiin25
Raimo Ali-Yrkkö	Löfgrenien sukulainen Kultelassa.....26
Lisa de Gorog	”Kyl Lajja sen pian tekkee”29
Leeni Tiirakari	Liisa Vitalin korunäyttely30
Jouko Helkiö	Joensuun kansakoulusta tuli Nuppulinna32
Lassi Kantola	Parempi myöhään kuin ei milloinkaan34
Raija Rajala	Seurakuntasisar Elsa Leino.....37
Arja Fonsell	Somerolainen lastenkirjailija Ester Ahokainen38
Eeva Vuorinen	Keksijä, taiteilija, naapurini Antti Mikael Luukko ..40
Marja Näykki	Iso musta härkä43
Risto Ahti	Tilkka – Helsingin sotilassairaala44
Lyyli Honkio	Toimelias Tuominen.....46
Reijo Siltasaari	Renkipojasta kirkonvartijaksi.....47
Juha Mäntylä	Ensilumi.....50
Irja Laiho	Lumen laulu.....51
Kaija Parko	Anna-Liisa Parko Berliinin olympialaisissa 1936.....52
Timo Alanen	Aino Salama muisteli työtään Kurissa 1940-luvulla.....56
Marja-Leena Vikman	Sarjan tilan historiaa Pitkäjärvellä58
Juhani Lakio	Kimalan kivilavet – saviseudun ihme60
Annikki Lehtonen	Vanhat rakkaat naapurini63
Salme Kortelampi	Muistelmia Vilukselan Murtolan tilalta vuosina 1930–195066
Kaarina Pollari	Hivjää ja rohrint.....69
Jouni Tamminen	Hanke joka ei toteutunut: Someron kotiseutuopas71
Aarre Harju	Ensi kertaa pappia kyydissä73
Eija Komu	Ihmisen näköistä kulttuurityötä.....75
Heljä Reponen	Sukset.....76
Reijo Siltasaari	”Jaa jaa, sano jakaja...” – tuttuja rautelalaisia.....76
Olavi Virtanen	Haahla ja raakku77
Matti Sjöberg	Kalle Listomaan kertomaa78
Ahti Kukkonen	Tapani Aartomaan muistonäyttely81
Kalle Alhoranta	Digitointi – kotiseutuarikiston tulevaisuus81
Olli Nuotio	Puheenjohtajan tervehdys.....82
	Ötökäntorjuntaa torppamuseolla.....82

Lilli-Irmeli Hintsa

Kiire ja paniikki – vai valo ja ilo

Se lähestyy joka hetki – odotettu ja pelätty jouluku. Pelkään, että tämä kiire ei katkeaa jouluaattoon. Pelkään, että riisipuuro ja kinkku pitää hotkia, jotta ehtisi tehdä ja kokea kaiken sen mitä jouluun kuuluu. Ja ennen kuin ollaan aatossa, on aika monta asiaa, joiden kanssa olisi tehtävä valintoja ja valmisteluja. Kyllä te tiedätte, miten paljon jouluun liittyy odotuksia. Lapset toivovat läppäreitä ja ilmatyynyaluksia. Ystävät ja tutut odottavat “niitä hauskoja joulukortteja, joita te aina lähetätte”. Eikä lapsiperheiden pienin pulma ole siinä, millä kokoonpanolla jouluaatto vietetään. Joulu on vaikea. Siihen liittyy paljon odotuksia ja toiveita. Hyvät perinteet voivat kantaa mutta myös kuormittaa. Näin helppoa on tehdä jostain hyvästä ja ihanasta vaikea ongelma.

Joulu on meille kaikille lahja. Jumala antaa meille joulun lahjaksi. Jumalan antama joululahja on hetki, jolloin pyhä koskettaa arkista ja taivas on läsnä maan päällä.

Lahjaa on vaikea ottaa vastaan, jos ei voi tehdä jotain sen hyväksi. Emme halua jäädä kiitollisuudenvelkaan. Joulun ahdistavimmat hetket on siinä, kun postilaatikosta löytyy kortti tai peräti paketti siltä, jota en itse tänä vuonna muistanut.

Joulun suorittajat ja valmistajat, meidän on tänään korkea aika istua alas ja kysyä itseltä: Mikä joulussa on tärkeää? Mitä minä joululta odotan?

Toimi sen mukaan mitä vastasit. Hyvä joulu ei tule raatamalla. Se tulee siitä, kun suostumme ottamaan vastaan. Joulun lahja löytyy seimestä. Saamme tyhjin käsin, keskeneräisinä ja väsyneinä kohdata maailman Vapahtajan. Hän lupaa: “Tulkaa minun luokseni kaikki te työn ja kuormien uuvuttamat, minä annan teille levon.”

Adventtikynttelikköön sytytetään kodeissa ja kirkoissa joulukuun jokaisena sunnuntaina yksi kynttilä lisää. Voimme nähdä kynttilät tiimalasina, joka kertoo, miten vähän on aikaa ja paljon tekemättä. Adventtikynttilöiden alkuperäinen sanoma on kuitenkin se, että mitä lähemmäs joulua kuljemme, sitä enemmän on iloa ja valoa.

Siunattua Joulua!

Maija Liisa Hyytiäinen

18.9.1946 – 7.10.2012

Kuva Armo Kuisma

Maija Liisa Hyytiäinen on poissa. Hän menehtyi pitkän sairastelun jälkeen 7.10.2012. Enää ei Maija Liisa astele pitkässä siniruutuisessa museoemännän hameessaan Torppamuseon pihamaalla aittojen avaimia helskytellen.

Maija Liisa Hyytiäinen oli kotiseutuihminen vailla vertaa. Hän osallistui 1990-luvun alussa Somerolla järjestettyyn opaskoulutukseen ja toimi siitä saakka aina kuluvaan vuoteen saakka Somerolle tulevien ryhmien oppaana. Kun opastettujen retkien järjestäminen pääsi vauhtiin, Maija Liisa toi aina retkeläisensä Torppamuseolle ja moniin muihinkin Someron museoihin retkeläisten toiveiden mukaan. Tällä tavoin hän tuli mukaan myös Somero-Seuran toimintaan ja johtokuntaan vuonna 1999. Kun museonhoitajan virka tuli auki Ritva ja Esko Helmisen jälkeen, Maija Liisa oli mitä parhain ehdokas museoemännäksi. Ja samaan kauppaan lankesivat myös Somero-Seuran sihteerin työt, joita kaikkia tehtäviä Maija Liisa hoiti aina vuoteen 2007 saakka.

Johtokunnan jäsenyydestä hän luopui seuraavana vuonna vedoten moniin sairauksiin, jotka jo alkoivat kuluttaa hänen voimiaan.

Maija Liisa viihtyi museolla niin hyvin, että hän poikkesi sinne viikollakin katsomaan, että paikat ovat kunnossa ja että balsamit pirtin ikkunalla saavat vettä. Hän huolehti heinäniittotalkoot ja muut museon tapahtumat, nosti lipun salkoon, kitki rohtoyrttien kasvimaan ja katsoi perään, etteivät satunnaiset museolle poikenneet tehneet vahinkoa vanhoille rakennuksille. Maija Liisa sanoikin, ettei koko kylässä ole yhtä mukavaa paikkaa viettää kesäpäivää kuin rauhallinen museon pihapiiri.

Maija Liisa osallistui Somero-Seuran toimintaan kaikin tavoin aktiivivuosinaan. Hän kirjoitti juttuja Someron Jouluun, otti valokuvia ja ylläpiti leikekirjaa seuran toiminnasta, järjesti kesäretket yhdessä Aallon Jorman ja Lähteenkorvan Einon kanssa, järjesti seuran puolesta Ruokava-messujen

myyntitiskin ja sytytteli loppiaistulet museon nurkalle härkäviikkojen alun merkiksi. Hän organisoi koululaisten ja päiväkotilasten museopäivän ohjelman ja museon keväiset siivoustaloot sekä oli kaikin tavoin mukana pitäjänpäivien järjestelyissä ja kaikissa trahteeringeissa. Hän toi museolle pienen veljentyttärensä Niina Alitalon apulaisoppaaksi ja kasvatti hänestäkin museolle taitavan kotiseutuasioiden tuntijan sekä oivan esiintyjän. Maija Liisan kädenjälki näkyy myös Somero-Seuran arkistossa, jonka hän järjesteli sekä museoesineiden luetteloissa, joita hän saattoi ajan tasalle useana kesänä.

Maija Liisa Hyytiäiselle myönnettiinkin ansioistaan Suomen Kotiseutuliiton harrastusmitali vuonna 2007 ja kunniakirja vuonna 2010.

Vasta jälkikäteen huomaa, mitä kaikkea ystävämme Maija Liisa osasi ja miten paljon olemme hänelle kiitollisuudenvelassa kaikesta avusta ja uurastuksesta. Kiitos sinulle Lispe kaikista näistä vuosista.

Kaarina Pollari 11.12.1919 – 6.5.2012

Kaarina Pollari o.s. Talonen oli somerolaisen maalaistalon tytär, josta tuli opettaja. Hänen tiensä kulki Sortavalan seminaarista Jokioisten kautta vuonna 1950 Vilppulaan, Tampereen ja Jyväskylän keskivaiheille. Aviomies, Eero Pollari, löytyi Huhtijärven koulun lähellä sijaitsevasta Savelan talosta. Savelan talon emännyyttä Kaarina hoiti opettajan työn ohessa.

Kotiseutunsa ja Someron kodin perintöä oli Kaarinan kiinnostus kotiseutu- ja perinnetyöhön. Myös aviomies oli suuntautunut kotiseututyöhön, joten yhteisestä harrastuksesta tuli Kaarinalle henkireikä arksen työn keskelle.

Vuonna 1963 perustettu Vilppula-Seura oli Kaarina Pollarin elämäntien tärkein asia. Hän oli seuran sydän ja sielu, ja toimi seuran sihteerinä ja myöhemmin puheenjohtajana. Vilppulassa, nykyisessä Mänttä-Vilppulassa, saatettiin sanoa, että hän oli enemmän vilppulalainen kuin yksikään Vilppulassa syntynyt.

Kaarina ideoi ja teki Vilppulan perinnettä ja kulttuuria koskevia aloitteita, joita Vilppula-Seura toteutti yhdessä kunnan ja eri yhteisöjen kanssa. Seuran talouden kohentamiseksi hän aloitti

Vilppulan Joulun toimittamisen ja vuosikymmenien aikana hän kirjoitti lehteen lähes sata juttua.

Somero ei unohtunut Kaarina Pollarin mielestä minnekään. Synnyinkuntansa joululehteen, Someron Jouluun Kaarina kirjoitti viime vuosiin asti tarinoita Someron murteella. Monet tarinat olivat muistoja vanhasta Jaatilasta. Myös Pitäjänpäivien juhlapuhujana Kaarina Pollari nähtiin.

Kaarina Pollarin aloitteista syntyivät Vilppulan Perinnehuone ja Mu-

seot. Vilppula-Pohjaslahti -historian kirjoittamisessa hän oli avainhenkilö toimikunnan puheenjohtajana. Hän kirjoitti lukuisia kirjoja: Tolappakelekal-la Vilppulaan, Vilppula Kirja koulujen käyttöön, Suursaaresta Sallaan, Tohtori Lybeck Elämänmäen parantaja sekä Vilppulan hautausmaat ja kirkot.

Kaarina Pollarin ja työryhmän toimesta syntyi myös kirja, Someron sankarivainajain muisto, jonka Somero-Seura julkaisi vuonna 2000. Surujen kirjassa on lyhyesti kerrottu yhden naisen ja 282 miehen joko 1939 – 1944 olleen sodan aiheuttamaan sairauteen taikka väkivaltaiseen kuolemaan päättynyt elämäntarina. Kaarina Pollari kirjoitti suurimman osan kirjasta.

Vuonna 1982 Kaarina Pollari palkittiin Suomen Kotiseutuliiton kultaisella ansiomitalilla ja 1990 Tasavallan Presidentti myönsi hänelle kotiseutuneuvoksen arvonimen.

Vilppula-Seuran muistokirjoituksesta käy esille voimiltaan ehtymätön, karismaattinen, elämänmyönteinen ja iloa pursuava persoona.

Kaarina Pollari sanoi: Kotiseututyö on työtä, joka sopii ihan jokaiselle. Se on työtä, jota tehdään kotiseudun, sen ihmisten ja isänmaan parhaaksi.

Martti Turunen 21.11.1928–9.9.2012

Martti Turunen poistui keskuudestamme pitkällisen sairauden uuvuttamana. Turunen jätti hyvän perinnön somerniemeläiselle kotiseututyölle.

Idearikas ja uuttera Turunen johti Somerniemi-Seuraa lähes 25 vuotta. Seuran hallitukseen hänet valittiin 1983 ja puheenjohtajana hän toimi vuosina 1985–2009.

Hänen kauteensa liittyy maankuulun Somerniemen Kesätorin synty ja kukoistus, jonka kasvulle ja suosiolle ei näy hiipumisen merkkejä. Kesätoritoimikunnan puheenjohtajana ja torivastaavana hän oli vuodesta 1987 vuoteen 2008. Eikä lounaishämäläisen kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja ka-

dottanut puheestaan synnyinpaikkansa, Pohjois-Karjalan Juuan murretta.

Turusen aikana seura ja toritoimikunta tekivät kymmenkunta kiinteistökauppaa ja rakennushanketta, jotka jäivät pysyviksi Turusen muistomerkeiksi Somerniemen kirkonkulmalle. Vuosikaudet Turunen oli mukana myös paikallisen teatteritoiminnan innokkaana avustajana, näyttelijänä ja ohjaajana. Hän oli myös eläkeläisyhdistyksen aktiivi.

Kotiseututyöstään Turunen palkittiin Suomen Kotiseutuliiton ansiomerkillä vuonna 2002 ja samana vuonna hänet nimitettiin Someron Mekkipitäjäjäiseksi. Kesätorin perustamisen ja toiminnan edistämisestä Turunen sai 2007 Keskuskauppakamarin myöntämän rautaisen ansiomerkkin.

Someron kirkon vihkirijy

– Kaija Aarikan ”Kukkaiskevät”

Kaija Aarikka syntyi Someron Jurvalan kartanos-
sa 1929. Jo hyvin varhain
äiti-Alma huomasi nuorim-
maisensa taiteellisuuden ja
antoikin tyttärelleen vapaat
käden suunnitella Jurvalan
räsymattojen värit ja koristaa
kodin joulut ja pääsiäiset.
Alle kymmenvuotias Kaija
paukutti Jurvalan kangas-
puita ja sukkula kulki hän-
nen kädessään joutuisasti
nuoren naisen nauttiessa
kättensä töistä. Ahkeran ko-
din perintö on seurannut
häntä aina kaikissa elämän
ja uran vaiheissa. Someron
kouluvuosien jälkeen Kaija
jatko opintojaan Ester Per-
heentuvan kutomakoulussa
Hämeenlinnassa ja pääsi
monien hakijoiden joukosta
Taideteolliseen korkeakou-
luun, joka toimi Ateneumin
tiloissa Helsingissä. Vuonna
1954 Kaija valmistui tekstii-
litaiteilijaksi.

Someron maatalousnäyt-
telyn 1953 yhteydessä pidet-
tyyn jumalanpalvelukseen
kutsuttiin saarnanpitäjäksi
Helsingin tuomiokirkko-
seurakunnan tuomiorovas-
ti Aaro Siljamäki. Hän oli
Långsjön kartanon emän-
nän ja Someron Marttayh-
distyksen puheenjohtajan,
agronomi Terttu Sagulinin,
pikkuserkku. Martat hoiti-
vat maatalousnäyttelyn yli
5000:n kävijän ruokailun.
Terttu Sagulin saikin pikku-
serkultaan ahkerille ja toime-
liaille Martoille seuraavaksi
tehtäväksi uudistaa ja ehostaa
Someron kirkon tekstiilit.
Vastavalmistunut tekstiilitai-
teilija Kaija Aarikka, ystävä,
jonka kanssa Terttu Sagulin
oli muun muassa värjännyt
villalankoja, sai tehtäväkseen

vihkirijyn suunnittelun.
Someron Martat värjäisivät
luonnonväreillä nytkin tai-
teilijalle lankoja, joista Kaija
suunnitteli yleissävyltään vaa-
lean ryijyn. Vihkirijyn kutoi
Suomen Käsityön ystävissä-
kin toiminut ammattikutoja.

Someron kirkko oli Kaijal-
le hyvin tuttu jo pikkutyöstä:
kirkon värimaailma ja sen
valaistus eri vuodenaikoina.
Nuorelle tekstiilitaiteilijalle
vihkirijyn suunnitteleminen
omalle kotiseurakunnalle oli
suuri kunnia ja luottamuk-
senosoitus. Kaija kertookin
ryhtyneensä innokkaasti työ-
hön ja laittaneensa siihen
koko sydämensä. Kaija Aa-
rikan vihkirijyssä ”Kukkais-
kevät” vuorottelevat keväiset
mutta samalla myös liturgiset

värit: kasvun
ja viriävän
elämän väri,
vihreä ja vaa-
lea lila juhlan
symbolina.

Ryijyssä on myös valkoista
puhtauden ja pyhyyden sym-
bolina sekä hieman mustaa,
surun väriä. Keväisiin kukka-
värihin kuuluvat myös roosa
ja hento turkoosi.

Vihkirijyn kuvioina ovat
tasamittaiset ristit, jotka lo-
mittuvat toisiinsa kuin ke-
vätökukat luonnossa. Ryijyn
kauniit ja herkätkä kuviot sy-
venevät hienosti ryijyn ollessa
lattialla ja valon siivilöityessä
alttarikuoren yläpuolelta.
Ryijy on erittäin taitavasti
tehty; se on raskas ja täyte-
läinen ryijy, jonka tehosee-

na ovat erimittaiset langat.
Ryijyn valmistumisesta oli
kulunut yli neljäkymmentä
vuotta kun Kaijan nuorin
tytär Meliina Ruokonen
vihittiin sen päällä poik-
keuksellisesti Somerniemen
kirkossa. Tänäpä kohta kuu-
sikymmentä vuotta täyttävä
ryijy on kestänyt aikaa: se on
rauhallinen ja kaunis suoma-
lainen kirkkotekstiili, jonka
veroista ei muista kirkoista
löydy.

Ryijy oli kesällä 2012 esil-
lä Hovilan kartanossa, jossa
pidettiin Kaija Aarikan laaja
retrospektiivinen elämäntyö-
näyttely. Ensimmäistä kertaa
– kiitos Someron seurakun-
nan – ryijy oli yleisön näh-
tävänä kirkon ulkopuolella.
Monille näyttelyvieraille sen
näkeminen ja sen historiaan
tutustuminen oli näyttelyn
kohokohtia. Myös monille
sen päällä vihityille pareille
ryijyn suunnittelija ja sen

tarina olivat uutta. Kävipä
näyttelyssä lukuisia pareja,
joista vain sulhanen muisti
parin vihkirijyn! Eräs mors-
ian kertoi astuneensa tulevan
miehensä kanssa ryijylle vasta
papin kehotuksen jälkeen.
Kävipä näyttelyssä äiti ja
tytär, jotka molemmat oli
vihitty Aarikan ”Kukkaiske-
vällä”.

Someron kirkon vihki-
ryijy olkoon Kaijankin toi-
vumuksen mukaan hyvä
pohja kestäville ja onnellisille
avioliitoille.

Pekka Salminen

Joulunäytelmä

Oletteko koskaan, hyvät ihmiset, pohtineet, miksi vuosi vuodelta ryhdymme tähän valtavaan prosessiin, tähän hurjaan vaivannäköön, valmisteluun ja rekvisiitan keräämiseen, jota joulunvietto edellyttää?

Joulu on ennen kaikkea rituaali. Sen elinkelpoisuus osoittaa, että se on ihmisille tarpeellinen. Joulu on juhla, se on jotain muuta kuin arkipäivä.

Nykyisin ihmisten arkea hallitsee kolme arvoa: tehokkuus, taloudellisuus ja terveys. Jouluna nämä kaikki lentävät päälaelleen. Jouluun kulutetaan valtavasti rahaa, sen valmistamiseen uhrataan ja tuhrataan paljon aikaa kun itse värkätään sellaista, minkä voisi ostaa kaupasta. Samat ihmiset, jotka koko vuoden ajattelevat terveyttään, laihduttavat ja lenkkeilevät, mässäilevät jouluna tavalla, joka heitä arkena hirvittäisi.

Joulu korostaa vahvasti arjen vastapainona tunnepohjaista arvomaailmaamme. Haluamme tuntea, että meillä on juuret ja suku, tapaamme ja muistamme sukulaisia – ainakin kortein –, käymme sytyttämässä kynttilät omaisten haudoilla, noudatamme joskus jopa orjallisesti lapsuudenkodin tapoja. Ja ihmiset, jotka eivät normaalisti suo ajatustakaan uskonnolle, haluavat jouluna käydä kirkossa ja tuntea olevansa kristittyjä.

Joulun kaupallistuminen ja liike-elämäjohtoinen toiminta on vaikuttanut moniin tapoihin. Mutta kuitenkin suomalaista joulua ei voi sanoa kaupalliseksi samassa mielessä kuin esimerkiksi amerikkalaista, joka on määritelty plutokraattiseksi draamaksi, loistavaksi ostamisen ja myymisen näytelmäksi.

Muut tavoitteet kuin ostaminen ja myyminen ovat meillä selvästi tärkeämmät. Joulu sisältää uskonnollisia kokemuksia, se tuottaa meille koristein ja kynttilöin myös esteettistä mielihyvää. Se antaa meille aistinautintoja: syömme ja juomme hyvin, ja kokonaisuutena se palvelee vitaalisia, elämää parantavia päämääriä tarjotessaan huvitusta ja poistaessaan stressiä.

Suomalaisen joulun luonnetta voidaan parhaiten kuvata nimittämällä sitä satunäytelmäksi. Ihmiset muuttavat kotinsa kulsseja muistuttavin tarvikkein satunäyttämöksi. Siellä esiintyy satuhahmoja, kuten tontut ja joulupukki, Lucia-neito ja nuutinlaulajat. Joulunäytelmä on opettavainen niin kuin satunäytelmän tuleekin, se korostaa veljeyttä ja ystävyyttä, osoittaa miten hyvä saa palkkansa, kiltit lahjoja aattoiltana.

Näytelmän musiikki on peräisin joululauluista. Niiden kuvasto on vanhaa, viime vuosisadan alkupuolelle ulottuvaa. Joulukirkkoon ei kaasutella johtotähtisellä mersulla, eikä körötellä edes punatähtisellä Ladalla, vaan istutaan komeasti kirkkoreessä, jota vetää ruuna tai liinakko aisakellon kilkatessa. Joulupukilla on käytössään oikeastaan vielä alkeellisempi menopeli, nimittäin poro ja pulkka.

Ihmiset tarvitsevat tällaista näytelmää, muuten se ei säilyisi. Kuitenkin monet aikuiset valittavat joulun muuttuneen ja kaupallistuneen ja joulutunnelman hävinneen. Lapsia haastatteleamalla voi helposti todeta, että he kokevat joulunsa yhä yhtä suurena elämyksenä kuin edellisetkin polvet. Juuri lasten ympärillä koko joulunäytelmä pyörii.

Lahden–Pitkäjärven koulu esittäytyy

Långsjön kartanon omistaja Waldemar Sagulin perusti Pitkäjärvelle koulun, joka aloitti toimintansa vuonna 1892. Tämä ei ollut kunnallinen koulu, vaan oppilaitos oli kartanon omien alustalaisten lapsille. Näin ollen Pitkäjärvellä on käyty koulua tänä vuonna 120 vuotta. Sagulin lopetti yksityisen koulunsa, ja Kökön nummelle rakennettiin kansakoulu. Se aloitti toimintansa syksyllä 1907.

Pitkäjärven ja Lahden koulut ovat nykyään yhdistyneet samaksi yksiköksi ja 1–2 luokkalaiset aloittavat koulunsa Lahdessa ja jatkavat alakoulunsa loppuun Pitkäjärven puolella, jossa on 3–6 luokat. Näin oppilaat kuvaavat kouluaan:

Kollaasi. Anniina Väiri.

- Koulu ei ole kovin suuri, mutta silti kiva. Alisa 4. luokka.
- Ruoka on tosi hyvää ja opettajatkin ovat ihan okei. Juho 6. luokka.
- Tämä on kiva koulu, sillä pienissä kouluissa ei kiusata niin paljon. Ida 5. luokka.

- Aloitin koulunkäynnin täällä kolmosluokalla, koska kaksi ensimmäistä vuotta olimme Lahden koulussa. Venla 5. luokka.
- Koulun piha on hyvä, koska siinä voi leikkiä vaikka mitä pelejä. Antti 5. luokka.
- Koulussamme on neljä opettajaa, terveydenhoitaja, keittäjä ja koulunkäyntiavustaja. Anniina 5. luokka.
- Pitkäjärven piha on iso, täällä on keinuja, kiipeilytelineitä ja koripallokori. Jere 5. luokka.
- Koulussa on kivaa, kun näkee kavereita. Hilppa 5. luokka.
- Olemme rakentaneet pihalle joka luokalle oman majan. Anniina 5. luokka.
- Kouluun on mukava tulla aamuisin, meinasin kerran lähteä unissani kouluun. Oona 5. luokka.
- Koulu on ollut ihan mukavaa, mutta

Painotyö. Arttu Ojalin.

mikään ei voita kuitenkaan kesälomaa. Jere 6. luokka.

- Täällä on kivoja oppilaita ja opettajatkin joskus vitsailee. Samuli 6. luokka.
- Koulun alueella on kaksi koulukennusta, toinen ei ole käytössä. Juulia 4. luokka.
- Koulussamme on kolmekymmentäyhdeksän oppilasta. Ada 3. luokka.
- Isäni ja pappani ovat myös käyneet Pitkäjärven koulua. Jenna 4. luokka.
- Meillä on paljon omenapuita ja marjapuskia. Samuel 4. luokka.
- Meille oppilaille tehtiin odotustila, jossa voimme odottaa taksia. Lotta 5. luokka.

Väriympyrät. Katariina Kankaanpää ja Elsa Ryhtä.

Akvarelli. Kalat. Enna Erelä.

Kitaratonttu.
Kitaratonttuna Kalle Tiepelto. Alarivissä Nea Tammi, Maisa Noki, Pinja Lehtinen ja Silja Palander. Ylärivissä Jerry Joensuu, Juho Leppä, Jemina Merjasalo, Matias Mustonen.
– Kuvat Marika Haapala.

Lahden koulun opettaja Mirja Honkanen halusi toteuttaa Somerollakin vaikuttaneen Ester Ahokaisen tuotantoa joulujuhlissaan. Lapset harjoittelivat opettajansa johdolla hauskan näytelmän. Siinä runoiltiin tonttujen mietteitä, jotka kuvastavat menneen ja nykyajan muutoksia. Näytelmässä nähtiin myös tanssia.

Miksi varjo?

Kellotonttu, miksi varjo viipyy otsallasi? Etkö enää kodikkaaksi tunne oloasi?

Tuota suren, kun ei teille kellon aika riitä. Liian myöhään tajuaatte mitä siitä seuraa.

Kellotonttu.
Ylärivissä Anni Aaku, Niko Lehtimäki, Matias Mustonen Kellotonttuna ja Jemina Merjasalo. Alhaalla Maisa Noki, Pinja Lehtinen, Silja Palander.

Riihitonttu.

Riihimaukkaan uutisleivän, ja -puuron toivoisin.
Riihi pantiin polttopuiksi. Suren minäkin.

Joulupukki ja muori:
Anni Aaku ja Valtteri Kontio.

Heljä Reponen

Lapsuuteni joulukirkko

Jouluaatto on vaihtumassa yöksi, on saunottu, syöty ja joulupukkikin on vierailut, tosin kiireisenä, sillä lahjat löytyivät eteisestä. Pääsen huomenna ensimmäistä kertaa joulukirkkoon. Herätys on aikaisin aamulla, joten mamma hoputtaa nukkumaan. Kynttilät puhalletaan sammuksiin, ilmaan jää leijumaan kynttilän tuoksu, joka sekoittuu kuusen ja hyasintin tuoksuun.

Aamu on: pian lautasella höyryää puuro, silmät huuhtaistaan ja vaatteet ylle. Astun ulos, ulkoilma lemahtaa vastaan kirpeänä, on pakkasta. Pihvalo heijastaa kapean, kelmeän valopiirin pihaan, lunta on paksu kerros. Matkaan lähdetään reellä.

Hevonen nostelee levottomasti jalkojaan, se haluaa lähteä. Nousemme rekeen, käperryksen siskon kylkeen kiinni ja mamma peittelee minut vällyjen alle nenä-nipukkaa myöten. Taivaalla tuikkivat kirkkaat tähdet ja kuun puolikas on kierähtänyt jo läntiselle taivaalle. Lumiset puut nuokkuvat taakkansa alla tehden kauniita kaaria tien päälle. On satumaisen kaunista.

Pian saavutaan kirkonmäelle, siellä on vilskettä, monia hevosia ja jalankulkijoita. Veli sitoo hevosen puomiin, kahmaisee sylyksen heiniä hevosen eteen ja heittää loimen sen selkään. Kirkon kellot kumahtavat juhlovasti, lähdemme nousemaan kirkonmäkeä ylös.

Saavumme kirkon ovelle, se on suuri ja raskas, ja pujahdan aikuisten välissä sisään. Vastaa tulvataa valomeri. Kaikki isot kynttiläkruunut loistavat kirkkaina, alttarin edessä on mahtavan suuri kuusi monine kynttilöineen. Ilmassa väreilee kynttilöiden tuoksu ja lämpö suuresta ihmisjoukosta. Kirkko on melkein täynnä. Hakeudumme istumaan. Penkki on korkea ja kova, jalat jäävät roikkumaan tyhjän päälle.

Hetkessä kirkon täyttää mahtava urkujen pauhu, veisataan tuttua virttä ”Enkeli taivaan”. Olo on juh-lava. Urkujen soitto on huumaaavaa ja kirkkokuoro valkoisissaan kuin suoraan taivaasta. Saarna on ehkä liian pitkä. Mutta kaiken kaikkiaan aika kuluu. Pian on loppusoiton aika ja lähdemme ulos.

Sillä aikaa päivä on alkanut valjeta, tähdet ovat sammuneet ja ilma sinisen hämärää. Kapuamme omaan rekeen. Veli antaa hevoselle luvan nelistää kotia kohden ja kyllä vauhtia piisaakin, lumitilsat vain lentelevät hevosen kavioista. Aulis tulee vielä paluumatkalla jalaksille ja ajetaan oikein vauhdilla kilpaillen, kuka pääsee etummaisiksi.

Pullover

Raivasin tieni lattialla lojuvien tyhjen pullojen ja vaatteiden läheltä. Pullot oli pakattu muovikassisiin, mutta osa päällekkäin nostetuista puseista oli kaatunut ja pulloja oli kierinyt ulos ja vierinyt pinnin lattialta, sillä vanaa putoa oli kallellaan ja kaikki lattialta päätynyt pyrkii kohti eteläpäätyä. Koska veli oli ollut tullut aamvaan ovea, pelkasin löytäväni hänet taas lomasta keitittynä lattiasta, maa-kaamasta omasta osennuskussaan niin kuin joulun alla, kun olim viimeksi toimitanut hänet ambulanssilla sairaalaan. Asunossa leijui tuu epämaailman kiderä kaasu, se tuli kai kaappeihin unohtuneista ruoan-ajureista ja siivottamattomuudesta ja kaikista siitä, vellen ajasta.

Mutta veli ei ollut keittösää. Kurkistin makuuhuoneeseen, sillä kukaan ei näkynyt keittämässä. Sängyä ei ollut pedattu, niin kuin ei enää pitkään aikaan. Reusinen peitto oli valahtanut lattialle, sen alle oli paljastunut hien kellastama lakana ja laukaus tyynylinä. Sängyn vieressä lattialla doissala oli yhä laika koidhassa, josta olin julkin doissala alle jynssäntyn pois oskennuksen. Tuolloin veli oli ollut sairaalassa kaksi viikkoa, vierekköissö. Häneltä oli pumpattua täyteen läikkeitä, jotka ruokki-vä hänen välttämälä persoja sulojan ihmän, että hänen tarvisi kallista pulloa. Veli oli vietieää ollut aggressiivinen ja yhteistyöhaluton. Hänen matteassan sairaalassa astunpoastan (621 olin kiikututtanut hänen astunpoastan (621 tyhjää pulloa viinakuppaan pullonpalautus-tuottoattin: parin kuukauden lasi. Oli vaikea käsittää, että yksi ihmisen oli tyhjennäntä ne kaikki. Siivoamaan en ollut ryhtynyt, koska tiesin sen turhaksi.

Olouhuoneessa oli hämää. Verhot olivat kiinni niin kuin aina, vaikka oltiin jo iltapäivällä. Minua odotti outo näky: keskellä huonetta seisoj jättimäinen pullo. Sen kaula ulkoi melkein kattoon asti, ja pullon vartalo kaartuvine kylkinen täytti keskialttian ja saati huonon tuntuman altaalta. Tuo hämääntyttävä, henkeäsalpaavan kaunis esine oli puhallettu vihertävästä, pakusta laista – niin pakusta ja himmeästä, että valo juuri ja juuri läpäisi sen, kun napsautin kattolampun päällä.

Minun piti kävellä ilmestyksen luo ja painaa kasvoji kiinni lasiin, ennen kuin näin silmille pulloon ja tunnistin veljeni. Hän istui vanhassa, ripsaantuneessa nojatuolissaan ja poltti siltäkkä. Pullossa leijailevan savun läpi näin, ettei hän ei ollut ajanut partaansa päiväkausiksi, eikä varmaan peseytynytkään, istui vain likaisissa vaatteissaan ja imi tupakkaa posket lommoillaan ja puhalsi savua suustaan kasaan ilmaan.

Tajusin, ettei hän nähnyt minua. Kupautilin rystysilläni pullon kylkeä. Kun veli ei näyttänyt kuulevan, tai ainakaan reagoivan, koputin lisää, ensin varovasti, sitten lujemmin, kaksin käsin, kaksin rystysin. Veli ei vieläkään näyttänyt kuulevan. Kiersin pullonvientiä vähän vasemmalle, kohtaan jossa seison suoraan hänen edessä. Koputin pullonkylkeä uudestaan, aloin heilutella käsi- varsiäni ja painoin lopulta nenäni kiinni lasiin.

Nyt veli huomasi liikkeen: hänen ilmeensä vapaltui. Kesti hetken, ennen kuin hän näytti tajuavan, kuin lasin takana koirakehru. Süpässillä riuokivastaastalla varisi tuulkaa, kun veli kömpsi huterille jalollle. Hän oli vällähä takoa, horjhti ja siä viime hetkellä tuolia tuolin selkämäysästä. Hän hoippui mutaman askelen lähemmäs, kumaraensisä ja laihana, ja seisautti lopulta eteen, kasvot vain puolen metrin päästä omista. Hän otti siitä suustaan ja väänsi. Kasvojen hän oli rummaa ja juomajä täynnä, silmät häntä ja harittava. Hän näytti vankuksesta, vaikka oli vasta nelikymppinen, ja ilmeensä

Hän sanoo jotain, suosii liikkuu ja ilmeet elävoittavat kasvojen hetkeksi. En kuule, minä vastasin. Tuntuu kummallista: kuulla oma äänensä, kun ei kuullut toista! Hän niin kuin olisi puhunut yksikseen. Veljes suosii liikkuu taas, huulet ja suupieleet ja kasvojen pienet lihaksat kelmään ihan alla. En kuule, sanoin uudelleen, tällä kertaa lujemmalla äänellä, ja varmuuden vuoksi vielä kolmannen kerran, ääntä ja hitaasti, niin että hän ehkä pystyisi lukemaan sanat huulilltan. Yhtäkkiä veli kohotti oikean käsivarsensa ja lyödy humautti nyrkkinsä lasiin. Siitä ei kuulunut kuin pienen, etäisen tönähtö. Ymmärsin, jos yhä etäisellä kuulosi hänen korvaansa, jos minä tuntu lasia ulkopuolel. Tai ehkä lasiseinä kuitenkin kulkaapain. Kun niitä oli joka puolella ympärillä!

Jäin veljen luo yöksi. Kapusin keittokakkaralle ja varmistuin, ettei pullossa ollut korkkia. Pullonsuu oli umpilasia, mutta siinä oli pieni, muutama sentin reikä, josta ilma vaihtui ja veljen polttamien särkein savu värjyi ohuena vanana ulos.

llalla, ennen kuin paeudum ptkk-
leni sohvaan, johon oli paeannu iselleni
vuoteen, huomasin veljen nukahtaneen.
Samalla panin merkille, etti pullo pohjalle
oli ilmestynyt vettä, tai jotakin kirkasta
nestettä. Sitä vain muutama sentti, mutta
pohja oli kokonaan peittynyt. Lasin läpi
arkasteluun nestä näytti vihreää. Veti istui
lyysyn ja kasaan painuunena, leuka
rinnalle vaipunena, ja kuorsasi. Tai niin
ainakin arvelin, sillä ääntäkään ei kuulunut.
Hänen suksaan olivat kasustuneet, ja tuolin
ympärillä, värittämässä nestessä, kelluskuksi
säkäntumpeita.

Seurasin lasin läpi veljen kolmea viimeistä päivää.

Poistuin hänen luotaan vain kaksi kertaa, kun kävin kaupassa. En pystynyt syömään jääkaapissa olleita ruokia – niitäkään, jotka olivat vielä kellovissa. Kun jääkaapin oven avasin, ulos pursui aloiteutuja, puoliksi syntyjiä makaronilaatikoorsioita ja lahjapullapakkauksia. Veljen varastoamat suolaistenpurkit olivat täynnä hometta. En tiedä, kuinka kauan ne olivat siellä olleet. Liedellä lojui eltaantuneen rasvakoroksen kuorruttama paistinpannu, ja koko hellaa sekä lattiaa sen ympärillä kuor-
 tuja leikkauksia ja ruuanpalas-
 ta.

Vaikka veli oli jo tavoit-tamattomissa, matkalla pois, onnistuimme kuitenkin vaihtamaan muutamaa kirjoitettua viestiä. Hänellä oli onneksi mukanaan viestien, joi- ttorretti paidan rintakuusi. Viestissä hän kirjoitti sätkäpaperille. Koko paperit täyttivät hän, hän poltti ne satken kaarena. Tuki- sin muuten niitä kirjoituspuuteiksi oli uhrannutkin. Painelinme viestiejä loppu- laasinikin, hän sätkäpuolella, minä ulkopuolel- la. Sätkäpaperille ei montaa sanaa ma- tunut, joten hän kirjoitti niin pienellä ku- kahdollaista. Minun piti mennä hänen lähellä ennen kuin näin kulu. (Ei tämä enää kuta kuta), la- syntä itseäi. Ei tämä enää kuta kuta), la- sin ensimmäiseksi viestiksi. Kun vastauksessa- kysyin, olisiko hänellä varmasti kaikkea, m- tarvisi, hän vastasi: "En tarvitse mitään, pa- viinaa. Sitä riittää, votkaa on koko nilkkoil- la." Hän ei ollut baareja. Muistatko, k-

asti. Ja aivan on haaveet. Minusta on tullut
Mäntän lapsuuden aurinkoon kesäpäi-
vän, kun makasimme sellämmen pihanur-
mella ja katselimme taivaan pilviä. "Minusta
tulee isona lentäjä", vielä sanoi silloin. "Lentäjä
tai ralliautoilija. Kunhan vain saan ohjata ja
pyörittää rattia. Minä en ole lukurukous, niin
kuten silloin ajattelin. Minä olen lentäjä, niin
veljeni taivaalla, siihen liitusrunkoon lento-
koneen ahtaassa ohjaamossa, keskellä paljasta,
näennänsä liikkumatonta ilmaa, joka suihki
ohi korvien ja likisti nahkalyypin tuikeksi
pääkkaali laista vasten ja pyyhki mielen
kärkkäksillä seukeiksi kuin läpinäkyvä lasi.
Tuo aivan veljeni.

Se oli kymmenisen vuotta ennen veljen alamäkeä. Kymmenisen vuotta ennen kuin veljen ylle laskeutui pysyvästi pullon henki. Kukaan ei ollut odottanut, että joku ohjari ja pyörittäjä rattia.

Hietä myymillä, kun tähtystin säälle, istu-
 joan. Kun oli palannut paikalle, istu-
 joraukinen mukava näköisesti, oli nostaa
 jalkansakin ylös tuoliin. Hän suksissa ja
 pitkälahkeiset alustushousu polviin saakka
 olivat mäiset. Nähdessään minun kastelevan
 veli levitti käsivarsensa suoriksi sivulle ja va-
 luttu ruumistaan. Hän kaatoi pillere löy-
 suksesi ja nosti taas koonen leuka. Melkein
 tunsin propellivierin ja kuulin muutaman
 ääkeästy kähähdys sekä laskusihevkeiden
 metalliset nitkahdukset. Melkein haistoin
 k... h... k... ja kylmän ilman.

Melkein.

Sitten vielä pudotuttuina tuolista ja alkoit kauhota laittailta väline kämmienkseen kuppilain ja edelleen suuhun. Minä kavahdin vatkemassa. Hän painui kontalleen ja roiskoi vatsasta kasvoilleen ja päällään. En kestänyt toista näkyä, se täytti minun epätavollista ja voimattomalla raivolla ja muistutti paitsi menneestä kahdestakymmenestä vuodesta myös lukuisista yrityksistä saada hänet hoitoon. Viimeisimmän – yrityksestä oli vain kuusi kuukautta – oli ollut silloin huonossa kunnossa, mutta toipillan, juonut rankasti pari viikkoa. Kuinka olikaan hämmästytti, kun hän oli sanonut lähtevänsä hoitoon! Kun sitten

olin keittiössä auttanut ulkovaatteet hänen ylleen, vapisevin käsin, roivon ja epäuskon kamppaillessa mielessään, ja tukenut hänet eteiseen, veli oli aikoi tarrannut käsin käsiin ulohuoneen ovenkarmiin ja sanonut, ettei lähde minnekkään. Ja niin paljon voimaa oli hänen lähiössä käsiavaruissaan ollut, käsiavaruissa ja näpöissä sekä tahdossa, ennen kaikkea tahdossa, etten ollut saanut tästä hyödyttämälläni. Ja mitä sitä paitsi olisi hyödyttämälläni? Tiedä hänet väkisin! Kun olin luvannut, ettei nyt menäisi mihinkään, veli oli lupolta irrottanut otsensa, hoiperrellut keittiön ja tyhjentänyt kerrakalauksella puoliyhjän vortkappalin, joka oli seissyt keittiön pöydällä.

En koskaan unohtaisi, millainen katse hänen silmissään oli, kun hän kumautti pullon pirstaleiksi keittiön pöytää vasten ja katsoi minua.

Sitten karse

Uhitteleva, yleensä tyytymätön katse.
 Isän toisen, ei veljensä katse.

Kolmantena yönä kavahdin hereille kesken unieni. Painoin herätyskellon valonappulaa: varttia vaille neljä. Ulkona kadulla joissain asunnoissa oli hiirenhiljaista.

Pullon jyvää, mustanpuhuva hahmo erottui pimeästä. Könsyin ylös sohvastä siinimuin illalla katselleeni vessan peilistä sinimustia silmäpussējani. Veli oli illalla ennen nukahtamista viestittänyt: "Näytät kohtalokasta laajasta kuin minä. Koeta nukkua."

Napsautin valot olohuoneeseen. Menin
" - kysä ja painoin kasvoni lasia vasten.

Alkuun en ymmärtänyt, mitä näin, veli, kun istui tuolliaan rauhallisen näköisenä, joskin selvästi epämuksavassa asennossa, ja kaikki vaikutti olevan niin kuin illalla ennen nukahtamista. Sitten tajusin, että lasin takana, silmieni tasalla, kellui särkätynä pöytä. Kukaan ei ollut huomannut, että se on siinä, ja raivutin niskaani ja nostin katsettani, erottaen sen kappaleen, jota en ollut huomannut. Kukaan ei ollut huomannut, että se on siinä, ja raivutin niskaani ja nostin katsettani, erottaen sen kappaleen, jota en ollut huomannut. Kukaan ei ollut huomannut, että se on siinä, ja raivutin niskaani ja nostin katsettani, erottaen sen kappaleen, jota en ollut huomannut.

Miksi ne olivat niin korkealla?
Pian tajusin, että pullo oli yön aikaa täyttynyt. Votkan pinta oli kohonnut tuoppiin mukaansa.

Veli oli pysynyt tuolissa, koska hän oli työntänyt toisen jalkansa tuolin selkänöjan ja istuimen välistä ja kieputtanut keskivartalonsa ympäri lakanan, joka siihen asti oli verhoonnut tuolia.

Kiersim monista kertaa pa-
etsin ja hain. Olin varma, että veli oli jättänyt
minulle jonkinlaisen viestin ennen hukkua
mistaan. Lopulta huomasin, että ylhäällä
lähellä pullon suuta, hämmörit vihreään lasiin
liimautunut valkea paperinpallo. Löysin kein-
tiötikkakä, kapusin ylös ja nousin varpaillen
Minun täytyi kuitenkin hakea taskulamppu
keitittöön kaapist, ennessä kuin näin lukea, mi-
veli oli kirjoittanut.

"Lennä perässä sitten, kun aika on."

Äkkiä, vihreän kajon äkillisenä leima-
duksena näin sielun, joka oli kuin pimeiden

Jyrki Vainonen, Pullo (2007)

miljööstä. Hiljalleen votkalla täyttyvä lasipullo pitää juopon sisällään, sillä korkkia ei ole. On ainoastaan ”– muutaman sentin reikä –”, josta ilma hiljalleen vaihtuu.

Novellin minäkertoja, päähenkilön veli, luo kerroksellaan novelliin hyvin tiiviin ja intiimin tunnelman.

Novellin alussa hän saapuu
veljensä asuntoon kuvaillen
lattialla lojuvia pulloja ja kit-
kerää katkua, joka luultavasti

johtuu vanhoista, unohdetuista ruuista. Hän jatkaa kertomalla, kuinka viimeksi oli toimittanut veljensä sairaalaan löydettyään tämän ”- makaamasta omassa ok-

sennuksessaan –”. Tätä seuraa kuvaus hien kellastamasta lakanasta ja laukukkaasta tyy-nyliinasta: kuvailu siis saa jopa inhorealismien piirteitä. Vainonen ei käytä eufemismeja, hän puhuu asioista niiden oikeilla nimillään ja niin todentuntuaisesti, että voin itsekkin tuntea olevani hämärässä, hieman kallellaan olevassa ja viinankatkuissa asunnossa.

Epämiellyttävästä totuudesta huolimatta kertoja itse suhtautuu kaikkeen tähän sotkuisuuteen ja veljestaan huolehtimiseen varsin tottuneesti. Pullojen kerääminen ei ole hänelle uutta, mutta toisaalta hän ei vaivaudu siivoamaan paikkoja, sillä tietää olevan sen turhaa. Kertoja on turtunut tilanteeseen, vaikka yrittääkin aina ajoittain saada veljensä hoitoon. Kertoja ja hänen veljensä muodostavatkin vastakohtaparin sekä kuvaavat realistisesti tilannetta, jossa alkoholisoitunut ihminen ei enää kykene pitämään huolta itsestään, sillä sairaus on juurtunut syvälle ihmiseen ja tuonut mukanaan itsetuhoiset aikeet. Tällöin myös läheisen on vaikea puuttua merkittävästi asioiden kulkuun.

Kun kertoja saapuu veljensä olohuoneeseen, kaikki

Josefina Seppänen *Paras ylioppilasaine Someron lukiosta 2012.*

Realismia ja fantasiasia

Jyrki Vainosen novellissa Pullo

Josefina Seppänen.

Jos heräämme jokaiseen aamuun unohtaen muutoksen mahdollisuuden, huomaamme lopulta, että päivät toisensa jälkeen kuluvat noudattaen samaa kaavaa. Juutumme ajan syklisiin, joka johdattaa meitä kohti kasvavaa entropiaa, epäjärjestyä. Saatamme hyväksyä kohtalomme ajatellen, ettei mitään ole tehtävissä. Toiveet muutoksesta turruttavat mielemme ja sekoittuvat alati kasvavaan epätoivoon.

Näin sekoittuvat myös Jyrki Vainosen novellissa "Pullo"

(2007), realismi ja fantasia. Viinanhöyryyisen päähenkilön kolmen viimeisen elinpäivän seuraaminen tuntuu kaikessa karkeudessaan ja absurdeista mittasuhteistaan huolimatta hyvinkin realistiselta kuvaukselta alkoholisoituneesta ja toivonsa menettäneestä nelikymppisestä. Oman fantasiaelementtinsä kertomukseen tietenkin tuo jättimäinen pullo konkreettisella läsnäolollaan juopon olohuoneen keskiössä, missä se muodostaa oleellisen osan novellin

fokus kohdistuu valtavaan, lähes huoneen katon korkeudelle yltävään lasipulloon, joka on ”henkeäsalpaavan kaunis”. Veljen sisällään pitävä pullo on novellin yllättävä käänne, mutta symbolisoi hyvin sitä, kuinka alkoholin vankilasta ei aina ole ulospääsyä. Esillä ollut aihetta, alkoholismia, onkin hyvä höystää fantasialla, sillä se luo tilanteeseen uutta perspektiiviä ja uusia mielikuvia, jotka yllättävät lukijan. Toisaalta myös kertojan suhtautuminen pulloon on yllättävä; hän ei yritä saada veljeään ulos pullosta vaan hyväksyy asian ja tyytyy seurailemaan tilannetta vierestä. Ihaillessaan pulloa hän jopa viestittää, että on helpottunut ratkaisusta. Kun veli on pullon sisällä, hänellä ei enää ole huolta tämän olinpaikasta.

Pullo siis symbolisoi sekä veljelle että kertojalle lähes samaa asiaa: vapautta synkään elämään johtaneista kaavoista. Teemanakin toimiva

elämään uupuminen voidaan tulkita tilanteena, jossa ”pullon henki” on ottanut vallan ja vienyt mahdollisuuden uuteen alkuun. Novellin nimi taas havainnollistaa novellin sisältöä melko konkreettisesti. Pullo sanana antaa nopeasti negatiivisen konnotaation viitaten alkoholiin.

Muuten niin raskaaseen maailmaan uppoava novelli tuo kuitenkin pienellä taikumallaan hieman valoa pimeyteen. Kertoja vaihtaa veljensä kanssa kirjoitettuja lappuja, sillä pullon läpi he eivät enää voi kuulla toisiaan. Rappioituneena ja kohtaloonsa vaipuneena veli kirjoittaa sätkäpaperiinsa: ”En tarvitse mitään, paitsi viinaa – Ja ainahan on haaveet.” Kertoja palaa muistoihin ennen veljensä alkoholismia, aikaan, jolloin vielä oli unelmia. ”Minusta tulee isona lentäjä”, haaveili veli nuorena. Tuo raikas tuulahdus muistuttaa, kuinka mikään ei ole niin mustavalkoista: alkoholistiksi tullaan,

ei synnytä. Se antaa myös realistisen kosketuksen ihmisistä kumpuaviin hetkittäisiin toivonpilkahduksiin ja siihen, kuinka ihmisillä on taipumus haaveilla, vaikka asiat olisivat kuinka huonosti.

Haaveista on kuitenkin ryhdyttävä tekoihin, ellei halua joutua pullon kitaan, kuten juoppo. Kun tämä yhtäkkiä – alkoi kauhaa lattialta viinaa kämmeniensä kuppiin ja edelleen suuhunsa –, kertoja perääntyi kauemmas. Näky yhdistää irvokkaasti fantasiaa ja realismia. Se kuvaa alkoholisoitunutta veljeä lähes

eläimellisenä ja himojensa vallassa toimivana olentona, joka ei kykene hallitsemaan itseään.

Kolmantena yönä viinan vanhentama veli kokee loppunsa. Kertoja ei sitä aluksi edes huomaa, mutta erottaakin sitten tumppeja, joita – killui pullon taivaalla kuin sammuneita tähtiä –. Viina oli nyt kirjaimellisesti noussut veljellä viimeistä kertaa päähän. Novelli kuvaa ajatuksen tasolla melko realistisesti sitä, kuinka avuttomia olemme toisten ihmisten elämenteillä. Loppujen lopuksi pystymme vain sivustaseuraajan rooliin, sillä jokainen tekee omat päätöksensä. Jokaisella meistä on aamuja, jolloin emme jaksa uskoa parempaan. Joillakin niitä on vain liian monta.

Sauli Salminen *Paras ylioppilasaine samalla pistemäärällä Someron lukiossa 2012.*

Työntekijä kiittää koululaitosta

Koulu on paikka, jossa ihminen viettää huomattavan ajan elämästään. Parhaimmillaan, tai pahimmillaan, ihminen voi opiskella lähes 20 vuotta alkaen esikoulusta ja päättyen yliopiston lopputyön viimeistelyyn. Tämän lähes neljänneksen ihmisen elinajasta kattavan jakson pääasiallinen tehtävä on kasvattaa ihmisistä sivistyneitä kansalaisia, jotka tulevat toimeen omassa elämässään. Tähän omaan elämään kuuluu vahvasti työelämä, johon koulutautuminen antaa eväitä. Koulu- maailmassa tarvittavat taidot ovatkin hyvin samankaltaisia kuin ne taidot, joita työelämässä tarvitaan.

Ensimmäisten kouluvuosien lähtökohtana on, että oppilaille opetetaan aivan perustietoja, kuten lukemista ja laskemista, joita ilman yhteiskunnassa ja työelämässä pärjääminen on hyvin haastavaa, ellei jopa mahdotonta. Vuosien saatossa näitä taitoja kartutetaan yhä laajemmiksi ja edistyneemmiksi. Kaikki koulussa opetettava tieto on arvokasta elämää varten, mutta omassa tulevassa ammatissa kaikkea opetettua tietoa ei silti tarvita. Esimerkiksi biologiassa opetettavat tiedot metsäneläinten jäljistä ovat varsin merkityksettömiä, jos henkilön työtehtävät koostuvat pörssitoiminnasta. Tässä

suhteessa voidaankin väittää, että kaikki koulussa opetettava tieto ei ole hyödyllistä työelämässä. Idea onkin siinä, että tiedollisesta ja taidollisesti peruskoulun ja lukion tarkoituksena ei ole valmistaa ihmistä työelämää varten, vaan lisätä yleissivistystä ja antaa muita valmiuksia.

Sen sijaan löytyy tietysti myös kouluja, joiden ensisijainen tehtävä on valmistaa ihmisiä työelämään. Esimerkkeinä näistä ovat sekä ammattikorkea- että ammattikoulut. Esimerkiksi ammattikoulut kouluttavat parturi-kampaajia opettaen näille hiustenleikkausta, värjäämistä ja asiakaspalvelua.

Läpäistyään koulutuksen opiskelija on hyvin pitkälti valmis siirtymään työelämään. Ammattikorkea- ja ammattikoulut kouluttavat väkeä niille aloille, joille vaaditaan paljon työvoimaa. Tämä onkin kansantaloudellisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeää, jotta talouden rattaat saadaan pidettyä pyörimässä riittävän työvoiman ansiosta.

Tiedot ja taidot ovat kuitenkin vain yksi, joskin tärkeä asia, jonka koulu tarjoaa työelämää varten. Kouluvuosien aikana nimittäin opitaan paljon muitakin hyödyllisiä asioita. Näistä taidoista yksi tärkeimmistä on sosiaaliset taidot. Niin koulussa kuin

Sauli Salminen.

työpaikalla henkilö joutuu yleensä tekemisiin monien erilaisten ihmisten kanssa. Jos haluaa pärjätä työelämässä, on tultava toimeen kaikkein kanssa. Työntajat nimittäin arvostavat yhteistyökykyä ja sosiaalisuutta, jotta yhteistyökumppanit saisivat yrityksestä hyvän kuvan ja jotta työilmapiiri säilyisi työpaikalla hyvänä. Näitä asioita opitaan jo koulussa, jossa on tultava toimeen omassa luokassaan ja kyettävä tekemään ryhmätöitä niin parhaiden kaverien kuin muidenkin kanssa.

Koulussa opitaan myös kunnioittamaan auktoriteetteja eli opettajia, sekä noudattamaan sääntöjä. Myös työpaikoilla on omat noudatettavat sääntönsä sekä johtajansa, joita alaisten tulee kunnioittaa ja totella. Koulussa tottelemattomuus johtaa rangaistukseen, kuten jälkiistuntoon tai puhutteluun. Työpaikalla oletetaan, että annettuja ohjeita osataan jo noudattaa. Jos joku siis toistuvasti niitä rikkoo, on hänen kohtalonsa todennäköisesti irtisanominen, sillä monille työttömille työt varmasti maistuvat säännöistä huolimatta. Lisäksi potkut saaneen niskoittelijan maine kokee kolauksen ja työpaikan saaminen tulevaisuudessa voi olla hankalaa.

Vaikka annettuja ohjeita ja sääntöjä tulee noudattaa, pitää

työelämässä tarpeen vaatiessa olla myös riittävän itsenäinen, jotta esimiehen ei tarvitsi jatkuvasti kehottaa työntekijää tekemään jotain. Jos kyse on kuitenkin jostain äärimmäisen tärkeästä asiasta, ei tällöin välttämättä kannata tehdä päätöksiä yksin. Itsenäisyys tuo mukanaan myös vastuuta, jota työpaikoilla on opittava ottamaan. Nämä asiat korostuvat myös koulumaailmassa. Opettajia on vähän, joten he eivät ehdi neuvomaan kaikkia henkilökohtaisesti. Tällöin oppilaan on oltava riittävän itsenäinen suorittaakseen tehtävän. Samoin koulussa opitaan kantamaan vastuuta teoistaan. Jos jättää lukematta kokeisiin, täytyy hyväksyä seuraukset. Samoin koulussa opitaan ottamaan vastuuta esimerkiksi johtamalla ryhmätöitä, mitä voisi verrata työelämässä esimerkiksi projektin vetämiseen.

Niin koulussa kuin työelämässä henkilö joutuu jatkuvasti tekemään jotain. Kun tähän ”työkulttuuriin” totutaan jo koulussa esitelmien ja kokeiden avulla, tuntuu se myös oikeassa työpaikas-

sa luonnolliselta. Koulussa lisäksi painotetaan töiden suunnittelua oli sitten kyse esitelmästä tai koevastauksesta. Se onkin varmasti järkevää ja suunnittelun tärkeys näkyy myös työelämässä. Tuskin esimerkiksi taloja ryhdytään rakentamaan ennen kunnollista suunnittelutyötä.

Työmaailma on nykyään yhä haastavampi ja raaempi. Sen vuoksi työntekijöillä ja -hakijoilla täytyykin olla tervettä kilpailuhenkisyttä ja itsevarmuutta, jotta uralla eteneminen olisi kovassa kilpailussa mahdollista. Kilpailuhenkeään voikin kohottaa koulussa liikuntatunneilla tai vaikkapa kisailemalla kaverin kanssa siitä, kumpi saa kokeista parempia numeroita, mikä onkin varsin yleistä erityisesti alakouluissa. Myös itsevarmuutta voi kohottaa esimerkiksi lukemalla kunnolla kokeisiin ja huomaamalla, että niin tekemällä todella pärjää. Kaikesta itsevarmuudesta huolimatta ihminen huomaa nopeasti, että kannattaa olla kuitenkin riittävän nöyrä. Muuten jää

helposti ilman seuraa niin koulussa kuin työpaikallakin muiden todetessa henkilön olevan liian koppava.

Vielä varsin rajallisella työkokemuksellani olen kuitenkin jo ehtinyt huomaa näiden kaikkien kykyjen merkityksen todellisessa työelämässä. Avain menestyksekkääseen työuraan onkin hallita kyvyt sosiaalisuudesta itsenäisyyteen, suunnittelusta nöyryyteen ja oppimiskyvystä pettymysten sietämiseen. Tässä suhteessa koulun rooli kasvattajana korostuu. Parasta kaikessa on, että nämä asiat opitaan koulussa ilmaiseksi ja lähestulkoon itsestään ilman suurempia ponnisteluja. Lisäksi koulu tarjoaa oivan kasvualustan, mikäli haluaa erityisesti kehittää jotain kyseisistä kyvyistä. Itse voin ainakin todeta oppineeni monia edellämäinittuja kykyjä, vaikka olenkin vasta reilu ”keski-ikäinen opiskelija”. Samalla olen myös huomannut koulutuksen sivistävän vaikutuksen taustalla piilevät syvemmät merkitykset ja nyt todella ymmärrän koulutuksen tärkeyden.

Someran yläasteen luokka 7 vuodelta 1977–78. Alarivi vas. Tarja Kolattu, Kari Launiainen, Päivi Laine, Pirjo Ramstedt, Antti Mamia, Jukka Vahtera, Petteri Kivi, Markku Kauranen, Jari Erikäinen. Toinen rivi vas. Pirkko Vuoristo, Vuokko Kallunki, Eija Kourimo, Tarja Kallunki, Tiina Taskinen, Riittä Mäkyinen, Eija Vesterinen, Helena Talonen. Kolmas rivi vas. Luokanvalvoja Tuula Riihijärvi, Mari Härmä, Jaana Oras, Saija Hairo, Anne Rosenqvist, Anne Laakso, Karita Salmela, Jarmo Nikula, Outi Ärölä. Neljäs rivi vas. Hannu Heino, Jari Kolu, Lauri Lahtinen, Pekka Määtänen, Harri Määtänen, Jaana Perkiö, Solja Kajaani, Mika Koponen.

Josef ja Maria

Matilda Valtonen o.s. Frankberg ja lapset.

– Aukeaman kuvat: Heimo Söderström.

Näin joulun alla, mikä olisikaan parempi aihe kuin kertoilla Josefista ja Mariasta.

Tämän tarinan aiheena ei ole kylläkään tunnettu Raamatun pariskunta ja heidän lapsensa, vaan tarkoitukseni on kaivaa suvun juurta Someron Ihämäellä ja Kivisojalla asuneesta käsityöläisperheestä,

Frankbergin suvun esivanhemmista.

Josef Erikipoika syntyi 20.2.1795 Ihämäen Nikulan talossa. (Nykyiset Ihämäen Nikulat ovat eri sukujuurta, alun perin Kajandereita). Josefin vaimo oli Maria Mikontytär, syntynyt Nummella 2.7.1799, heidät vihittiin

25.3.1824. Maria oli ilmeisesti piikomassa jossain Ihämäen taloista. Heille siunaantui seitsemän lasta, Aaron, Nils Gustaf, Josef, Anna Maria, Stina Kaisa, Serafia ja Karoliina.

Sukutarina saa helposti liian laajat mittasuhteet, siksi keskityn tässä vain kolmanneksi vanhimpaan poikaan, jonka nimeksi pappi on kirkonkirjoihin kasteessa merkinnyt Josef Josefsson, puhutaan nyt kuitenkin Jooseppi Frankbergistä, jolla nimellä häntä aikanaan kutsuttiin.

Hän syntyi Ihämäen Nikulan Erolan torpassa 27.11.1831. Vaimon hän löysi itselleen melko läheltä, Söderkullan Krouvin Kustaan Wilhelmiina-tyttärestä. Kustaa piti Krouvia, nykyisinkin vielä monien vanhempien ihmisten tunteman niin sanotun Krouvin ahteen vieressä, Helsingintien varressa. Kustaan vaimo oli Ävikin lasinpuhaltajana toimineen Jöran Winterbeckin tytär Ulrika.

Tulkoon tässä samalla

mainituksi, että Kustaan ja Ulrikan nuorimman tyttären Vendlan vei vihille satulaseppä Erns Ollonqvist, jotka ovat Vieno ja Voitto Ollonqvistin isovanhemmat.

Jooseppi Frankberg oli ammatiltaan kylän räätäli, joka harrasti myös viulun ja klarinetinsoittoa. Kustaa Ollonqvistin kertoman mukaan hän oli ”Someron parhai pelimannei ja räätälei”. Hänen luokseen tuli Somerniemeltä nuorimies Adam Flinkman pariksi vuodeksi räätälinoppiin ja Jooseppi opetti hänet samalla puhaltamaan ”planetia” eli klarinetia. Räätälinä Adam Flinkman erikoistui vällyjen tekoon, mutta paremmin hänet tunnettiin noihin aikoihin innokkaana metsämiehenä, josta hän sai liikanimen Kettu-Aatami. Hänestä Tapio Horila on kirjoittanut vuoden 1973 Someron Jouluun kiinnostavan tarinan.

Jooseppi ja Wilhelmiina saivat hekin seitsemän lasta, Alfred, August, Vilhelmiina,

Matilda Frankberg.

Ulrika Frankberg.

Vilhelmiinan perhe, keskellä kasvattipoika Lauri.

Matilda Valtonen o.s. Frankberg miehensä Antti Valtosen haudalla 1927. Vieressä Ulla-sisar.

Matilda, Hilma, Josefiina ja Ulrika. Pojat Alfred ja August jäivät Somerolle asumaan, joten kerron heistä tarkemmin. Tyttäret muuttivat Turkuun, paitsi Hilma joka muutti 17-vuotiaana Kiikalaan.

Alfred oli Söderkullassa (Seeterissä) muonamiehenä. Hän asui vaimonsa Vilhelmiinan ja lastensa kanssa metsän reunassa mäkituvassa, jonka tontti oli vuokrattu Yli-Yrjön talon maista, nykyisestä Hurttikujasta erkanevan tien varressa, vanhaan pitäjän kart-

taan Ramberg-nimellä merkityssä paikassa. Rakennukset on jo aikoja sitten purettu, mutta vanhoja omena- ja kriikunapuita paikalla kasvaa vielä. Saman tien varrella asui myös Alfred Ojala, sekä paikkakuntalaisten ”Kiusaan kasööri”-nimellä aikanaan tuntema mies. Frankbergin Alfred muutti sukunimensä suomalaiseseen muotoon Vapaavuoreksi. Hänen lapsistaan Erkki oli poikamies ja soitteli kaksirivistä Kylämäen Nikun kanssa. Yrjö Vapaa-

vuoren sukua asuu Somerniemellä.

Alfredin nuorempi veli August Frankberg, mentyään naimisiin Hirsjärven Vanhalan Mäenpään torpparin Heikki Enbergin tyttären, Ida Marian kanssa, hankki omistukseensa Kivisojalta Niemelän lohkotilan, jonka viljelyä hänen nuorempi poikansa Matti jatkoi, vaimonsa Huldin (o.s. Hägg) kanssa. Perhe muutti sukunimensä vuonna 1935 Mäkiniemeläksi.

Augustin vanhin poika Kalle Frankberg siirtyi Pikku-Joensuun Mansikkaniemeen vaimonsa Hilman kanssa, joka oli Vihtori Toivosen tyttären Pajulasta. Myöhemmin he hankkivat omistukseensa Mäntylä-nimisen pientilan.

Jooseppi Frankbergin tyttäret Matilda ja Josefiina perustivat Turussa omat perheet, Ulrika (Ulla) muutti sukunimensä Alhaksi, hän eli naimattomana ja toimi Turussa ompelijana, kuten myös hänen vanhempi sisarensa Josefiina.

Lisääntykää ja täyttäkää maa, sanotaan Raamatussa.

Hilma Laaksonen o.s. Frankberg.

Elsa Tamminen o.s. Frankberg.

Laskeskelin tässä eräänä iltana, että Josefilla, joka oli syntynyt siis armon vuonna 1795, ja Marialla on yli 400 jälkeläistä, joten pienen kylän asukasluku saataisiin kokoon elossa olevista jälkeläisistä.

Ulrika ja Matilda sekä Valtosen lapset.

Kalle Frankberg, Alfred Ojala ja Nestori Hagelberg.

Valtakunnallinen evakkovaellus Somerolla

Järjestyksessään kuudes valtakunnallinen evakkovaellus taivallettiin Somerolla sunnuntaina 8. heinäkuuta 2012. Aikaisemmin vastavia vaelluksia on järjestetty Virolahdella vuosina 2006 ja 2009, Lohjalla 2007, Urjalassa 2010 ja Mikkeliissä 2011. Ensi kesänä evakkovaelluksen tapahtumapaikkana on Kangasala.

Someron Karjalaseuran puheenjohtaja Seppo Pyykkö totesi tervetulo puheessaan: - Yli 70 vuotta on kulunut aikaa ensimmäiselle evakkomatkalta lähdöstä. Yli 400 000 suomalaista joutui jättämään kotiseutunsa ja maaomaisuutensa paetessaan sotaa. Kertokaamme kaikki tahollamme jälkipolville elämästä kauniissa Karjalassa ennen sotaa, ylläpitäkäämme vanhoja karjalaisia perinteitä ja tehkäämme kotiseuturetkiä muistojemme Karjalaan. Evakkovaellus on kunnianosoitus evakkomatkan kokeelle Karjalan heimolle.

Tapahtuman suojelija, valtioneuvos Riitta Uosukainen sanoi evakkolasten toiminnan panneen paljon

Evakkovaellukseen osallistuneet taivalsivat Somerniemen urheilukentältä kesätorille noin viiden kilometrin matkan pelto- ja sorateitä. Ensimmäisellä evakkovaelluksella Virolahdella matka oli 14 kilometriä ja myöhemmin se on vaihdellut kuudesta kahdeksaan kilometriin.

liikkeelle, ja evakkovaelluksessa se näkyy. Siinä eläydytään evakkoon lähdön tunnelmiin ja muistellaan, miltä tuntui äkkilähtö omasta kodista ilman tietoa tulevasta.

– Evakkous on läsnä joka päivä. Puhun tietysti itsestäni, kun sanon, että elämän perusominaisuudeksi tuli irrallisuus. Aineettomat asiat nousivat materialististen yläpuolelle. Kun on ollut pakko kestää väheksyntää, syrjimistä, pilkkaa murteesta tai uskonnosta, oppii selviytymään ja panemaan päällimmäiseksi paremmat. Kyllä evakkohistorioista näkee, että sylkykupisikin on pitänyt ruveta, mutta kusitolkpaksi ei ole alennuttu, sanoi Uosukainen.

Uosukaisen oma evakko-taival alkoi 18.6.1944 hänen kaksivuotissyntymäpäivänään. Oli kiire maantielle, jota venäläiset maataistelukoneet valvoivat. Ainoaksi

osoitteeksi oli annettu: pohjoiseen päin.

– Nuoremmat naiset hie-
man itkeskelivät kuormaa
tehdessään. Silloin Eeva-
mummo toruskeli lempeä-
sti. – Tytöt, ei pie itkee, itku
pittää säästää pahhaa paikkaa!

Puheiden ohella Somerniemen urheilukentällä kuultiin Someron Laulumiesten lauluja Pekka Leppälän säestyksellä sekä Aili Järvisen esittämä runo. Yhteislauluna laulettiin Karjalaisten laulu. Someron Karjalaseuran puolesta tapahtuman järjestelyistä vastannut Riitta Lehtinen antoi viimeiset ohjeet matkaan lähtijöille, ja niin Erkki Haapasen ohjastama häkäpönttöauto ja sitä seurannut Sinikka Iso-Herttuan ohjastama Lempi-hevonen lähtivät vetämään vaeltajien jonoa viiden kilometrin taipaleelle. Maataistelukoneita merkaavat kolme lentokonetta ylittivät matalalta lentäen kulkueen useaan kertaan. Sakeassa kuusikossa vilahti myös hiippalakkinen venäläinen sotilas ja kovaäänisistä kuului sodan ääniä. Onneksi mukana oli Tuntemattoman sotilaan Rokka, alias Petri Känkänen, joka turvasi evakkovaeltajien kulun. Matkan varrella oli kaksi taukopaikkaa, jossa jaettiin vettä ja suolakurkkua.

Perillä Somerniemen kesätorilla oli tarjolla keittolounas, kahvia ja karjalanpiirakoita. Somerniemen Musiikkiteatteri esitti katkelmia Tuntemattomasta sotilaasta, jota esitettiin kahtena edellisenä kesänä samalla näyttämöllä. Evakkovaellus päättyi ääriään myöten täynnä olevaan Somerniemen kirkkoon, jossa

Evakkovaelluksen suojelija valtioneuvos Riitta Uosukainen lähetti vaeltajat matkaan. – Aukeaman kuvat Manu Kärki.

Urheilukentältä lähtivät matkaan myös Taisto ja Enni Poutanen Lemiltä. Taisto Poutaselle saapuminen Somerniemelle oli samalla paluu synnyinseudulleen, sillä hän syntyi evakkomatalla joulukuussa 1940 Härjänlahden Toivoniemen talossa. Toivoniemestä Poutasen perhe muutti ensin Vesanojan Huhtimon torppaan ja sieltä Somerolle. Saimaan kanavan rakentaminen vei Poutasen perheen myöhemmin Lappeenrantaan.

hartaushetken piti Salon aluekappalainen Marika Huhtasalo. Evakkolasten puheenjohtaja Eini Hämäläinen ja Seppo Pyykkö kiittivät kaikkia evakkovaelluksen järjestelyihin osallistujia ja mukana olleita.

– Toivottavasti tästä tapahtumasta tulee yhtä tun-

nettu kuin karjalanpiirakka, Seppo Pyykkö totesi.

Riitta Lehtinen arvioi evakkovaellukseen osallistuneen noin 500 henkeä. Aivan kaikki eivät matkaa kävelleet, mutta olivat mukana lähtö- tai päätepisteessä. Ilma oli hyvin lämmin ja sade alkoi vasta kirkosta poistuttua.

Kansanedustaja Ben Zyskowicz piti evakkovaelluksen tunnelmaa mukavana, vaikka muisteltava asia oli dramaattinen ja surullinen. – Lähdin mukaan kunnioittaakseni Karjalan evakkoja, jotka aikanaan joutuivat huolehtimaan perheistään ja itsestään lähes epäinhimillisissä olosuhteissa. Vaimoni Rahimen Kerttu-äiti joutui perheensä mukana evakkoon Kurkijoelta. Zyskowiczin keskustelukumppanina kesätorilla oli Heikki Kärri.

Someron Karjalaseura varasi evakkovaelluksen jo vuonna 2010, ja viime syksynä alkoivat valmistelut. Talkoolaisia oli noin 20 ja kaikkiaan järjestelyissä oli mukana noin 50 henkilöä. Lehtinen totesi tapahtuman jälkeen kaiken menneen suunnitelmien mukaan.

– Oli hyvä tunnelma, eikä kuuma ilma hermostuttanut edes vettä tai keittoa jonotettaessa. Mukana oli niin nuoria kuin vanhoja ja paljon myös muita kuin karjalaisten jälkeläisiä. Kaiken kaikkiaan tästä päivästä jäi positiivinen tunne, Riitta Lehtinen summasi.

Hämeen läänin maaherra Risto Tainio avasi Somerniemen kesätorin 13.6.1987. Tuskinpa maaherra tai moni muukaan silloin uskoi, että 25 vuotta myöhemmin torilla oli käynyt yli miljoona ihmistä. Paikkakuntamme tapahtumista se on kerännyt vuosi vuodelta suurimman yleisömäärän. Toria perustettaessa epäilijöitä oli paljon, mutta toritoimikunnalle se oli vain innostava haaste.

Kesätorin neljännesvuosisadan mittaista menestystarinaa juhlittiin torilla kesäkuun 9. päivä. Somerniemi-Seuran puheenjohtaja Anne Pentikäinen toivotti yleisön tervetulleeksi ja kiitti kuluneista vuosista toriyleisöä, myyjiä ja talkooväkeä.

Paikalla olleet entiset torineuvokset saivat ruusun; kuvassa vuonna 1991 ensimmäiseksi torineuvokseksi valittu FT Lauri Koli.

Somerniemen kesätori 25 vuotta

Muistojuhlat Muolaassa – kauniissa Karjalassa

Muolaan kirkko ennen talvisotaa. – Kuvat Armo Kuisma.

Muolaan seurakunta ehti toimia yli 600 vuotta ja oli yksi maamme vanhimpia seurakuntia. Ernst Lohrmanin suunnitteleman kirkon rakentaminen aloitettiin vuonna 1847. Isoista lohkotuista luonnonkivistä rakennettu kivijalka valmistui 1849.

Kirkko tehtiin tiilestä ja seinien paksuudeksi tuli 1,2 metriä. Kirkkoon mahtui 2200 henkeä ja se oli suora-kaiteen muotoinen. Länsipäässä olevassa kellotornissa oli kaksi kelloa, jotka olivat 1600- ja 1700-luvulta. Kirkon itäpään sakasti oli puolipyöreä. Valkoiseksi rapattu kirkko oli 34 metriä pitkä ja 19 metriä leveä.

Kirkossa oli kahdet lehterit kummallakin puolella. Kirkko valmistui lokakuussa 1852 ja vihittiin käyttöön ensimmäisenä adventtina. Urut olivat vuodelta 1895 ja niissä oli 28 äänikertaa.

Kirkossa oli kaksiosainen alttaritaulu, jonka yläosa oli ”Jeesus ristillä” ja alaosa ”Ehtoollisen asettaminen”. Hautausmaa kirkon ympärillä ulottui lähes

Kirkkojärven rantaan asti. Kirkkoa kiersi etupuolella kiviaita hevospuomeineen.

Valmisteluja

Kesäisenä pyhäpäivänä 10.6.2012 vietettiin Muolaan kirkonmällä vainajien muistojuhlaa 20. kerran ja Muolaan kirkon 160-vuotisjuhlaa. Kolme päivää ennen muistojuhlia lähti yhdeksän henkilön talkooryhmä valmistelemaan ja laittamaan paikkoja kuntoon. Talkoolaisia oli Ypäjältä, Espoosta, Vantaalta ja Somerolta. Matti Kultanen ajoi autoaan tontuneesti kuoppaisilla Karjalan kyläteillä; yhtä kuoppaa kun väisti niin kolmeen putosi. Kun saavuttiin perille kirkonkylään, näkyi taustalla kirkonmäki. Kylän oikealla puolella lähellä tienlaitaa oli vieläkin heinikossa panssari-vaunuesteiden kivirivit, jotka kertoivat yli 70 sitten olleista tapahtumista. Kuoppaisella kylän raitilla vanha nainen kulki jalan kantamuksineen. Kaksi poikaa korjasi vanhaa moottoripyörää. Koirat

juoksivat vapaana. Erään taloon johtavalla portilla kolme kissaa nautiskeli aurin-gossa. Kaupasta tuli tyttöjä limsapulloineen. Mummo lapioi lantaa kottikärryistä tienlaidalla olevan pensasaidan juurille. Elämä kylätiellä oli verkkaista. Ylösnousevan kirkonmälle johtavan tien varrella luonto oli vehmas ja rehevä.

Perillä kirkon paikalla täyteen lastattua kuormaa alettiin purkaa. Monenlaiset työvälineet, tarvikkeet ja eväsreput nostettiin autosta. Matti Kultanen haki Kyyrölästä vielä työvälineitä, jotka olivat olleet talviteloilla. Raija Seppänen alkoi jakaa työtehtäviä. Työhön porukka tarttui ripeästi. Työssä oli todellista karjalaista talkoohenkeä ja tekemisen meininkiä, aina aamusta iltamyöhään. Matti Närvänen leikkasi ruohoa trimmerillä sankarihaudalla, Kirsti Närvänen haravoi heiniä, Riitta

Himanen kitki ja kunnosti vapauden patsaan aluetta, ja Sari Pekonen kunnosti kirkon alttarialuetta. Seppo Mäkinen raivasi hautausmaan käytäviä. Lauri Rämö ajoi nurmikkoja ja huomasi maasta pilkistävän pitkän raudan, joka osoittautui vanhaksi oven saranaksi, liekö ollut kirkon ovesa. Matti Kultanen leikkasi sankarihaudan pensasaitaa. Itse leikkasin nurmikkoja kirkon raunioilla. Raija alkoi suunnitella opastetaulujen paikkoja ja tehdä niitä valmiiksi. Näin työt etenivät.

Juhlapäivä

Juhlapäivän aamuna Kirkkojärven pinta välkehti kirkkaana. Järven rannasta graniittipylväiden kautta kohti kirkonmäkeä nousevat betoniporaat oli lakaistu puhtaiksi. Auringon säteet lämmittivät, oli rauhallista ja tyyntä. Metsiköstä kauempaa kuului käen kukuntaa. Altt-

Talkoolaisia: takana vas. Matti Närvänen, Matti Kultanen, Seppo Mäkinen, Lauri Rämö, eturivi vas. Sari Pekonen, Riitta Himanen, Kirsti Närvänen ja Raija Seppänen.

Liput ja airuet saapuvat juhlapaikalle.

rin paikalla oleva suuri, pui-
nen risti nousi kohti taivaan
sineä, jossa purjehti valkoisia
poutapilviä liputtaen suurta
juhlaamme. Kirkon ristissä
oli laatta, jossa luki: ”Muolaan
kirkko sijaitsi tällä paikalla
vuosina 1852–1940.” Alttarin
vasemmalla puolella oli jyrk-
vä kirkon peruskivi, johon oli
kaiverrettu vuosiluku 1849.

Kirkon nurmimatto oli leikattu ja kirkon penkit asetettu paikoilleen. Alttari-
pöytä oli katettu ehtoollisvälinein ja koristeltu sinisin ja valkoisin syrenein. Kirkon-
tornin paikalla kohosivat suuret koivut korkeuksiin. Nyt ”kirkossa” taivas oli kattona, vaahterat, koivut ja pihlajat seininä. Reunustoilla kasvoi juhla-asuun pukeutuneina angervot, ailakit, lemmikit, metsämansikat ja syreenit.

Vapaussodan 1918 muistomerkki, graniittinen kivi-
paasi, seisoi paikallaan sodan runtelemin kolhuin. Hautausmaahan käytävät oli raivattu auki. Sankarihautausmaan nurmikot ja pensasaidat oli leikattu. Opastetauluja oli tehty ja asetettu omille paikoilleen kertomaan paikan historiasta.

Raija Seppänen, Riitta Himanen, Sari Pekonen, Kirsti ja Matti Närvenen, Matti Kultanen, Lauri Rämö, Seppo Mäkinen ja Armo Kuisma tekivät vielä viimeistelyjä juhlapaikalla ja hautausmaalla. Seppo Mäkinen viritteli äänentoistoja sekä huolehti niiden toimivuudesta.

Kirkonmäen taistelut 1939–1940

Ennen pääjuhlaa Lauri Rämö esitelmöi hautausmaalla kirkonmäen taisteluista 1939–1940: ”Kesällä 1939 vallitsi Euroopassa suursodan uhka. Neuvostoliiton Suomea kohtaan osoittamat painostus- ja aluevaatimukset saivat vapaaehtoiset ja sittemmin myös armeijan johtamat varustautumistoimet käynnistymään Karjalan kannaksella kesän ja syksyn aikana 1939.

Vapaaehtoinen varustautuminen, niin sanottu lapiojääkäritoiminta käynnistyi suojeluskuntien ja ylioppilajärjestöjen toimesta. Kesän ja alkusyksyn aikana yli 100000 vapaaehtoista kävi viikon mittaisella talkoomatkalla rakentamassa kiinteitä puolustus- ja suojarakenteita kautta Kannaksen. Sanotaan, että

vapaaehtoisuuteen perustuva lapiojääkäritoiminta oli yksi vahva tekijä talvisodan hengen puolustautumisen ihmeen luomisessa ja onnistumisessa. Syksystä alkaen toiminnan organisointi siirtyi armeijan vastuulle.

Kannaksen tässä osassa puolustuslinja ulottui Vuoksesta Punnukseen ja Muolaan kirkon kautta edelleen Kyyrölään ja sieltä Muolaanjärvelle. Tämä niin sanottu etummainen puolustuslinja

oli tarkoitettu viivytystaistelua varten. Mannerheim-linjaksi sittemmin nimetty varustus kulki noin kymmenen kilometriä lännenpästä.

Porin prikaatin Turun yksikössä asepalvelusta vuonna 1939 suorittanut Toivo Koskinen (s. 1917) sai komennuksen Muolaan kirkolle ja hänen joukko-osastonsa saapui sinne 6.10.1939. Joukko-osaston piti varustaa puolustuslinja Muolaan kirkon ja Kyyrölän välille. Osasto rakensi kiinteitä panssarintorjuntaesteitä ja piikkilankaesteitä kirkon itäpuolen pelloille ja sieltä Yskjärvelle asti.

Toisena tehtävänä oli tehdä taisteluhaudat ja juoksuhaudat kirkkomaan maastoon. Työ tehtiin laajan kirkkomaan aitojen sisäpuolelle. Kirkon korkea kiviaita tarjosi suojaa puolustajille ja kirkkomaan oli helppokaivuista hiekkamaata. Paikalliset paheksuivat kirkkomaan varustajia sanoen: ”Työhä tyhmii ootta, ko kaivatta juoksuhautoi siunatul maal.” Toki näin oli, mutta varustautuminen toimi tositalanteessa erinomaisesti.

Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen 30.11.39. Muolaassa ensimmäiset viholliset nähtiin jo 3.12. Varsinaiset

Osa raivattua juoksuhaudaa kirkkomaalla.

taistelut Muolaan kirkolla alkoivat 6.12. Kirkko vaurioitui heti taisteluiden alussa. Se tarjosi kuitenkin suojaa ja puolustusaseman aina 12.12. asti, jolloin vihollinen päätti tuhota sen. Hyökkäys alkoi illalla 12.12. voimakkaana tykistökeskityksenä. Kirkon puuosat syttyivät palamaan. Tuli eteni urkuihin asti, jotka soittivat pillien palaessa viimeisen soittonsa, joka lisäsi vielä tuhon tunnelmaa.

Tämän jälkeen kirkko oli rauniokasana. Kirkosta jäi pystyyn vain neljä nurkkaa, muut osat oli tuhottu. Asemasotavaihe kesti Muolaan kirkolla joulukuusta helmikuulle. Silloinkaan ei kirkonmärkeä valloitettu, vaan suomalaiset luopuivat asemista, kun puolustuslinja vedettiin Mannerheim-linjaan ja sieltä edelleen toiseen pääpuolustuslinjaan.”

Talvisodan jäljet ovat tänäkin päivänä nähtävissä kirkonmäellä. Hautausmaa on entisellä paikallaan, mutta sodan myllertämänä. Juoksuhaudanpätkiä on vieläkin jäljellä. Rikkoutuneita hautakiviä on riveittäin nähtävissä. Hautausmaan kunnostuksen ja ylläpidon yhteydessä mullan ja kasvilisuiden alta löytyy edelleen hautakiviä. Eräs hautakivi löytyi tänä kesänä. Siinä

luki: ”Kristus on minulle elämä ja kuolema on minulle voitto.”

Tänä kesänä raivattiin esiin Kirkkojärven tuntumassa olevan leikkuuhuoneen paikalta kirkkomaan keskiosaan ulottuva osa juoksuhautaa. Tarkoitus on jatkaa raivaustöitä tulevana kesänä ja näin kunnioittaa vuoden 1939 linnoitustöiden ja kirkkomaan puolustajia sekä muolaalaisten isänmaalle tekemää työtä ja uhrauksia.

Sankarihauta-alue

Pekka Moisander esitelmöi sankarihauta-alueesta, jonka taiteilija Ilmari Virkkala suunnitteli Muolaan kirkolle: ”Ensimmäiset sankarihautajaiset olivat 23.10.1941 ja viimeiset 15.6.1944. Sankarihautaan on siunattu 167 sankarivainajaa.

Sankarihauta-alue raivattiin esiin 1990-luvulla. Muolaalaisten Seura pystytti muistomerkin 1992. Muistolaatassa ovat sanat: ”Tähän kirkkomaahan haudattujen vainajien muistoa kunnioittaen Muolaalaisten Seura 1992.” Teksti on myös venäjäksi. Saamme kiittää haudoissa lepääviä sankareita siitä, että he uhrasivat kallempansa, henkensä, meidän ja vapaan isänmaan puolus-

Portinpylväät Kirkkojärven rannassa. Betoniportaat jatkuvat rannasta ylös kirkon sakastinpuoleiseen pätyyn.

tamiseksi. Olemme saaneet pitää kieleemme ja oikeuden asua vapaassa isänmaassa.”

Pääjuhla

Pääjuhla alkoi kirkon raunioilla. Juhlassa muisteltiin Muolaan kirkkoa, joka oli ollut Karjalan kansan keskeinen kokoontumispaikka ja johon oli tultu kuulemaan Jumalan Sanaa, kiittämään ja ylistämään Taivaallista Isää ja jossa oli koettu niin ilon kuin surunkin hetkiä.

Muolaan seurakuntaa muisteltiin sen eri vaiheissa, sekä menneitä sukupolvia, jotka kylvivät ja kyntivät peltonsa, rakensivat kotinsa, kasvattivat lapsensa ja tekivät elämäntyönsä Karjalan kauniilla kunnilla, joista he joutuivat luopumaan lopullisesti.

Kirkon penkit täyttyivät ja reunoilla oli runsaasti kirkkovieraita. Muistojuhliin Muolaalaisten Seuran lippua kantoi Risto Klemelä ja airueina toimivat Riitta Himanen, Sari Pekonen ja Pekka Moisander. Rovasti Risto Heikkilä johdatti osallistujat alkurukoukseen. Ilmoille kahtivat sävelet: ”Jo Karjalan kunnilla lehtii puu.”

Juhlan kulkua ohjasi Jorma Rämö. Musiikista vastasivat Timo Tuunanen, Seppo Blom ja Lari Toivonen. Lauja esittivät Tenho Kurka ja

Jorma Rämö. Muolaalaisten Seuran edustajat laskivat seppeleet kirkon ristille ja 1918 vapauden patsaalle.

Muolaalaisten Seuran puheenjohtaja Eija Järvinen kertoi 20-vuotiskatsauksessa mitä kaikkea on 20 viime vuoden aikana tehty: muistomerkkien pystytyksistä, kirkonmäen raivauksista ja kunnostuksista sekä yhteistyöstä Suomen ja Venäjän eri viranomaisien kesken – esimerkiksi vuonna 1992 solmittiin maiden välillä sotilashautausmaiden suojelusopimus.

Eija kiitti vuosien aikana tehdystä yhteistyöstä: ”Saamme tehdä täällä työtä ja rauhassa kokoontua viettämään juhlaamme. Tämä paikka kertoo historiastamme, sitoo meidät ympäri Suomen levinneet hetkeksi yhteen avaran taivaan alle muistelemaan, kiittämään ja kunnioittamaan menneiden sukupolvien työtä.”

Eija päätti katsauksen Viljo Luukan muistomerkkihistoriikin loppusanoihin: ”Vanha Muolaa elää muistoissamme ja nykyinen on toimintamme kohde. Muolaa elää nyt sellaisena kuin se on.”

Kirkon 160-vuotishistoriikin esitti Raija Seppänen. Hän kertoi Muolaan yli 600 vuotta toimineen seurakun-

Kyläläisten takaisin tuomia vanhoja hautakiviä kirkonmäellä.

Juhlaväkeä sankarihautausmaan muistomerkillä.

nan eri vaiheista, sen kirkoista, seurakunnan alueista ja rajoista sekä Kirkkojärven kulttuurihistoriasta, joka ulottuu tuhansien vuosien taakse: *"Muolaan eli Pyhän Ristin seurakunta ehti toimia yli 600 vuotta. Emme voi pyyhkiä pois nykyisyyttä, mutta emme myöskään historiaa. Tämä alue on osa suomalaista, ruotsalaista ja venäläistä historiaa, osa universaalia kulttuuriperintöä."*

Hän muistutti, ettei Muolaan kirkonmäen monisatavuotinen historia häviä, vaikka pääosa näkyvistä merkeistä onkin hävinnyt. Lopuksi Raija siteerasi, mitä Suomen puolustusvoimien ylipäällikkö marsalkka Mannerheim kirjoitti maaliskuussa 1943: *"Olen mielihyvin todennut sen suuren harrastuksen, jota puolustusvoimien upseerit, aliupeerit ja miehistö ovat osoittaneet Karjalan tuhottuja pyhätöjä kohtaan ja joka omalta osaltaan kuvaa taistelumme luonnetta. Toivon, että nämä Herran huoneet kohta rauhan tultua kohoaisivat rannioistaan suurta tehtäväänsä suorittamaan."*

Jumalanpalvelus

Pääjuhla jatkui jumalanpalveluksella. Kirkonkellona soi puuhun ripustettu rautakanki, joka kutsui juhlaväen yhteen. Jumalanpalvelus aloitettiin viimeiseksi jääneen Muolaan kirkkoherran Toivo Rapelin saarnavirrellä *"Jeesuksen muisto ihana"*. Rovasti Risto Heikkilä piti saarnan, jossa hän kertoi: *"Muolaan seurakunta oli jo keskiaikainen vanha Pyhän Ristin seurakunta. Kirkkomaalla oli aikanaan myös kaksi kiveä, joita kutsuttiin ristikiviksi. Nyt alttarin paikalla on iso puinen risti. Vielä 73 vuotta sitten paikalla, jolla olemme, oli seurakunnan komea kivinen tiilikirkko."*

Tuli kuitenkin sota ja etulinja tälle paikalle. Kirkko hävisi, kuten ristikivetkin. Risti symbolina, tunnuksena on kuitenkin säilynyt. Olemmeko ajatelleet, mitä ristin merkki sellaisenaan kertoo?"

Ristissä on kaksi osaa. On pitempi pystypiena ja lyhyempi poikki-piena. Pitempi pystypiena kertoo, että tie Jumalan luo on olemassa, mutta se on ylhäältä alas. Me ihmiset ajattelemme, että

meidän tulisi nousta, jotta saisimme yhteyden Jumalan luo. Emme me ihmiset voi itse omilla voimillamme ja teoillamme ikinä nousta Jumalan luo. Jumala sen sijaan voi tulla meidän tykömme. Näin tapahtui kun Jeesus Kristus, Jumalan Poika vaeli maan päällä. Tästä Kristuksen tulosta tänne meidän keskuuteemme kertoo ristin pitempi pystypiena."

Entä lyhyempi poikki-piena? Se liittyy meidän ihmisten väliin suhteisiin. Kaikki ei ole niin kuin toivoisimme ja me kärsimme. Tuntuu kuin emme itse pystyisi niitä parantamaan. Mutta meidän ei tarvitsekaan, varsinkaan kun siitä ei tule mitään. Ei ristin poikki-piena pysy ylhäällä ilman pitempää pystypienaa. Ihmissuhteissamme saamme ja meidän tulee turvata Jumalaan, jonka kanssa yksin kaikki on mahdollista."

Näin risti kaikkineen tulee hyvin lähelle meitä joka tavalla. Sen sanoma koskettaa syvältä koko olemustamme, olemistamme ja pelastusta. Pääsemme osalliseksi Jumalan voimasta, armosta ja anteeksiantamuksesta juuri ehtoollisessa. Se on ateria,

jossa Kristus itse on läsnä ja antaa todeksi ruumiinsa ja verensä."

Rovasti Heikkilä kutsui juhlaväen Herran pyhälle ehtoolliselle. Häntä avustivat Marja-Liisa Heikkilä, Tuula Mäkeläinen, Riitta Himanen, Eija Järvinen sekä Armo Kuisma. Ehtoollispöytä oli katettu. Juhlaväki sai kumartua samalle paikalle, jossa edeltävät sukupolvet olivat olleet kiittämässä ja ylistämässä Jumalaa elämän lahjoista, rukoilleet ja pyytäneet siunausta elämän matkalle sekä hakenneet lohdutusta koettelemuksiinsa vaikeina aikoina. Hengellisesti ravittuina laulettiin lopuksi Suvivirsi: *"Jo joutui armas aika ja suvi suloinen."*

Seppelien lasku

Sankarihaudalla alkusoiton jälkeen kuultiin Veteraanien iltahuuto, jonka jälkeen laskettiin seppeleet muistomerkille ja eri puolilta Suomea tulleet toivat omat kukkatervehdyksensä henkensä antaneille sotilaille, jotka olivat taistelleet kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta. Lopuksi Rovasti Risto Heikkilä lausui päätössanat ja Herran siunauksen, jonka jälkeen laulettiin virsi: *"Herraa hyvää kiittäkää."*

Kohti kotia

Juhlan lopuksi Muolaan lipun johdolla juhlaväki lähti kertomaan viestiä kotiseurakuntiin. Juhlapäivä ja muistojuhlat olivat arvokkaat, koskettavat ja mieliin painuvat. Karjalan kansa, joka on ollut hajalle lyöty, oli taas kerran saanut olla yhdessä, tavata sukulaisia, ystäviä ja tuttuja. Oli vietetty arvokas juhlapäivä pyhällä paikalla, rakkaalla kirkonmäellä, joka on Karjalaan matkaajien keskeinen pyhiinvaelluskohde, jota vaalii Muolaalaisten Seura jäsenineen ja talkoolaisineen.

Juuret Muolaassa, lapsuus Somerolla

Muolaan Telkkälän kylän rantamaisemaa. – Kuva Annikki Järveläinen.

Olen Linda ja Matti Romun nuorin lapsi. Vanhempani olivat kotoisin Karjalan kannakselta Muolaan pitäjän Telkkälän kylästä, jossa molempien talonpoikassuvut olivat jo vuosisatojen ajan asuneet ja viljelleet maata. Sotien ja evakkomatkojen jälkeen vanhempani rakensivat uuden kodin Someron Pälkönkulmalle ja alkoivat viljellä Someron peltoja. Valoisat ja mukavat vanhempani tutustuivat pian hämäläisiin naapureihinsa, ja minunkin lapsuuden leikkitoverini olivat somerolaisia. Mutta äiti ja isä vaalivat myös karjalaisia perinteitä ja puhuivat Telkkälän murretta, jonka minäkin jo pienestä pitäen opin.

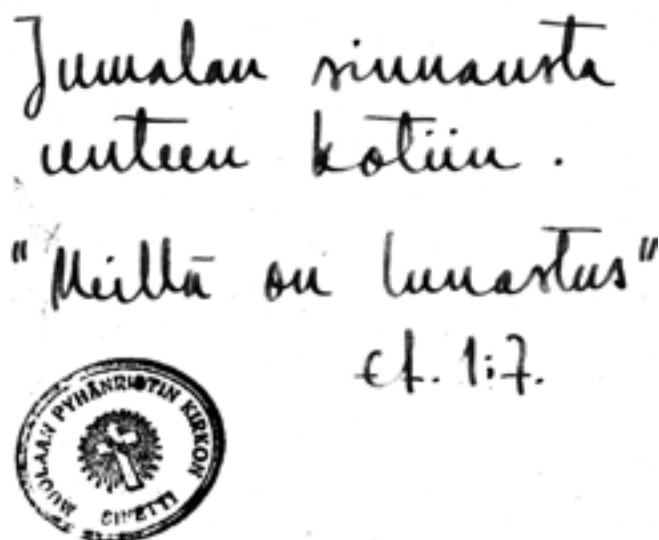
Muistan lapsuudestani sen, kun muutimme uuteen kotiin. Äiti oli levittänyt tuvan lattialle kutomansa räsy-

matot ja tuvan seinänvierustoilla oli isän tekemät penkit. Isä otti paketista valokuvan Muolaan kirkosta ja kiinnitti sen tuvan seinälle, ja vanhempani, joilla molemmilla oli hyvä laulunääni, veisasivat Muolaan viimeisen kirkkoherran, Toivo Rapelin saarnavirren ”Jeesuksen muisto ihana”. Muistan myös, että jonkin ajan kuluttua Rapeli itse kävi meillä kylässä ja yöpyikin. Hän kierteli sotien jälkeen tapaamassa entisiä seurakuntalaisia, lohdutti ja antoi ikään kuin kriisiapua. Muistan, miten sinä lauantai-iltana lautettiin ja haasteltiin ja minä, pikku Raija, sain istua Rapelin sylissä.

Uuteen kotiimme näkyi yli avaran peltomaiseman Someron kirkon torni ja kuului kirkonkellojen ääni. Uskovaisina ihmisinä vanhempani kävivät melkein

joka pyhä kirkossa ja minä heidän mukanaan. Kun äiti sunnuntaiaamuna kampasi tukkaani ja sitoi rusettia päähäni, olin selittänyt, että ”Männää iukkoo ko nyt on

iukkopyhä”. Kirkonmenojen jälkeen isä osti minulle kirkonmäen kioskista pullon punaista limonadia, ja isä ja äiti haastelivat tuttujen karjalaisten kanssa.

Kirkkoherra Toivo Rapeli lahjoitti 1946 vanhemmilleni hartauskirjan, jonka kansilehdelle hän kirjoitti ylläolevan tekstin.

Isosisko Mirjam Romu ja pikkusisko Raija talvella 1947 Someron keskustassa. – Kuva katuvalokuvaajan.

Isovanhemmistani muistan vain äidinisän eli Telkkälän äijän, sillä hän muutti mummon kuoltua meille Somerolle asumaan. Kotikylässä hän oli ollut suorastaan legendaarinen hahmo: kyläläisten luottomies, kylänvanhin, taitava veneenrakentaja, kalastaja, joka veti talvinuottaakin. Hauska mies, vitsiniekka, lapsirakas. Kun isoisä muutti meille, olin viisivuotias, vailla leikkiveria, sillä kolme sisartani olivat jo aikuisia. Meillä oli äijän kanssa rattoisaa. Haasteltiin ja leikittiin. Hauska leikki oli se, kun vedettiin nuottaa käsikkäin ja lorun lopuksi äijä ravisteli minut konttiin.

Kyllä olen monet kertrat omien ja vieraiden lasten kanssa nuottaa vetänyt: ”Veen, veen nuottaa/ saan suurii kalloi/ ahvenet Antil/ kiiskit kissal/ kurvit koiral/ hupsis kala konttii!” Äijä ehti asua meillä vain runsaan vuoden ennen kuolemaansa.

Minulla oli kova ikävä häntä, mutta joulukuoli tulossa ja aloin odottaa joulupukkia. Silloin tätini, varsinainen totuuden torvi, tokaisi, että ei se pukki taida tänä jouluna tullakaan, koska meidän pukki makaa kirkkomaassa.

Aikuisena olen ajatellut isoisän kohtaloa. Miten hän kesti sen, että sota tuhosi koko entisen elämämpiirin. Mitä hän, vanha mies, mietti evakkona vierailla poluilla, oudoilla ovilla. Muistoissaan hän varmaan ajeli Telkkälän teitä Lento-tammallaan tai kulki alas kotirantaan Mustikoira vierellään valmistamaan rantakalaa Pölläkkälän sahan herroille.

Vielä pari lapsuusmuistoa. Joulunalusviikolla äiti laittoi minut viemään naapureille leipomiaan piirakoita ja muita jouluherkkuja. Minulla oli suuressa potkukelkassa monta pakettia, oli äidin tekemiä peruna-, riisi- ja hersryyni- eli hirssipiirakoita

ja tietysti jamakka- eli piimäpiirakkaa.

Isosiskolle naapurinmummulle äiti lähetti myös juureen leipomaansa ruisleipää, säilyvää ja herkullista. Äiti leipoi karjalaiseen tapaan joka lauantai. Kun suuri leivinuuni oli lämmitetty pitkällä haloilla, jotka isä aina kantoi, äiti luuti hiilet uunin edessä olevaan hellan eli liitan tulipesään. Minun tehtäväni oli juosta katsomaan, ettei korsteesta tullut kipinäryöppy sytyttäneen pärekattoa palamaan. Uunin jälkilämmössä kypsyivät karjalanpaisti ja mokkermeija eli herkullinen ruispuolukkapuuro. Kyllä äiti ja entisajan emännät olivat taitavia! Nykyihminen katsoo ohjeesta uunin lämpötilan ja paistoaajan.

Naapurin hämäläisperheelle syntyi vauva. Silloin meidän äiti alkoi varustaa rotinoita: hän leipoi ison vahnäsrinkelin, sokerikakun,

ässiä ja tietysti karjalanpiirakoita. Viemiset äiti laittoi isoon pyykkikoriin, ja sitten lähdettiin naapuriin. Kun tuliaiset oli annettu ja mentiin vauvaa katsomaan, äiti alkoi kehua: ”Voi ko hää on sorja, suuki on nii pien ko sormel tökätty.”

Eräänä kylmänä talvipäivänä olin äidin kanssa menossa naapuriin viemään pihkamaitoa (ternimaitoa). Läheiselle pellolle oli kerääntynyt kylän isäntiä, myös meidän isä, suunnittelemaan peltojen salaojitusta. Äiti tietysti pysähtyi juttelemaan. Silloin paikalle tuli vielä yksi isäntä, joka sanoi, että radion uutislähetysessä oli kerrottu, että marsalkka Mannerheim oli kuollut. Muistan, miten miehet ottivat hatun päästään ja siinä lumisella pellolla pidettiin hiljainen hetki Mannerheimin muistoksi. Suomen marsalkan kuolemasta tulee 28.1. 2013 kuluneeksi jo 62 vuotta.

Raija Rajala Uudenkaupungin lukion Talvisota ja evakkotie 50 -juhlassa.

Kuin veljet keskenään

Lumipukuinen korpisoturi Kalevi Sahlström lähdössä etulinjaan vuonna 1942 Sungunniemellä. – Kuvat Kalevi Sahlströmin.

Olin kesällä 2012 Hopeaniemen kylpylässä, jossa oli ryhmä sotaveteraaneja kuntoutuksessa. Kaikki olivat minulle vieraita, mutta yhden veteraanin kanssa tuli keskusteltua aina kun tavattiin, tietysti sotamuistoista sekä siitä, missä päin sota-aikana liikuttiin.

Tämä sotaveteraani – Hugo nimeltään – kertoi palvelleensa sota-ajan ratsuväessä ja ensimmäisen vuoden Äänisjärven rantoja Sungunniemellä puolustamassa, niin kuin minäkin.

Sungunniemeltä vuoden 1943 alussa alussa siirryttiin etelään Kiviniemeen, josta kesän aikana edelleen Kannakselle, jossa vihollinen valmis-

teli hyökkäystä ja suomalaiset puolustamista.

Kun Kannaksen taistelut alkoivat, ratsuväen molemmat rykmentit olivat mukana Lempaalan ja Vammelsuun taisteluissa. Muistan erään peltoaukean miinoituksen, kun ryhmän tuttu kaveri vahingossa astui peittämänsä voimakkaan miinan päälle: paikalle jäi kaverista vain iso monttu ja läheisen puiden oksille joitain riekaleita. Eräänä päivänä joukkueen johtaja kyseli vapaaehtoisia miehiä räjäyttämään siltaa. Tehtävään ilmoittautui viisi miestä, mutta takaisin ryhmästä tuli vain kolme miestä; vihollinen oli myös kiinnostunut sillasta.

Usein rintamalla mietin arkuuttani enkä koskaan ollut vapaaehtoinen tehtäviin, mutta kun määrättiin, olin aina valmis lähtemään.

Hugo kertoi kokeneensa samanlaisia ikäviä kohtaloita perääntymisen aikana.

Kun taistelut lähestyivät Viipuria, molemmat rykmentit siirrettiin nopeasti Viipurinlahdelle ja seuraavana päivänä veneellä Viipurinlahden saariin. Minä jouduin Esisaareen ja Hugo kertoi olleensa naapurisaarella. Saarissa oli vastassa jatkuva tykistötuli ja lentokoneet pörräsivät jatkuvasti ilmassa. Vihollinen yritti vallata saaret. Yksi kraanaatti räjähti lähelläni. Siitä yksi sirpale osui käsivarteeni ja joukkueenjohtaja neuvoi lähtemään rantaan, jossa oli jo useita haavoittuneita, joiden mukana pääsin lähelle manteretta ja kahlaamalla lopun matkaa mantereelle. Hugo kertoi myös ihmeellisestä pelastumisestaan saaresta ja sen jälkeen ratsuväen rykmenttien siirrosta Ilomantsiin, jossa heti osallistuttiin taisteluihin.

Minut ohjattiin haavoittuneena hevoskaravaaniin, joka kuljetti haavoittuneet Viurumäen sotasairaalaan, josta kuukauden kuluttua minut ohjattiin myös Ilomantsiin lähtevään junaan. En ehtinyt olemaan Ilomantsissa kuin viikon ajan, kun tuli rauha ja outo hiljaisuus.

Hugo kertoi kotiseudulle palattuaan miettineensä tulevaisuuttaan. Nähtyään sanomalehdessä ilmoituksen poliisiksi pyrkiville laittoi anomuksen Helsinkiin, josta heti tuli kutsu vuoden 1945 huhtikuussa alkavalle kurssille. Minä näin saman ilmoituksen sanomalehdessä ja pääsin

toukokuussa alkavalle poliisin alokaskurssille.

Alokaskurssin jälkeen Hugo kertoi siirtyneensä Lahden poliisiaseman palvelukseen, ja minä pääsin saman vuoden syksyllä Riihimäen poliisiasemalle.

Muutaman vuoden jälkeen Hugo siirtyi Lahden rikospoliisiin ja samoin kävi minulle siirtyessäni rikospoliisiosastolle.

Hugo kertoi avioliitostaan olevan kaksi lasta niin kuin minullakin. Eläkkeellä ollessaan hän mainitsi kulkeneensa erilaisissa sotaveteraanien kuntoutumislaitoksissa, kuten minä.

Lopuksi totesimme hiljaisina, että meillä molemmilla on ollut hyvä suojelusenkelijoka on varjellut meitä neljäkymmentä vuotta kestäneen työrupeaman ajan. Työtä ensin tehtiin monta vuotta kivääri työkaluna ja sitten 35 vuotta uhkauksien ja vaarojen kohteena, eikä elämä aina ollut muutoinkaan normaalia elämää.

Kalevi Sahlström poliisilaitoksen palveluksessa vuonna 1950.

Mailma parempiin kässiin

Vaikka Eurooppa oli saanu sotimisest tarpeekses, mailmas tuntu piisaavan maita, kun tykkäs nahistella keskenäs. Korean niämimaala oli täys rähinä päälä. Pohjois- ja Etelä-Korea ol toistes kimpus. Välist tuli parempiiki uutisii. Naise hössötti ja meinas sevota pasmoisas, kun Armi Kuuselast tehti Universumin missi. Sitkun se löysi ruskjan killisilmän iräst, niin sit ne vasta kahheelas oli. Lehret teki Gilist koko kansan kotivävyyn.

Enemmän kun Armi, miä hii kiinnosti Helsinkin olumpialaiset, Ekyptin resitentin Farukin joutuminen pois vallast, naapurimaan ”Isä Aurinkoisen”, Stalinin kualema ja se, kun sotakorvaukset tuli reeraan. Istusin Laurannon parturitualis tukalleikkuus, kun sisäl kenkkas yks naapurimaan suuri ihailija. Siäl oli sen miälest kaikki mailman parast, eikä ollu mittään murhei. Äijän nokka oli roippeellas niinku töllis korttipelis hävinneel. Suama katteli sitä ihmeesäs.

– Onks joku vahinko sattunu. Olet sevveran surkjan näkönen.

– Eks sää sit ol uutisii kuurrellu? Keneralissimus om päässy poies, äijä huakas.

– Mää kettään Kenralissimus tunne, ja misä simmonen on kakkus lusinu? Suama sihe.

– Kai sääkin sentään Keneralissimus Josef Staliinin tiärät. Eikä se missääv vankeures ol istunu, mailman melkeen suurempi ja viisaampi valtiomiäs, äijä sanos.

– Jaa se – mun miälest se oli yks suurempii pahantekijöi. Koko Suomenkin se meinas napata, ja oliskin, jossei mei oltais pantu hanttiin, Suama napautti.

– Jassoo, simmosiiks sääkin meinaat, äijä sanos ja kääntys poiskäsin, marssi porstuvaan ja paiskas oven peräsäs kiu-kusas kii.

– Tämmöst se on palvelusammatti, Suama sanos. – Joka sannaa tarttis varroot. Mää luulen, ettei Arvo tul ennää ikän tänne mul tukkaas lip-pauttamaa.

Ula-ration tulo oli Laineen putkil paljon tärkempi juttu, kuin maailman johtajain kualemat. Leo kehus ulan toistavan simmosekkin äänet, mitä ei vanhat ratiot pystyny. Eikä kohise eikä pörise. Jokkut vänkäs sitä, et vanha ratio soi pehmusemmin.

Ratiot teki kauppas niin paljon ku tehtaas kerkis tekemään. Muttei puaris, misä Leo joutus olemaan ain vaan enemmän. Monet mettäkulman äijät ei viittyny eres lauterata Taimin kans, saatikka ostanu silt ratioo. Taimi oli nokka solmus, kun äijät sano varttoovas et Leo kerkeis. Mettätukmil kiärsi tönöst tönöön asjamiähii, ratiolloora polkupyärän takan. Ne poikkes jokaseen tuppään, misä hiukkakin luulivat taikka tiäsivät olevan ratiokuumet. Kauppoi tehtiin, mut usseen vaan sen tähren, ettei asjamiähist muuten päässy eroon. Vallankan Laineen parhaast, Salmisen Oskarist. Oskari oli simpunnen kauppamiäs. Se istus tuvan penkil niin kauvan puhumas, kun talon väel oli aika mennä maata. Oskari oli viäl niinkin pirullinen, et jätti ration koekuunteluun. Kaikki ei kehranneet enää pariv viikon jälkeen kiältää ja taas tuli kauppa.

Oskari poikkes aika ussein verstaalkin hiukka ennen pualtapäivää miästein ruaka-

tunnil, raakaamas nuaruuren reisuistas ja linjapiilin kuskina olloos. Oskari oli suustas tavallist parenpi. Sanos sotilaspassisaskin seisovan, et suu tavallinen. Oskari tänt-täröitti äijäskin eres, kykkys ja pomppas taas ylös ja huitos käsillä. Meni viäl polvillas, ja löi kämmenes yhteen nii et paukaatti:

– Kolmekymmentlunun alus mää ajoin linjapiilii Suutlaan Akun kans Someron ja Turun välillä. Kun mää lähin Somerolt, niin Aku lähti Turust ja päinvaston. Sillon oli pikkasen eri meininki kun ny. Jos sattu paha talvi, oltiin kuses. Ei sillon teitä aural rassattu, niinkun ny. Pahemmis kinospaikois täytys nousta piilist avvaamaan lapjol tiätä.

– Kattokas kerran tuiskas niin kauhjust, ja mei Akun kans luatiin tiätä Marttilan kirkon paikkeil ja meitin lapjot kolisi siin yhteen, Osku selitti totisena pää kallellas.

Poliisikkin oli sillol mukavampi. Joskus ne tiän päälä tarkasti, oliks jarrui. Mun piilist oli jarrukenkät loppu. Uuret kenkät mul jo oli valmiina paperipussis penkin viäres. Kun poliisi kysys jarrui, näytin pussii vaan. Oskari vaihetti asentoos.

– Kerran yks Turun likka jymäytti muu pahemman kerran. Ei ollu viäl matkahualtoai-ka. Likka lähetti paketin jälki-vaatimuksel. Kattokas likka sanos, Koskel vartoo simmonen miäs. Lähin köröttämmää. Huinailin Kosken kirkol ison aikaa, muttei kettään tullu. Aattelin kattoot piruuttain, mitä paketi on. Siin ei ollu kun vanhoi väärii nauloi. Ei muu eres harmittannu, kun se oli niin kamalan kaunis, niin se Turul likka, kattokas.

Linja-auton kuljettaja Oskari Salminen. – Kuva Annikki Sarenin.

Ula-ration peräs ilmestys sähköl käyvä levysoitin. Se yhristettiin panaanipistokkeen kans ration takakanteen. Ensiin täytys ronkkiit sormen kans läppii, kumpi anto ratiost kovan pöräyksen. Sihen pistettiin punasen johron panaani. Sähkörammarin soitto oli ihan erilaist, kun vanhain veivattavain. Vilipsilt tuli mal-li, misä levysoitin oli ration päälä säränäkannen alla.

Jannee ramofooni kiinnosti, mut surkutteli, et se on tyyris.

– Tee itte, ei maksa pualt-kan mitä tehtaallaine. Ostat vaan moottorin, levylautasen ja äänivarren. Teet vanerist askin, mihene ne soppii. Mullon äänijohtoo ja pistokkei, sanos Tauno.

– Mistäs simmosii ossii saa?

– Vilipsilt ainaki ja Ratio-mikrolt. Mää voim hommata.

Määkin innostusin, kun Tauno lupas jelpata. En olis-kan itte ymmärtäny levysoittimest mittää. Pistin vehkeet vanerinkappalaan, minkä Eero sai sovittaat puiseen alustaan, sikkun se pääsis armeijast. Naftin vuaren päästä syksyl oli mun vuoroin mennä valtion leipiin Hennalaan. En tiätäny koko paikast muutakun et se on liki Lahtee.

Löfgrenien sukulainen Kultelassa

Räätälipari Yli-Lukumiehen sukuyhteys kahteen kirkkotaiteilijaan

Kultelan mäenrinteessä, Härkätien varrella oli Kauppilan pieni punainen tupa, jossa oli kaksi huonetta. Tuvan vieressä oli kylän yhteinen perunakuoppa-alue, johon oli monen kultelalaisen perunat pantu talvisäilöön. Vieressä oli myös kaksi kauppaa, Oraksen sivumyymälä ja Teräsen kauppa, myöhemmin osuuskaupan sivumyymälä. Kauppoja ei enää ole ollut vuosiin. Ei myöskään tuota punaista tupaa, se purettiin 1980-luvun puolivälissä ja jonka paikalle valokuvaaja Reino Luitpari rakensi komean tiilitalon. Vanhassa pitäjänkartassa vuodelta 1942 paikka on merkitty nimellä Nikolai, mutta Kauppila-nimellä sen kaikki kultelalaiset tunsivat.

Tuossa punaisessa tuvassa asui vaatturipariskunta Jenny ja Nikolai Yli-Lukumies. Jenny tunnettiin ompelijana ja Nikolai räätälinä, kumpikin olivat myös pyhäkoulunopettajia. Lapsia heillä ei ollut, kasvatti poika kylläkin, Toivosen Fannin poika Keijo, joka myöhemmin muutti Ruotsiin ja hänkin on jo kuollut.

Jenny ja Nikolai elivät hyvin vaatimatonta elämää ja heillä oli vahva uskonnollinen vakaumus. Ei siis ihme, että jokapyhäinen lasten pyhäkoulunpitäminen oli heille kunnia-asia. Muistan elävästi, kun polvenkorkuisena noin viisivuotiaana aloitettiin pyhäisin tunnin verran kestävä harras tuokio aina vuorollaan kunkin kyläläisen kodissa. Pyhäkoululaulut olivat reippaampia laulella kuin virret, ja onpa niistä joitakin jäänyt vieläkin mieleen. Jos joku napero ei laulanut, sanoen ettei ole lauluääntä, vastasi

Erik Löfgrenin maalaama Someron kirkon alttaritaulu.

– Kuva Sauli Kaipainen.

Nikolai, että ”laulaa lintukin äänellään”. Kun varsinainen alakoulu omalla kohdallani alkoi, niin muistelen että ensimmäinen kouluasuni oli Nikolain ompelema.

Jenny Elviira oli syntynyt 14.1.1894 Kuusjoella Abel Wilhelm Efraiminpoika Koiviston ja Karoliina Wilhelmiina Koiviston o.s. Blomgrenin kymmenlapsiseen perheeseen kolmanneksi nuorimpana. Isä Aapeli oli syntynyt Perttelissä 1848, hän oli ollut ensin Kuusjoen Raatalan Yli-Junttilan talossa torpparina, kunnes hankki oman Koiviston tilan

samasta kylästä Kuusjoelta. Äiti Karoliina oli syntynyt Perttelissä 1857 ja heidät vihittiin 1877. Jennyn kaksi veljeä Frans ja Ludvig sekä sisar Ilona muuttivat 1900-luvun alkuvuosina Amerikkaan. Ilona piti Minnesotasta kirjeitse yhteyttä nuorempaan Jenny-sisareensa, lähettäen muummuassa. lastenlastensa kuvia.

Jennyn äidin Karoliinan vanhemmat olivat pitäjänseppä/ viljatorppari Johan Gustaf Blomgren, syntynyt

27.9.1819 Uskelassa ja Susanna Albertina Löfgren, syntynyt Perttelissä 27.8.1825. Heillä oli 11 lasta, joista 6 oli kuollut pienenä. Susanna oli Eva Helena Löfgrenin avio- liiton ulkopuolella syntynyt lapsi. Hän oli Someron kirkon alttaritaulun maalanneen Erik Johan Löfgrenin serkku, toisin sanoen Eva Helenan veli Johan Gabriel Löfgren oli taidemaalari Erik Johan Löfgrenin ja Kiiruun patruunan Gustaf Adolf Löfgrenin isä.

Enpä tullut Jennyn eläessä koskaan kysyneeksi oliko hänellä tiedossa näinkin kuuluisat sukulaiset, tai miten olisin voinut kysyä, koska sukututkimusharrastuksen myötä asia on selvinnyt vasta myöhemmin. Jenny eli miehensä Nikolain kuoleman jälkeen leskenä mökissään kahdeksan vuotta, ja kuoli juhannusaatonaattona 1982.

Jennyn mies Juho Nikolai Yli-Lukumies oli syntynyt 18.12.1890. Heidät vihittiin 7.12.1915, ja Jenny oli muuttanut Somerolle 3.5.1915. Nikolain vanhemmat olivat Juho Abrahaminpoika Lukumies (1852–1927) ja Wilhelmiina Fredrikintytär (186–1897). Heillä oli yhdeksän lasta, joista pienenä kuoli 6, vain Hilja (Sirro), Alma (Virta, Ylijoen emäntä), ja Nikolai jäivät eloon. Nikolain äiti Wilhelmiina oli Yli-Lukumiehen tyttäriä ja Nikolai ottikin käyttöönsä tämän sukunimen.

Wilhelmiina kuoli 24. 7.1897 ja leskeksi jäänyt Juho Abramipoika Lukumies otti uuden vaimon Emma Maria Lindholmin Ypäjältä. Heidät vihittiin 1.12.1898. He saivat 6 lasta, Amanda (Kenno),

Löfgrenien sukhauta Turussa. – Kuva Sauli Kaipainen.

Kaarlo, August, Hulda (Kivistö), Vihtori ja Jalmari. Heistä Kaarlo eli Kalle Lukumies oli Toivakan rovasti ja hän on toisen kirkkوتاiteilijan, Pellervo Lukumiehen isä.

Pellervo Lukumies aloitti yhteiskoulunsa Somerolla 1946. Olimme samalla luokalla, luokanvalvojamme oli Tapio Horila ja kuvaamataidonopettajamme oli Annikki Arola (myöh. Arola-Anttila). Huomasin jo silloin, että taiteilijahan tuosta kaverista tulee. Pellervo kävi vain aloittamassa Somerolla oppikoulunsa käyden ensimmäisen luokan, jatkaen sitten koulua lähempänä kotiaan. Vuonna 1955 hän aloitti kolmivu-

tiset opinnot Ateneumissa. Valmistuttuaan 1958 hän palasi Toivakkaan ja ryhtyi vapaaksi taiteilijaksi. Vuosina 1972–73 hän teki Toivakan kirkon ainutlaatuiset, alun perin vastustustakin herättäneet kattomaalaukset. Nyttemmin Toivakan kirkko on matkailuvaltti, juuri Lukumiehen maalausten takia.

Nikolain ja Jennyn pitämä pyhäkoulu oli tärkeä jokasunnuntainen kokoon-tumishetki ennen varsinaista koulunkäynnin aloittamista ja ahkerimmat kävivät vielä alakouluajanakin pyhäkoulussa. Nikolai kuoli 83-vuotiaana 2.8.1974.

Voimme sanoa, että Jen-

ny ja Nikolai Yli-Lukumies Someron Kultelan kylässä olivat lenkki ketjussa, joka yhdistää kaksi tunnettua kirkkوتاiteilijaa.

Taidemaalari Erik Johan Löfgren

Erik Johan Löfgren syntyi 15.05.1825 Turussa. Isä oli kaivomestari, myöhemmin kauppias Johan Gabriel Löfgren ja äiti Catharina Ericsson Wahlsten.

Erik valmistui taidemaalariksi 1851 Tukholman taideakatemiasta yhdeksän vuotta kestäneen koulutuksen jälkeen. Tukholmassa hän maalasi Pietari Brahen muotokuvan ja Psyyn. Sen jälkeen hän matkusti Düsseldorfin, jossa sai valmiiksi viisi maalausta. Palattuaan Suomeen 1858 hän teki taustatutkimusta häneltä tilattuihin tauluihin. Vuonna 1862 hän lähti Pariisiin, jossa hän maalasi taulun, jota pidetään hänen päätyönään: Erik XIV ja Kaarina Maununtytär.

Palattuaan Pariisista Helsinkiin vuonna 1865 hän maalasi kolmentoista vuoden aikana yli 30 muotokuvaa, kohteina olivat muun muassa Fredrik Cygnaeus, Magnus von Wright ja Zacharias Topelius.

Vuonna 1878 Someron seurakunta tilasi Erik Löfgreniltä alttaritaulun, jonka aiheena oli Kristuksen kirkastus. Ilmeistä on, että tilaukseen vaikutti Erikin veljen, Gustaf Löfgrenin, Kiiruun omistajan vaikutus asiaan. Erik aloitti työn hahmottelun välittömästi tilauksen saatuaan, mutta seu-

Kuvassa vasemmalta Helmi Syrjälä, Jenny ja Nikolai Yli-Lukumies, sekä lapsia, joista keskimmäinen Sirkku Syrjälä. – Esko Syrjälän albumi.

Ote pitäjänkartasta 1945.

Nikolai pyhäkoulua pitämässä 1960. – Kuva Esko Syrjälä.

raavana vuonna hän matkusti Müncheniin tutustumaan näyttämötaiteeseen. Someron seurakunnan tilaustyötä hän jatkoi Saksassa. Kolme vuotta myöhemmin hän sairastui, eukä alttaritaulu ollut vielä aivan valmis, mutta hän jatkoi työtä sinnikkäästi. Kuitenkin marraskuussa 1884 hän sai halvauskohtauksen, jota seurasi näön osittainen menetys.

Sairastuttuaan Erik Löfgren palasi Suomeen ja kuoli Turussa 10.12.1884.

Keväällä 1885 ”patrooni” G. A. Löfgren ilmoitti kirkonkokoukselle jättävänsä velivainajansa maalaaman alttaritaulun Someron seurakunnalle. Kirkonkokous vei 6.4.1885 ilmoituksen pöytäkirjaan ja pyysi taiteilijan veljeä tilaamaan kehykset Turusta. Vaikka seurakunta

sai alttaritaulun lahjaksi, niin kehysten tekopalkkaa varten päätettiin koota kultakin 16 vuotta täyttäneeltä seurakuntalaiselta 25 penniä. Taulun signeerausvuosi on 1884, mutta ei ole täysin varmaa, onko taiteilija signeerauksen itse tehnyt, vai onko se tehty myöhemmin alttaritaulun viimeistelyn yhteydessä.

Vuonna 1891 taidemaalari Viktor Westerholm suojasi taulun vernissalla.

Kiiruun patruuna Gustaf Adolf Löfgren

Gustaf Adolf Löfgren syntyi Turussa 9.6.1827. Hän oli liikemies, kauppias ja nau-latehtailija Turussa. Puoliso Helena Sabina Blomqvist oli syntynyt 15.11.1832 Turussa. Heidät oli vihitty avioon 8.4.1858.

Kun vuosia voimassa ollut viinan kotitarvepoltto lopetettiin asetuksella 1868, ja vain tehdasmaisen viinanpoltto tuli kysymykseen, heräsi tuolloin 40-vuotiaan Gustafin päässä ajatus ryhtyä hakemaan lupaa viinatehtailijaksi. Hän oli hankkinut omistukseensa Somerolta Kiiru-Sipilän verotilan, jota

oli isännöinyt nimismies Carl August Grönlund ja hänen kuoltuaan leski Juliana Lönnroth, kunnes hänkin kuoli 1868. Gustaf Löfgren oli katsonut, että Kiiru oli varsin sopiva viinapolttimon paikaksi. Virallisesti seurakunnan muuttokirjojen mukaan Gustaf ja Helena muuttivat Turusta Somerolle 24.7.1870, vaikka jo keväällä 1869 monien vaiheiden jälkeen Someron viinapolttimo oli päässyt aloittamaan toimintansa.

Vuotuinen poltto-oikeus oli 30 000 kannua brännviinaa alkoholipitoisuudeltaan 50 % eli 78 000 litraa, siis melkoinen määrä. Tehtailijan

luonnetta kuvaa, että määrästä huolimatta hän anoi senaattilta oikeutta laajentaa tehdasta saatuaan kruununvouti G. Nordenswanilta puoltavan lausunnon, että Sääksmäen alisessa kihlakunnassa Someron Viinanpolttimo tulisi olemaan ainoa, joten ”tuleva valmiste ei tulleet kärsimään menekin puutetta”.

Vaikka senaatti myönsi oikeuden perustaa spriinjälöstustehtaan myös sprii- ja lakkavernissan valmistamiseksi, ei laajennusta kuitenkaan toteutettu. Vuonna 1885 tehdas osoitti jo hiipumisen merkkejä: viinaa poltettiin vain 25 000 kannua, jalostettuna 16 000 kannua eli 42 000 litraa.

Vuosi 1887 jäi polttimon viimeiseksi, kun tehdas oli ollut toiminnassa 18 vuotta. Gustaf eli kymmenen vuotta tehtaan loppumisen jälkeen, ja kuoli Somerolla 70-vuotiaana 29.12.1897.

Puoliso Helena Sabina o.s. Blomqvist jäi asumaan kymmeneksi vuodeksi Somerolle, jamuutti leskenä tyttärensä Siri Julia Helenan kanssa 27.12.1907 Somerolta Turkuun. Viidestä lapsestaan ainoastaan nuorin, Naema oli syntynyt Somerolla, tammi-kuussa 1871, mutta hän menehtyi vain vuoden ikäisenä. Koko perhe on haudattu Turkuun Löfgrenien sukuhautaan.

Kauppilan tupa Kultelassa.
– Kuva Esko Syrjälä.

Osa Toivakan kirkon kattomaalauksista. – Kuva Raimo Ali-Yrkkö.

”Kyl Lalja sen pian tekkee”

Hilda Finni o.s. Tammelin.
– Kuva Lisa de Gorogin.

Isoäitini Hilda Tammelin hoiteli Joensuun kievaria kotonaan Tammen talossa avioiduttuaan vuonna 1895 Someron kanttoriksi tulleen Turun urkurikoulusta päässeeseen Matti Finnin kanssa. Pariskunta sai myötäjäisiksi Tammen talosta lohkaistun Raadelman, jonne majatalo siirrettiin.

Matti Finnistä ei ollut maanviljelijäksi, ja Raadelman hoito jäi pääasiassa

Hildan laiskan veljen, Jalmarin, sekä Hildan ja Matin kasvavan poikalauman käsiin. Peltotöissä pojat yrittivät toisinaan saada Jalmarin vakuuttuneeksi, että aurinko oli vielä korkealla, mutta Jalmarin tavallinen vastaus oli: ”Kyl se päivä siin kapertuu, kun kaluk kokkoo!”

Oli ilmeistä, että Raadelma ei kannattanut. Matti Finni, jolla ei ollut kiinnostusta maanviljelyyn, päätti myydä sen, eritoten kun vanhemmat pojat olivat koulutiellä ja Matin kiinnostus Säästöpankin kehittämiseen oli menestyksellistä.

Pankki rakensi komean toimitalon vuonna 1915. Siinä oli pankkitoimiston lisäksi asunto Finnin perheelle, jonka vanhemmat pojat hakeutuivat liike-elämään. Sulo meni Turkuun puutarvanvientialalle ja Mauno erikoistui SOK:n palveluksessa maatalouskoneiden myyntiin. Urho kävi Långsjön maanviljelyskoulun ja oli ainoa, joka jäi sille alalle.

Matti Finnin kuoltua vuonna 1920 Säästöpankki tarjosi sen johdon Sulolle, joka hoiteli sitä vuoden, Toivon lopettaessa Rauman seminaarin ja valmistuessa pankin johtoon nuoren Kotkan kauppakoulun käyneen morsiamensa avustamana.

Matti Finnin syy Somerolle tuloon oli hänen valintansa Someron kanttoriksi, mutta hänen asemansa siellä oli aika merkillinen yhdistelmä seurakuntatyötä ja pankkipitoa. Talvella pidettiin lukusia kulmakunnittain ja talojen järjestäessä Raamatun ja Katekismuksen kuulustelua lukusvieraat valmistau-

tuivat somerolaisiin pitoihin, sillä isäntätalon velvollisuus oli valmistaa ateria papille ja kanttorille sekä heidän puolisoilleen. Useasti ruokapöytänsä kutsuttiin myös sukulaiset ja naapurit.

Kierrettyään eri kulmakuntien ”pirot” Matti Finnin puoliso Hilda Finni tunsu, että hänen oli saatava uusi ”pyhäklänninki”. Järnströmin ja Maanviljelijäin kaupat myivät ”tyykejä”, eli pumpulikankaita, jotka olivat sopivia alusvaatteiksi ja esiliinoiksi, mutta Hilda Finni halusi ”hianovillast”. Sitä varten hän meni ystävänsä Svenssonin mamman puheille, joka talonpidon ohella piti ”pussikauppaa”: hän myi tarpeen tullen valmiiksi paketoituja pieniä eriä sokeria, suolaa ja kahvia pienempään hätään. Kaupan kaksiosaisen oven yläpuolella olevassa kyltissä ilmoitettiin: ”Villoja vaihdetaan”, jota tavailin lapsuudessani monet kerrat lasketellessani potkukelkalla kohti Lammin sillaa. Kylti osoitti, että Svenssonin mamma oli Oravaisten vil-

latehtaan edustaja ja välitti ”pukuvärkkei”.

Finnin mamma pani lampaanvilloja suureen pussiin ja vei sen Svenssonin mammalle, joka pani sen puntarin koukkuun ja totesi, että siinä oli pukuvärkkiin tarpeeksi. Svenssonin Aakirenki pantiin viemään pussi rautatieasemalle verkatehtaalle lähetettäväksi. Jonkin ajan kuluttua pukuvärkki saapui, ja Finnin mamma pyysi yhden majatalojakyytejä ajelevista pojistaan viemään hänet Kultelaan hoviompelijansa Eulaalia Vaseliuksen puheille. Sovittiin sovitusajasta, ja niin uusi puku oli pantu alulle hitaasti, mutta varmasti. Finnin mamma saattoi lohduttautua toteamalla: ”Kyl Lalja sen pian tekkee.”

Tuo toteamus oli jäänyt niin elävästi setäni Mauno Soinin mieleen, että opiskellessani eräänä kesänä Turun yliopistossa ja vieraillessani setäni huvilalla Satavassa, hän nauroi äitinsä toteamukselle kuin vanhalle tuttavalle.

Ompelija Eulaalia Vaselius.
Kuva Seppo Mäkinen.

Someron Maanviljelijäin kauppa Lammin sillan pielessä 1920-luvulla. – Kuva Somero-Seuran kuva-arkisto.

Liisa Vitalin korunäyttely Kiiruulla heinäkuussa 2012

Pöydälle on koottu Liisa Vitalin työvälineitä. Tärkeimmät niistä ovat pölkky, vasara ja erilaiset pihdit.

Somero-Seura kaavaili monet vuodet Liisa Vitalin korunäyttelyä, mutta eri syistä asia lykkäytyi. Tänä vuonna huomattiin, että Liisan kuolemasta on kulunut 25 vuotta. Oli siis korkea aika panna toimeksi. Näyttelyhankkeeseen tulivat mukaan sekä Someron Kulttuuriry että Someron Kello- ja Kihla-Aitta, Kultakeskus, Someron Lähivakuutus ja Someron Kansalaisopisto. Näyttelytoimikunnan varsinaisina työrukkasina olivat Eeva Pettersson, Janne ja Sanna Nyström, Sauli Kaipainen, Ahti Kukkonen ja Leeni Tiirakari, mutta apua saatiin tarvittaessa paljon laajemmiltakin piireiltä.

Hyvänä pohjatyönä Li-

sa Vitalista oli kirjoitettu jo aikaisemmin muutamia lehtiartikkeleita. Kun talvella lähdettiin kuuluttamaan Vitalin koruja näyttelyä varten Somero-lehdessä, ei näyttelyä tarvinnut enää erikseen perustella. Varsin pian havaittiin, että Nyströmiä Kello- ja Kihla-Aitta on sopiva paikka korujen määrän kartoittamiseen ja keräämiseen näyttelyä varten. Liike on keskeisellä paikalla ja siellä on aina ollut Liisan koruja myynnissä. Asiantuntemusta ja perspektiiviä Vitalin korutaiteeseen löytyi enemmän kuin mistään muualta. Mutta liikkeenharjoittajilla ei ollut aikaa lähteä etsimään lisäaineistoa. Heillä oli täysi työ luetteloida ja numeroida

kaikki näyttelyyn lainatut korut ja säilyttää niitä näyttelyä varten.

Näyttelytoimikunta alkoi kerätä Vitali-tietoutta innokkaasti. Liisan veli Väinö Vitali asuu Turussa ja siltä suunnalta saatiinkin arvokasta kannustusta asialle. Mutta Väinö Vitalin korkea ikä rajoitti luonnollisesti yhteistyötä. Lisää taustatietoja saatiin USA:sta saakka. Kalifornian San Diegossa toimii Vitalien perhetuttava Olli Mäkelän vientiagentuuri, joka esittelee ja myy Liisa Vitalin koruja. Mäkelän kautta saatiin tietoja Vitalin korujen menestyksestä Atlantin takana. Vaikka tietojen keruu aloitettiin kaukaa, tärkeimmät tietolähteet löy-

Liisa Vitali taivuttelemassa hopealangasta korua.

Tutut reiät on sommiteltu hopealaatalle.

tyivät kuitenkin Vilukselasta ja Hämeenlinnasta.

Väinö Vitali myi koti-tilansa Sarkin Irma ja Esa Laineelle. Heidän huomas-
saan oli säilynyt koko joukko Liisan korupajan aineistoa ja esineistöä. Laineet ovat huolella arkistoineet myös Liisalta jääneet leikekirjat, valokuvat, piirrokset, luonnokset ja joitakin hänen suunnittelemaansa esineitä sekä muutamia Vitalien huonekalujakin. Varsinkin leikekirjan löytymisen jälkeen alkoi näyttää siltä, että Liisasta voidaan kirjoittaa näyttelyä varten kunnollinen esite. Sellainen myös tehtiin erään 1970-luvulta peräisin olevan esittelylennäkin mallin pohjalta. Mutta

aineistosta syntyi myös kokonainen Liisan tuotantoa kuvaaja kirja, mikä oli toisen onnenpotkun ansiota. Kultakeskuksen arkistoista Hämeenlinnasta nimittäin löytyi Vitalin korumalliston tuotekuvia sekä dioina että painettuina luetteloina. Näiden perusteella voitiin rekonstruoida kaupallisen tuotannon laatu ja laajuus.

Kirjan kuvitusta varten somerolaiset avasivat auliisti korurasiansa ja lainasivat aarteensa kuvattavaksi. Samalla voitiin kuvata myös muutamia harvinaisia Liisan muotoilemia käyttöesineitä ja ennen kaikkea samalla myös kuulla korujen omistajien tarinoita Liisa Vitalista. Muistikuvat Vitalin perheestä ja Liisan kehityksestä luovaksi taitelijaksi ovat paitsi pala Someron historiaa, myös merkittävä lisä suomalaisen korutaiteen vaiheisiin. Kertomus Liisa Vitalista valottaa 1900-luvun lopun kulttuurivaikuttajien taustoja ja toimintaa.

Näyttelyn pystyttäminen Kiiruun talolle oli sikäli haastavaa, että talon julkisuuden takia yksityisiltä lainattuja koruja ei voitu ajatella jättää yöksi vartioimatta. Vaikka Kiiruulla on hälytyslaitteet ja vaikka korut vakuutettiin huomattavasta summasta, ei vanhoja ja varsinkaan uniikkeja koruja olisi voitu mil-

lään rahalla korvata. Tästä syystä korut päätettiin siirtää joka yö näyttelystä turvaan. Itse näyttelyyn lainattiin eri tahoilta lukolliset vitriinit. Ne olivat käytännöllisiä, mutta jokainen tietenkin eri mallinen ja eri kokoinen. Kovin eleganttia ja ilmavaa näytteillepanoa ei näin ollen ollut mahdollista ajatella. Jotta korut eivät kuljetusten aikana katoaisi, ne kiinnitettiin näyttelyalustoihin tiukasti ja niihin kiinnitetyt tunnistuskoodit jäivät monissa tapauksissa näkyville. Koska näyttelytoimikunta piti erityisenä silmäteränään korujen turvallisuuden takaamista, oli nämä esteettiset puutteet vain hyväksyttävä.

Vastapainoksi Kiiruun tilalla oli yleisöllä tilaa liikkua ja kauniin heinäkuun päivinä valoisuuteen huoneisiin paistava aurinko antoi koruille niille kuuluvaa säihkettä. Suurissa saleissa tuoksuivat kesäiset ruusut ja taustalla soi 1970-luvun jazz-musiikki, sillä Liisa oli tiettävästi jazzin ystävä.

Liisa Vitalin korut sijoitettiin Kiiruun pääsaliin. Korut olivat esillä neljässä lasivitriinissä. Seinillä oli lisäksi muutamia korukuvia, joita oli otettu Liisa Vitali design -kirjaa varten. Ovi-nurkassa oli telineessä Liisan itsensä piirtämiä uniikkeja kortteja. Suuressa vitriinissä oli esillä

yksijalkainen pyöreä pöytä, jolla Liisa itse aikoinaan esitteli korujaan. Korujen turvaksi hän oli leikannut AIV-pullosta yläosan, joka toimi kupuna korujen yllä. Nyt siinä oli esillä muutamia Vitalin suunnittelema ja valmistamia hopeisia käyttöesineitä. Vitriiniin oli sijoitettu myös Liisa Vitalin korujen alkuperäisiä tuoteluetteloita ja joitakin tuotekuvia sekä esitteitä.

Toisessa sivukamarissa oli esillä Liisan korupajan työvälineitä sekä koreittain valmiita ja puolivalmiita nappeja sekä kopallinen metallisilppua, jonka joukosta oli poimittu esille joitakin korujen luonnosmaisia aiheita. Pöydällä oli myös kaksi koivutukkaa, joiden päällä Liisa aikoinaan korujansa muotoili. Sivupöydän vitriinissä oli esillä Liisaa koskevia artikkeleita ja telineeseen kiinnitettynä hänen piirtämiään luonnoksia.

Takimmaisessa kamarissa pyöri Anja Kurvisen ja Ritva Nuoritalon videohaastattelu, jossa haastattelijana toimi Eeva Pettersson. Haastattelun lisäksi kamarissa esiteltiin kopioita Liisa Vitalin leikekansioista löytyneistä artikkeleista. Seinillä oli lisäksi muutama koruja esittelevä valokuva.

Näyttely kesti kolme viikkoa ja siihen kävi tutustumassa yli 1830 henkeä. Se oli paljon enemmän kuin toimikunta oli uskaltanut toivoa. Lisäksi kansalaisopiston järjestämään luentotilaisuuteen Liisa Vitalin korutaiteen synnystä ja saavutuksista saapui kuulijoiksi ilahduttavan monilukuinen yleisö. Se kertoo, että Liisa Vitalin korut ovat tärkeällä sijalla somerolaisten sydämessä. Vieraskirjasta voimme lukea, että yhtä lailla ne kiinnostivat myös monia muualta tulleita näyttelyvieraita.

Joensuun kansakoulusta tuli Nuppulinna

Katsaus Joensuun koulun alkuvaiheisiin

Joensuun vanha koulu ja vasemmalla alakoulu. – Kuva Maija Haatajan.

Vanha Joensuun koulu täyttää tänä vuonna 75 vuotta. Koulun toiminta alkoi kaksiohjoitajaisena elokuussa 1937. Someron keskustassa oli ennestään yksi koulu, Kirkonpiirin koulu. Lisäksi keskustan lähellä olivat Laitaisten, Pajulan ja Saarentaan koulut, joista oppilaita siirtyi Joensuun kouluun sen valmistuttua.

Kunnanvaltuuston pöytäkirjoista löytyy joitakin tietoja koulun perustamisesta. Vuonna 1934 päätettiin ostaa Amanda Seppälältä 2,5 hehtaarin suuruinen palsta, jos se saadaan 15.000 markan hinnalla. Saatiinhan se, mutta ei sillä hinnalla. Valtuuston tammikuun 1935 kokouksen pöytäkirjassa on seuraava maininta: ”Hyväksyttiin kunnan puolesta A. Jutilan ja August Fredriksonin allekirjoittama kauppa-kirja, jolla Amanda Seppälä omistamastaan Päivärintanimisestä perintötilasta N:o 3 50 Someron kunnan Joensuun kylästä, on kunnalle 20.000 markan hinnalla

myynyt ”Hotelli” nimiseksi tilaksi erotettavan noin 2,5 ha suuruisen maapalstan. Palstan erotuttamiseksi ja kaupan laillistamiseksi toimimaan valtuutettiin kunnankirjuri A. Jutila.” Hotelli oli siis koulun tontin nimi ja on entisen Joensuun koulun tontti Vanhan Härkätien varrella. Kansakoulun jälkeen rakennuksessa on toiminut muun muassa Härkätien koulu, Someron työkeskus ja terveyskeskuksen kuntoutusosasto. Nykyisin se on yrityspalvelutalo Nuppulinna.

Joulukuussa 1936 valtuusto hyväksyi rakennusmestariksi T. Survosien laatimat piirustukset työselityksineen ja kustannusarvioineen. Saatua ensimmäisiä urakkatarjouksia pidettiin liian kalliina, ja kunnallislautakunta pyysi uudet tarjoukset. Isäni kertoman mukaan kunnankirjuri Jutila oli kuitenkin koulun todellinen suunnittelija ja valvojakin ja ehkä hän myös määräsi kustannussyistä sementtitiilet alkuperäisten punatiilien

sijaan. Ilmeisesti Jutilan jälki näkyy myös muista sen aikaisista koulujen laajennuksista, kuten Terttilän ja Kerkolan. Joensuun koulusta tuli joka tapauksessa hyvä ja iso koulurakennus.

Urakoitsijoiksi valittiin Einar Ekström ja Alfred Laakso sekä August Kotikoski. Urakka-aika oli todella lyhyt, sillä koulun piti olla valmis jo 15.8.1937. Silloin hihat heiluivat ja työ oli valmis suunnitteen määräaikaana, ainakin koulu alkoi 25.8.1937. Koulun vihkiäisjuhla pidettiin 21.11.1937 eli 75 vuotta sitten.

Koulun ensimmäinen johtokunnan puheenjohtaja oli Lauri Sariola. Kesäkuussa 1937 johtokunta valitsi yläkoulunopettajaksi Eero Helkiön ja alakoulunopettajaksi Tuovi Helkiön. Kun koulu alkoi elokuun lopulla, se oli heti täynnä, joten johtokunta päätti heti alkajaisiksi kehottaa muutamaa Kultelan kylän oppilasta siirtymään Pajulan kouluun. Samassa kokouksessa julistettiin

haettavaksi vahtimestarin toimi, johon valittiin Yrjö ja Jenny Palomäki. Kun koulu oli käyty kolme kuukautta, johtokunta keskusteli uuden opettajanviran perustamisesta. Koulun laajentaminen oli esillä jo vuosina 1938–39, ja siitä lähtien jatkuvasti. Koulukeittola aloitti toimintansa 1.11.1938 ja ensimmäinen keittäjä oli Aili Salmela. Myöhemmin vahtimestareina toimivat Anni ja Reino Vuori.

V. 1939 alakoulun luokille tuli yli 40 oppilasta ja yläkoulun luokille yli ylärajan eli yli viisikymmentä. Niinpä Pappilankylän oppilaita siirrettiin Saarentaan kouluun ja muita Kirkonkouluun. Seuraavana vuonna perustettiin uusi virka, johon kouluhallitus määräsi opettajaksi Sakari Kempin. 1941 Alakoulussa oli yli 50 oppilasta, joten uuteen virkaan tuli Kirsti Sariola ja hänen sijaisekseen Laila Viljanen, heidän jälkeensä muun muassa kouluhallituksen määräämät Helmi Kyröjärvi ja Lyydia Karvinen. Sotien aikana koulu oli välillä armeijan koulutuskeskuksena ja koulua käytiin silloin hyvin ahtaissa tiloissa. Silloin ja myöhemminkin oli käytössä myös vuoroluku, jolloin samassa luokkahuoneessa opiskeli aamupäivän toinen luokka ja iltapäivällä toinen.

Sodan jälkeen aloitettiin monien toivomusten jälkeen uuden alakoulutalon rakentaminen, joka valmistui 1947. Saatiin kaksi luokkahuonetta lisää ja yläkertaan kaksi asuntoa. Opettajaksi kouluhallitus määräsi Aili Suverin. Karvisen virkaan va-

Opettaja Eero Helkiö ja Joensuun koulun ensimmäiset oppilaat vuonna 1937–38. Eturivi: vas. Pentti Helander, Erkki Helander, Yrjö Tammi, Sakari Vuorinen, Antti Sariola, Pentti Virtanen, Aimo Nordgren, Soini Jalonen, Aimo Tammi ja Kalevi Kilpinen. Toinen rivi: Vas. Kaino Mäki, Risto Talonen, Olavi Vuorinen, Paavo Tamminen, Aarne Toivonen, Aarre Kanerva, Anja Tammisto, Älli, Sirkka Luhanen, Lahja Johansson, Elli Pihlava, tunnistamaton, Pirkko Larpa ja Mirja Mäkinen. Kolmas rivi: Urpo Saneri, Liisa Ahonen, Pirkko Kataja, Orvokki ?, Eila Metsola, Eila Viljanen, Meeri Virtanen, Adele Koivisto, Sisko Saarela, Eine Mäki, Tellervo Nurmi, Liisa Mäkelä ja Irma Laaksonen. Neljäs rivi: Olavi Hirvenoja, Kalle Väre, Hellä Saneri, Kyllikki Rasila, Helvi Saren, Aili Niemi, Lea Mäkinen, Irja Virtanen, Elma Heinonen, Mirja Mäkelä, Irja Talonen ja Lea Ruunala. – Kuva Irja Alaranta.

littiin myöhemmin Tuulikki Toikka. Tilanahtaus jatkui myös siksi, että 1948 kuusi-vuotisesta kansakoulusta tuli 7-luokkainen koko maassa. Jatkoluokka kävi edelleen koulua iltapäivisin.

Keskustan kasvu jatkui myös 1950-luvulla ja johtokunta esitti jälleen lisätilojen

rakentamista useana vuonna. Olihan oppilailla ja opettajilla sisävoimistelutunneilla melkoiset painonnostoharjoitukset, kun luokasta kannettiin 10 höyläpenkkiä ja parisenkymmentä kahdenistuttavaa pulpettia eteiseen, ja sama toistui loppuverryttelynä, kun kalusto vietiin takaisin. Luokkahuoneita oli vuokralla naapuritaloissa ja erään opettajan olohuoneessa.

Suuria muutoksia

Vuonna 1957 Joensuun ja Kirkonpiiri yhdistettiin yhdeksi koulupiiriksi. Kunta osoitti lisätilaksi yhteiselle koulupiirille yhteiskoulun hylkäämän vanhan rakennuksen, jonne siirtyi viisi luokkaa. Vuonna 1958 valmistui Heikintien varteen kansalaiskoulurakennus, jonne muutti myös Joensuun koulun viisi luokkaa. Seuraavana vuonna kansalaiskoulu laajeni

kaksivuotiseksi, jolloin vanha yhteiskoulu otettiin uudelleen käyttöön.

Johtokunta laati jälleen uuden tilasuunnitelman Joensuun koulun tontille, mutta kouluhallitus ei ikuisen rahapulaan vedoten lämmennyt ajatukselle.

Mainittakoon vielä, että vuonna 1959 johtokunta esitti jälleen kunnanhallitukselle lisätilojen rakentamista ja lisäksi hevossiltaa Rautelankosken yli, jotta Saarentaan piiriin kuuluvat oppilaat voisivat mennä omaan kouluunsa, koska keskustaan ei mahdu.

Taivaan lahja

25.5. 1963 lämpimän päivän päätteeksi taivas musteni, tuli yksi kirkas salaman isku ja rankkasade. Hetken kuluttua Joensuun koulun alakoulurakennus oli tulossa. Palokunta hoiti asiansa hyvin, vain yläkerta paloi ja hirsinen

alakerta kärsi vesivahinkoja. Kaksi luokkahuonetta saatiin korjattua. Nyt rakennusasioissa alkoi tapahtua. Joensuun koulu sai uuden atrium-talon ja kansalaiskoulu paljon lisätilaa samassa yhteydessä. Tilat otettiin käyttöön vuonna 1965. Vanha Joensuun koulurakennus oli edelleen käytössä, mutta alakoulurakennus purettiin. Sen paikalle on nyt rakennettu kerrostalo.

Somerolla kansakoulusta tuli peruskoulu 1976

Kansalaiskoulujärjestelmä teki loppuaan ja Joensuun ala-aste sai 1977 käyttöönsä kokonaan kansalaiskoulun tilat ja samalla koulu pääsi muuttamaan kokonaisuudessaan saman katon alle. Voisi sanoa, että 40-vuotinen tilanahtaus päättyi ja koulu toimii nyt yhdessä paikassa.

Jouko Helkiö toimi nykyisen Joensuun koulun johtajana 1962–94.

Parempi myöhään kuin ei milloinkaan

Uusi uljas koulumme. Kuvan oikeassa laidassa oleva pieni rakennus toimi ulkokuhuussina, jolloin sitä lähinnä oleva siipirakennus oli vasta saatu käyttöön.

Sukujuurista huolimatta Hämeessä voi kasvaa myös hitaaksi. Sitä todistaa ainakin tämän tarinan syntyhistoria. Minulle Somero on, ja on aina ollut Hämettä, eikä mitkään hallintopykälät ja rajasiirrot sitä muuksi muuta. Ympäristötekijät ovat siis vaikuttaneet minuun.

Vuonna 2002 juhliitiin Someron yhteiskoulun 75-vuotistaivalta ja tuolloin minä tapasin pitkästä aikaa suuresti arvostamani suomenkielen lehtorini, Tapio Horilan. Siinä yhteydessä hän viittasi Somero-lehdessä olleeseen kirjoitukseeni Kirkonkoulusta, joka vähän aiemmin oli ehtinyt 120 vuoden ikään. Tapio Horila kysäisi, olisiko minulla tästäkin koulusta samanlaisia muistelmia. Hänen ehdotuksensa tietysti hiveli itsetuntoani, mutta vähitellen se alkoi vaivata minua kuin tekemätön kotiläksy. Tuon ajatuksen sanoessaan hän ei todellakaan voinut tietää, että minun ensimmäinen ja yksi vahvimista muistikuvistani liittyi juuri häneen.

Oppikouluvuoteni aloitin vuonna 1951 ja koko sen vuosikymmenen oppilasmäärät olivat jyrkässä kasvussa. Tulijoita oli enemmän kuin sisään voitiin ottaa. Pääsykokeista muistan vain sen hetken kun Tapio Horila kuulusteli sisälukutaitoa. Koska minä kärsin lievästä lukihäiriöstä, kuulustelu hermostutti minua. Luettava kirja siirtyi vuoron perään pyrkijältä seuraavalle. Kun olin saanut osuuteni luetuksi, vilkaisin Horilaan.

Tapio Horila joskus 1950-luvun puolivälin tienoilla.

– Kuva Olavi Virtanen.

Se paljon puhuva ilme, jonka hänen kasvoillaan sillä hetkellä näin, tuli varsin tutuksi minulle vuosien saatossa, eikä sen merkitys jäänyt epäselväksi.

Oppikoulua kiertokoulun tapaan

Ahtaista tiloista johtuen kävimme alemmilla luokilla joko aamu- tai iltavuorossa, tytöt ja pojat erillään rinnakkaisluokilla. Muutaman vuoden ajan koulua pidettiin jopa neljässä eri rakennuksessa. Näinä korpivaellusvuosina – niin hän ajanjaksoa nimitti – rehtori Joel Vilkillä oli soviteltavaa, ja opettajat saivat kiirehtiä paikasta toiseen tuntejansa pitämään. Vanhassa rakennuksessa oli sentään jotain modernia, keskusradio, jolla lievitettiin tilahtautta, mutta se toimi myös oivallisenä viestintävälineenä. Aamuhartaudetkin kuunneltiin luokan kateederin takana sijainneesta kaiuttimesta.

Kouluvuosi 1956 Rostilla oli vailla vertaansa. Siellä tunsimme olevamme hyvin itsenäisiä, suorastaan aikuisia kansalaisia. Muusta kouluyhteisöstä erillään olo kasvatti meihin roimasti yhteishenkeä. Tapio Horila kuvaa hyvin Rostin kauden (1953–57) erikoislaatuista luonnetta muisteloissaan psykologisia nyrjähdysiksi koulun 40-vuotishistoriikissa. Siinä hän kertoo eräällä oppitunnilla kokemia tuntojaan, ja samalla analysoi osuvasti luokkamme oppilaita ja havaitsemiaan luonteenpiirteitä. Pakinanomainen muistelo huipentuu hänen tunnilla laukaisemaansa, psykologisesti harkittuun täsmäohjukseen. Se iski kuin

äkillinen ukkosmyrsky, mutta ilma raikastui ja happea taas riitti. Ja se oli yksi niistä sutkauksista, jotka ovat jääneet pysyväsi elämään muistivaraostossamme. Hän oli todellakin sanansäilän käyttäjänä ylivertainen.

Vasta vuonna 1957 koko koulun opetustoiminta saatiin saman katon alle uuden kiinteistökompleksin täysin valmistuttua. Se sai nimekseen Opinsauna ja oppilaiden oli omaksuttava aivan uudenlaiset käyttäytymissäännöt. Olisi luullut, että kaikki olivat ylenpalttisen tyytyväisiä. Tai tietysti olivatkin, mutta joidenkin oppilaiden aivonystyrät – lähinnä mustan huumorin höystämänä – tuottivat hervotonta puhetta ja tekstiä heidän verratessaan uutta ja vanhaa.

Allista Välimaan Elliin ja keitä heitä muita olikaan

Kansakoulussa oli eletty yhden opettajan komennossa. Nyt oli mukauduttava siihen, että päivän aikana tunti tunnin jälkeen opettaja vaihtui. Lisäksi opettajakunnassa tapahtui niin paljon vaihtelua, että minullakin oli kouluajanani kolmisenkymmentä eri opettajaa. Tyytyväisyydellä voin todeta, että minulle tärkeimmät opettajat kuuluivat siihen konkarikaartiin, joka antoi hyvät eväät elämän varrelle. Vaikka en voi mainita tässä kirjoituksessa kuin muutamia opettajia nimeltä, he kaikki tekivät omaa arvokasta työtään oppilaittensa hyväksi.

Hauskin muistikuva ensimmäiseltä vuodelta on äidinkieltä jonkin aikaa

opettaneesta nauravaisesta ja ponihäntäisestä tyttöjen (!) voimistelunopettajasta Oili Kuusisesta. Hän laanserasi kotitekoisen kielioppisäännön, jonka vieläkin muistan: Lauseen alkuun pilkkua mä poika palleroinen panna en saa.

Koulu oli maalaiskouluksi edistysellinen niin ainekuin opetusvalinnoissaan rehtori Joel Vilkin ansiosta. Hänen lempilapsensa oli esperanto, jota me pänträsimme pakollisena aineena yhden lukuvuoden. Ennakkolou-lottomuutta osoitti maisteri Anni Halmeen ohjaamana englannin kielen opiskelu luonnonmenetelmän mukaan – kuten sitä tuolloin nimitettiin. Luokkaan kannettiin kaksi matkalaukun vetoista kapistusta. Toisessa pyöritettiin lautasenkokoista nauhakelaa ja se toinen kapis-tus oli kaiutin. Se suolsi vain englanninkielistä puhetta eikä edes käyttämässämme oppi-kirjassa ollut suomen sanaa.

Lehtori Eero Pyhänniskalle saan olla kiitollinen siitä, että hän käytti matematiikan kokeiden arvostelussa useampiportaista asteikkoa. Sen ansiosta minulla oli pikkuriik-kisen parempi mahdollisuus kartuttaa pistemäärääni.

Lukiassa valinta-aineena oli tuohon aikaan harvinaise-na oppiaineena kansantalous, jonka opetuksesta vastasi historian lehtori Eeva Larsen. Minua aine kiinnosti ja valitsinkin kansantaloustieteen aikanaan toiseksi pääaineeksi yliopistossa.

Aivan oman erityismai-ninnan ansaitsee englannin kielen lehtori Irja ”Irjuska” Pulkkinen, lukiovuosiemme luokanvalvoja. Suurella sydämellä hän ymmärsi tekemisiämme ja tekemättä jättämisiamme. Luulenpa, että varpusparveakin olisi ollut helpompi paimentaa kuin mitä hän joutui meidän kanssamme kestäämään. Hän tunsu meidät läpikotaisin ja

sen mihin pystyimme ja ky-kenimme. Kerran hän pani – meidän tietämättämme – opettajiston ilmoitustaululle kutsun järjestämääme luok-kajuhlaan. Hänen ajatuksen-sa varmaankin oli, että kyllä ne siitä selviää, pakko kun on! Niinhän selvittiinkin.

Puuron voimalla

Rehtori Joel Vilkki oli aiheel-lisesti huolissaan oppilaiden jaksamisesta pitkän koulu-päivän aikana. Varsinkaan korpivaellusvuosina ei ollut mitään mahdollisuutta järjes-tää kouluruokailua. Monen oppilaan aamupalakin taisi rajoittua vain kahviin ja pul-laan. Edistysellisenä miehe-nä hän kehitti reseptin, joka sai nimekseen Ilopuuro. Sitä oppilaiden oli tarkoitus naut-tia lisukkeena aamupalansa yhteydessä ennen koulupäi-vän alkua.

Ilopuuro valmistettiin liotetuista, rikotuista ohra-suurimoista, johon lisättiin sitruuna- tai appelsiinimehua, rusinoita ja mahdollisesti myös marjahilloa. Ravitsevaa se varmasti oli, mutta maku-hermoja se ei hivellyt.

Tahattomia ja tahallisia sattumuksia

Biologian opettaja Saima Aura paljasti vuosia myö-hemmin, miten erään tunnin aloitus hermostutti häntä. Olimme luonnontieteiden luokassa vanhan rakennuksen ullakkotiloissa. Syy hermoi-luun oli tarkastajassa, joka istui luokan perällä. Opettaja kertoi, miten minä olin ai-van tunnin alussa viitannut innokkaasti, ja hän hieman varoen oli tiedustellut asiaani. Ilmoitin, että minulla on nyt ne karttatelineen pidikkeen nappulat, jotka opettaja oli pyytänyt jokaista oppilasta veistämään. Kipaisin kateederille ja kumosin kassillisen nappuloita pitkälle työsken-telypöydälle. Yllättävä episodi kevensi kertaheitolla ilmapii-rin ja antoi hänelle suorastaan lentävän nousukiidon tunnin aloitukseen. Tarkastajakin oli ollut kaikin puolin tyyty-väinen niin opetukseen kuin oppilaiden aktiivisuuteen.

Saima Auraa oli harmitta-nut se, että karttatelineen pi-dike – hänen opetuksessaan tuiki tärkeän opetusvälineen nykerö – oli aina kadoksissa, ja ongelmaan piti saada

pysyvä ratkaisu. Opettaja oli antanut minulle tehtäväksi nappuloiden keruun porukan puolesta. Ja sen tein.

Kerran arkinen opetustyö keskeytyi äkisti kun rehtorin luvalla koulun keskusradio pärähti päälle ja sieltä kuului Pekka Tiilikaisen sinivalkoi-nen ääni. Hän selosti vuoden 1954 Falunin MM-kisojen hiihtoa ja Veikko Hakulisen ja venäläisen Vladimir Ku-zinin kamppailua kultami-talista. Hetkessä koulutaulu muuttui tulostauluksi, johon merkittiin kiinnostavimmat tiedot. Luulenpa, että koko koulun oppilasjoukon sil-missä rehtorin arvostus nousi huippuunsa.

Minulla oli monissa kou-lunäytelmissä enemmän tai vähemmän merkittäviä roo-leja. Sen näytelmän nimeä en enää muista, jossa minun piti kädelläni osoittaa horisont-tiin ja lausua pateettisesti: Miksi mylly ei pyöri! Minä kuitenkin sekosin sanoissa-ni ja tulinkin lausuneeksi: Miksi pylly ei pyöri! Yleisön keskuudesta kuului tietysti melkoinen kohahdus ja minä vilkaisin hätäisesti opet-tajien tuolirivistöön päin.

Irjuskan varpusparvi koossa. Eturivissä vasemmalta: Mauri Numminen, Raimo Hobti, Taina Veikkolin, Raili Haukkamaa, Eila Järvelä, Sirkka Merivirta, Ritva Nieminen, Seija Korte, Marja-Liisa Halme, Marjaana Lahonen ja Kaarina Koi-visto. Takarivissä vasemmalta: Martti Vikstedt, Paavo Erelä, Heikki Uotila, Aulis Lahti, Veijo Viuhko, Irja ”Irjuska” Pulkkinen, Matti Johansson, Lasse Soini, Markku Saikkala, Ilkka Manni, Lassi Kantola, Veli Verronen ja Reijo Siltasaari.

Joulujuhlanäytelmä Hyrrän esittäjät rooliasuissaan.

Heidän kivettyneiden kasvojensa ilmeet antoivat tyylin joukkotuomion: ”Se teki sen tahallaan!” Onneksi seuraava repliikki tuli sen verran nopeasti, ettei kiusallista paussia ehtinyt esitykseen tulla ja osalta yleisöä sanasekoilun taitaisi mennä kokonaan ohi korvien. Kyllä minua nolotti moinen lipsahdus.

Pian uuden uljaan koulun valmistuttua oppilaiden keskuudessa ilmeni leikkimielistä protestimieliä tiukoiksi koettuja käyttäytymissääntöjä kohtaan. Enää kun ei saanut niin vapaasti toimia omien mieltymystensä mukaan. Kulovalkean tavoin levisi kädestä käteen Tuulan kynästä lähtenyt pamfletti SATU ONNELLISTENTASAVALLASTA, josta silloisen uuden huipputekniikan keinoin onnistuttiin tekemään tenunlemuisia kopioita. Otan siitä tähän pari lyhyttä lainausta:

”Ja todellisuudessa kaikki olivat tyytyväisiä vanhaan kodikkaan ahtaaseen parlamenttitaloon, jossa kansalaiset hilpeästi tönivät toisiaan käytävillä ja jonka uunilämmitys soi vahtimestarille tilaisuuden näyttää voimiaan vetämällä valtavan puukuorman portaita ylös ihailevan katselijajoukon hyvähuutojen säestyksellä.” ”Mutta

sitten tapahtui jotain. Uusi parlamenttitalo saatiin. Siitä tuli upea ja uudenaikainen, suorastaan hyper-nyper-moderni. – Mutta katastrofi lähestyi. – Kansan piti nyt pestä varpaansa ja pirskontaa Eau-de-colognea hiuksiinsa ennen kuin saivat astua sisään. Hilpeät yhteisleikit ja vilkas kisailu oli jätettävä. Vahtimestari oli allerginen öljylämmitykselle ja laihtui.”

Aina joku nokkela keksi jonkun tekosyn päästäkseen heiluttamaan kapinalippua. Nuoriso on kautta aikojen ollut valmis marssimaan rintaman etunenässä, emmekä me tehneet siinä poikkeusta.

Etunenässä olimme silloinkin, kun halusimme olla vaikuttamassa maailmanpolitiikan kehitykseen. Unkarin kansannousu vuonna 1956 kirjoitti meidät kantamaan kortemme kekoon ja keräsimme jätetäpaperia ympäri pitäjää. Joku oli onnistunut puhumaan jopa traktorin käyttöömme operaation onnistumiseksi. Keräyksen tuotto ei päättä huimaava ollut, mutta auttamisen halu oli luja.

Lukioaikana sattui koko koulutyöskentelyn lähes raitteiltaan suistanut tapaus. Ihmettelimme miksi yhdenkään luokan tunnit eivät

alkaneet. Kului lähes puoli tuntia kunnes luokanvalvojamme Irjuska tuli luokkaamme ja sulki varovasti oven perässään. Ilmapiiiri sähköistyi hetkessä. Hän kertoi, että koko opettajakunta on parhaillaan pohtimassa meidän poissaoloistamme tehtyä top ten -listaa. Markku ja minä sanoimme oitis, että mehän se ollaan tehty. Siihen Irjuska tiuskasi pistävin katsein: ”Te kaksi hyvästä, ja kun koko opettajakunta luulee jonkun katkeroituneen oppilaan tehneen sen.” Sen jälkeen hän kääntyi kannoillaan ja poistui. Hetken kuluttua kaikki opettajat kiirehtivät pitämään tuntinsa rippeitä.

Olimme edellisen tunnin alussa napanneet päiväkirjan ja ajankuluksemme työstäneet kyseisen listan. Kumpikin meistä oli siinä kärkituntumassa. Tunnin päätyttyä iskimme listan koulun ilmoitustaululle seurausajattelematta. Sen koommin asiaan ei palattu.

Hiiteen koko porukka

Koitti aikanaan meillekin kauan odotettu hetki, jolloin meistä tuli koulun vanhimpia. Päivää vietettiin perinteisin menoin ja me patseerasimme kylän raitilla vanhanaikaisissa vaatteissamme.

Illalla suuntasimme Salon lähellä olevaan Hiiden kylään Railin kotiin juhlimaan uutta asemaamme. Vähän railakkaiksi revenneiden karkeloiden edetessä emme aavistaneet, että meitä kohtaisi pian odottamaton yllätys. Paluumatkaa varten olimme tilanneet linjurin ja pikkutunneilla lähdimme kotia kohti. Sankka lumipyry oli tukkinut tiet ja pyylevätkö kuski yritti lapioida ajouraa auki. Tultuamme suurelle peltoaukealle matkanteko tyssäsi siihen paikkaan.

Siinä vaiheessa Irjuska istui etupenkissä tavoiltaan poiketen ärtyneenä ja tuppisuuna. Muuten linjurissa vallitsi hilpeä tunnelma. Muutaman tunnin odottelun jälkeen tuli TVH:n rotevanpuoleinen pelastava enkeli lumiauroineen puhkomaan tietä ajokuntoon.

Päästyämme lopultakin perille Irjuska tokaisi lakonisesti, että tästä reissusta ei sitten puhuta. Viikon hiihtoloma alkoikin sopivasti ja laimensi jälkimainingit.

Ulos opinsaunasta

Kaikki loppuu aikanaan. Silloin se päättyi valkolakkiin ja hyvä niin. Keskinäinen yhteydenpitomme ei sentään päättynyt ja sitä on jatkunut aina tähän päivään asti.

Tapio Horilan ehdottamasta kotiläksyn suorittamisesta on nyt tässä hyvä todeta, että parempi myöhään kuin ei milloinkaan. Tarinaa tosin riittäisi enemmänkin. Mukavat jutut nousevat aina päällimmäisiksi, ikävät muhiin koon unholan pölyissä.

Väittämäni, että minun Someroni kuuluu Hämeenseen, todistaa viime keväänä saamani kutsu riemuylloppilasjuhlaan. Tuolloin tuli nimittäin kuluneeksi 50 vuotta liittymisestäni Härmäläis-Osakuntaan. Juhla oli nostalgisen hengen huipentuma ja päättyi tietysti Härmäläisten lauluun.

Seurakuntasisar Elsa Leino

Elsa Lakala ihailee Kirsti Inkisen joulukuusen olkkoristeita. – Kuva Kirsti Inkisen.

Lapsuuteni hyvä haltijatar oli Someron seurakuntasisar Elsa Leino (avioiduttuaan Lakala). Elsa-tädillä oli lämmin hymy ja lempeä ääni ja hän oli hyvin viehättävä ihminen. Hän piti myös tyttökerhoa. Olin noin 6–7-vuotias, kun saimme kerhossa leikata askartelutehtävänä paperisen joulukuusen. Malli piirrettiin neljään kertaan taitetulle valkoiselle silkkipaperille ja sitten leikattiin koko kuusi koristeineen, kynttilät, omenat ja oravat oksille. Muistan miten innostuneena nousin seisomaan ja pyörin ympäri kuusta leikatessani. Aikuisena sain Elsa-tädit joululahjaksi hänen askartelemansa kuusen.

Olin 10-vuotias, kun raskas äitini kuoli vain vähän aikaa sairastettuaan. Elsa Leino kävi häntä hoitamassa meillä kotona ja huolehti myös äidin arkkuun laittamisesta. Lopuksi hän haki pihalta äidin kukkapenkistä syksyn

viimeisiä kukkia, sitoi niistä ja unelmasta (huonekasvi) viehättävän kimpun ja asetti sen lähelle äidin ristiin laitettuja käsiä. Elsa-tädin lempeys ja läsnäolo lievittivät meidän omaisten surun tuskaa. Nyt hän itsekkin on jo kuollut, mutta uskon, että monet somerolaiset muistavat hänet. Raamatun sanoin: ”Rakkaus ei koskaan häviä, mutta tieto katoaa.”

Minä pääsin ensimmäiselle kotiseutumatkalleni Karjalaan kesällä 1990. Kun oli nähty Muolaan kirkon rauniot ja metsää kasvava hautausmaa, lähdettiin Telkkälän kylään, josta minulle oli lapsesta asti kerrottu. Lopulta koitti se hetki, että istuin pellonpientareella sukuni entisillä asuinsijoilla. Edessä kimmelsi järvi ja ylläni kaartui kesän korkea taivas. Silloin syvä rauha täytti mieleni: Tänne minä kuulun. Täällä ovat juureni. Sanovat, että ihmisellä on kotiseutugeeni.

Vuonna 2005 ilmestyi Telkkälästä kertova kyläkirja ”Kotikylämme Muolaassa”. Sain olla mukana kirjatöimikunnassa. Oli mielenkiintoista haastatella iäkkäitä ihmisiä ja tutkia heidän kanssaan vanhoja kortteja ja sodilta turvaan saatuja valokuvia. Mielestäni kyläkirjan kaunein valokuva on Annikki Järveläisen (o.s. Romu) lapsuuskodissa otet-

tu perhekuva joulunaikaan 1928. Kuvan nimeksi sopisi ”Kodin kynttilät”.

Sotien jälkeen siirtoväkeä oli yli 400 000 eli noin 12 prosenttia Suomen väkiluvusta. Nyt meitä Karjala-taustaisia on jo toista miljoonaa. Sukunimistä voi vielä päätellä karjalaiset juuret. Minun äitini oli omaa sukua Kuisma, isäni sukunimi oli Romu. Tutkijat selittävät, että molemmat nimet ovat ortodoksisen kirkon tuomaa kreikkalais-venäläistä nimitystä. Kuisma tulee kreikan sanasta kosmas, joka tarkoittaa kauneudesta huolehtiva (vrt. kosmetiikka) ja Romu puolestaan kreikan sanasta romanos, joka merkitsee lujaa, kestävä, roomalais-ta. Murren sanakirjasta löysin romu-sanalle myös kauniin merkityksen: aisakello, tiuku. Someron yhteiskoulussa me Romut ja Hovilat olimme koulutovereita.

Lämpimät jouluterveiset tämän lehden lukijoille. Toivottavasti tapaamme Somerolla ensi kesänä Muolaan juhliassa.

Elsa ja Martti Lakala Martin 80-vuotispäivänä. – Kuva Kirsti Inkisen.

Somerolainen lastenkirjailija Ester Ahokainen

Kirjailija Ester Ahokainen Hirsjärven koululla työhuoneessaan vuonna 1966. – Kuvat: Ester Ahokaisen perhearkisto.

Ester Ahokaisen (10.1. 1907–13.12.1989) tie runoilijaksi ja opettajaksi alkoi Saimaan saaristopitäjästä Taipalsaarelta. Hänen vanhempansa Jooseppi Ahokainen ja Wilhelmiina Illukka olivat maanviljelijöitä Ahokkalan kylässä. Ester oli nuorin kahdeksasta lapsesta. Hilma Wilhelmiina -sisaresta tuli myös opettaja.

Ahokainen kävi kansakoulun jälkeen Lahden kansanopiston. Hän valmistui Suistamon seminaarista vuonna 1930 alakansakoulunopettajaksi. Seminaari oli vain naisille tarkoitettu kansakoulupohjainen kaksivuotinen opinahjo nykyisen rajan takana Karjalassa. Myöhemmin vuonna 1960 kesän aikana hän suoritti opinnot, joilla hän sai kelpoisuuden myös yläkoulunopettajan virkaan.

Vuonna 1940 Ahokainen vihittiin Ville Savikurjen kanssa. Savikurki oli valmis-

tunut kansakoulunopettajaksi Kajaanin seminaarista. Avioiduttuaan Ahokainen otti käyttöön Savikurki-nimen, mutta kirjailijana hän käytti Ester Ahokainen -nimeä tai E.A.-lyhennettä.

Ahokainen toimi kansakoulunopettajana Jäppilässä 1930–38, Juvalla 1938–40, Pernajassa 1940–45, Kuusjoella 1945–48 ja kaikkein pitempään 1948–70 Someron Hirsjärven kansakoulussa, jossa Savikurjen perhe myös opettajavuotensa asui.

Sota-aikana Ahokainen toimi lottana Mikkelin ilmavalvontatehtävissä ja Ville palveli rintamalla autokompaniassa. Ilmavalvonnassa Ahokainen paljellutti jalkansa pahasti ja kärsi myöhemmin kipeistä jaloistaan.

Somerolle Savikurjen perhe muutti vuonna 1948 syksyllä, kun Ester ja Ville aloittivat Hirsjärven kyläkoulun opettajina. Koulu oli

remontissa ja opettajaperheen asuintilat olivat vielä kesken-eräiset, kun Ville ja Ester Seppo-poikansa (s. 1947) kanssa muuttivat Kuusjoelta. Perhe asui aluksi Vanhalan kartanossa, kunnes remontti koululla valmistui.

Ahokaisen ensimmäisen joululoman aikana Somerolla syntyi perheen kuopus Pekka. Ahokainen palasi opettajan työhönsä heti joululoman loputtua. Opettajapariskunta Savikurki opetti Hirsjärven koululla vuosina 1948–1970. Alkuun koulussa oli neljä opettajaa, ja heidän jäädessään eläkkeelle koulu oli kaksiopettajainen.

Puutarhanhoito oli pariskunnan yhteinen harrastus. Mainos-Television Tänäpäin kotona -ohjelman järjestämässä pihakilpailussa Savikurkien piha valittiin kolmanneksi parhaaksi vuonna 1973. Tontin oli opettajapariskunta hankkinut jo 1950-luvulla kouluvuosinaan tehden sinne silloin ensimmäiset istutuksensa.

Ahokainen muistetaan vaativana, mutta myös kannustavana opettajana. Hänestä näkyi, että hän halusi opettaa ja pitää huolta siitä, että opitaan. Mervi Mäkelä muistaa entisen opettajansa myös ”etäisenä”, kunnioitettavana, perinteisenä ja konservatiivisena. Ajan mukaisesti kuria pidettiin ja kaikki oppilaat istuivat hiljaa. Mäkelä ei muista Ahokaisen huutaneen tai edes hermostuneen koulunpidossa. Ester Ahokainen oli aina huoliteltu ja tyylikäs.

Ahokainen ohjasi oppilaitaan esiintymään. Lauantaisin oli ”yhteistunti”, jolloin oppilaat saivat esiintyä. Ahokaisen oppilas Rauli ”Badding” So-

Ester Ahokainen saunaranassa sinisellä Saimaalla nuoruusvuosinaan.

merjoki lauloi ”Uskadaaraa” ja Ahokainen olisi halunnut kaunisäänisen pojan aina laulavan koulun juhliissa, mutta ongelmaksi tuli Somerjoen ujous.

Ohjelmistoja Ahokainen, kuten muutkin opettajakirjailija-aikalaisensa, kirjoitti käytettäväksi omassa koulutyössään. Ahokaisen opettajuuden ajalta Hirsjärven kylän väki muistaa erityisen hienot juhlat. Juhlien valmisteluihin ja ohjelmien harjoitteluun hän käytti paljon aikaa ja paneutui erityisellä huolellisuudella. Tuleva kuvaamataidon lehtori Sirkku Kurkikangas oli kiinnittänyt huomiota opettajansa visuaaliseen taiteellisuuteen, joka näkyi erityisesti puvustuksissa, lavastuksissa ja taulupiirustuksissa juhlien yhteydessä.

Kirjailijanura

Ahokaisen kirjailijanura sai alkunsa Suistamon seminaarin aikoihin. Ensimmäiset runot julkaistiin joulujulkaisuissa ja lastenlehdissä 1930-luvulla. Ahokainen on kirjoittanut kaikkiaan kolmisenkymmentä kirjaa. Häneltä on ilmestynyt ohjelmistoja koulun juhliin, satuja, nuortenkirjoja ja runoja. Lisäksi hän toimi aktiivisesti nuortenkulttuurin saralla muun muassa Opettajain Lehden, Nuorten Päivän ja Pyrkijän toimitusneuvostoissa.

Ester Ahokaisen teoksen ”Saderatsut: runoja lapsille” vuodelta 1982 on kuvittanut somerolainen Heikki Paakka-

nen. Kirjan useat runot ovat luontoaiheisia. Ahokainen on kirjassaan huolestunut järvien kunnosta. Runossaan Suru hän kuvaa koskettavasti: ”– Rantatonttu, poskellasi / näen kyyneleen. / – Järvi saastuu. Enkä enää / luota ihmiseen.” Ahokaisen rantasauna ja eläkekoti Somerolla sijaitsivat Hirsjärven rannalla ja voi ymmärtää hänen huolensa järvien ja etenkin Paimionjoen vesistön kunnosta.

Somerolla Ahokaisen tekstejä julkaistiin sekä Somero-lehdessä että Someron Joulussa, jonne kirjailija oli aina valmis luovuttamaan tekstejään.

Ahokainen on ottanut vuoden 1980 ”Herttaisia satuja” -kirjansa satuun ”Tasukka” mukaan kotiseutunsa kulttuurihistoriaa. Siinä kello-putulitonttu asuu vanhasa tapulissa, jonka torniosa puuttuu. Joulutonttu, joka on tullut kello-putulitonttua tervehtimään lohduttelee: ”Älähän sure! Katsos, nykyään on kaikki vanha tullut taas muotiin. Tämäkin tapuli varmasti vielä entisöidään.” Somerolla vanhan kivisakastin lähellä on vuonna 1779 rakennettu kello-putuli, jonka torniosa on laho-
vikojen vuoksi vuonna 1895 purettu. Someron seurakunta sai opettaja Ester Elisabeth Elomaa

testamentilla muun ohessa Someron kirkon vanhan kello-putulin entisöintiin annettavaksi 50.000 markkaa vuonna 1977.

Kirjojensa sisällöstä Ahokainen kertoo: ”Kirjan pitäisi kohottaa ihmistä ylöspäin. Kannustaa uskoa ja toivoa tulevaisuuteen.” Hän kertoo samassa haastattelussa haluavansa tehdä virkistäviä, iloisia kirjoja. Ahokaisen kirjoista voikin löytää selviytymisen ja ilontäyteisen lasten maailman.

Kirjoittaminen oli Ahokaiselle erittäin tärkeää, vaikka hän sen harrastukseksi mainitseekin. Hän halusi saada tekstinsä julkaistuiksi. Sen sijaan Ahokainen itse ei halunnut olla esillä. Sitä paitsi kirjoittaminen oli helppoa Ahokaiselle.

Ahokaisen poika Seppo Savikurki ei muista nähneensä äitiään juuri koskaan kirjoittamassa. Hänen kertoo, että äiti kirjoitti vasta, kun sai poikansa illalla nukkumaan. Poikien jo vartuttua kirjailija Ahokainen on kertonut Forssan Lehden haastattelussa 6.2.1966: ”Kirjoitan aina, kun olen vireessä ja saan aikaa siihen työhön.” Toimittaja kuvailee artikkelissa tämän ajan jäävän vähiin, koska kirjailija on myös kansakoulunopettaja ja perheenäiti.

Koulun keittäjänä ja siivoojana toiminut Lyyli Mäkinen kertoo kirjailijan aina kun mahdollista menneen kirjoituspöytänsä ääreen. Omien lasten kasvaessa Ahokaiselle jäi enemmän aikaa kirjalliseen harrastukseensa.

Opettajakirjailija Ahokainen kuvattiin myös hiljaiseksi ja omissa oloissaan viihtyväksi kyläläiseksi; opettajan, perheenäidin ja kirjailijan työt ottivat oman aikansa. Ahokaisen puoliso Ville sen sijaan tuli tutuksi kyläläisille paitsi opettajana myös toimissaan lehti- ja vakuutusasiemiehenä.

Ahokainen osallistui kirjoituskilpailuihin, joissa tuli myös menestystä. Yhteishyvä-lehden suuressa sanoituskilpailussa vuonna 1959 Ester Ahokainen voitti ensimmäisen palkinnon ”Pohjolan portti” -runollaan. Lukuisia palkintoja tuli myös Kalevan Nuorten laulun sanoituskilpailuissa ja Suomen kansakoulunopettajain liiton kirjoituskilpailuissa.

Valtion taitelijaeläkkeen Ahokainen sai vuonna 1978. Vuonna 1984 Ahokainen vastaanotti opetusministeriön myöntämän lastenkulttuurin edistämiseen tarkoitetun apurahan, jonka turvin hän kokosi runojaan, satujaan ja lastennäytelmiään erillisiksi

teoksiksi. Ahokaisen viimeiseksi julkaistuksi teokseksi hänen elinaikanaan jäi ”Soita, soita kissankello. Ester Ahokaisen valittuja runoja ja lauluja lapsille” vuodelta 1985.

Eläkevuosiensa kotina Savikurjilla oli Villen koulun lähelle järvenrantatontille rakentama omakotitalo. Puolisonsa kuoleman jälkeen Ahokainen muutti Someron keskusta vuonna 1979, jossa asui elämänsä loppuvuodet.

Tänä päivänä Ahokainen muistetaan erityisesti lyriikkona. Hänen runoistaan löytyy useampia klassikkousseita iättömiä runoja. Niitä löytyy edelleen niin antologioista, koulun luku-
kirjoista ja lastenlaulukirjoista kuin sävellyksistäkin. Vuonna 2011 ilmestyneessä lauluyh-
tymen Rajattoman joululevyllä on Ahokaisen vuonna 1946 kirjoittama ”Kirje joulupukille” -runo sävellettyinä.

LÄHTEET

Koski, Mervi. Kotimaisia lastenlyyriköitä. BTJ Kirjastopalvelu 2003.
Helka ja Seppo Savikurjen haastattelu 5.7.2012.
Sirkkä Kurkikankaan haastattelu 7.6.2012.
Mervi Mäkelän haastattelu 28.7.2012.
Irene Lampilan haastattelu 13.7.2012.

Kirje joulupukille.

*Olen pienen sisarista,
nimeni on Lalla.
Hyörin, pyörin toisten tiellä
aina kaikkialla.
Kuopukseksi kutsutaan
ja äidin nassikaksi.
Mahdankohan koskaan
tulla tuumaa suuremmaksi?*

*Hiukan ikävä on olla
aina toisten tiellä.
Rakas Pukki, tarvitsetko
pienä piikaa siellä?*

*Korvatunturilla kyllä
työtä mulle riittää.
Ahkeruudestahan äiti
usein mua kiittää.*

*(Ahokainen, Ester:
Syksystä kevääseen: ohjelmistoa
koulujubliin 1946)*

Vas. Pekka, Ville, Ester ja Seppo Savikurki perhekuvasa vuonna 1953.

Keksijä, taiteilija, naapurini Antti Mikael Luukko

Antti Luukko kotitalonsa pihalla. – Kuva Touko Vuorinen.

Tutustuin Antti Luukkoon muuttaessani Somerolle perheeni mukana 1950-luvulla. Antti asui sisarensa Huldin kanssa Kalliola-nimisessä talossa nykyisen Metsolantien ja Härkätien kulmassa ja kotimme oli lohkottu Kalliolan maista. Somerolla ei juurikaan silloin ollut tapana mennä kutsumatta kyläilemään, mutta koska olin tottunut siihen entisellä asuinpaikkakunnallani, noudatin tapaa vieläkin. Antin ja Huldin luo oli pelottava mennä. Talossa ei ollut kuis-tia vaan menttiin jonkin-sorttiseen eteiseen suoraan. Eteisessä ei ollut ikkunaa eikä valoa, mutta kissoja sitä enemmän. Antin kissat olivat puoliviljejä; ne pitivät pahaa ääntä, kun niiden ohi kulki. Keittiössä istuttiin hetki Huldin kanssa, Antti askarteli jotain ulkona melkein aina. Antti oli hyväntuulinen ja lupsakka. Antin tavaramerkki oli päässä keikkuva pipo. Hän teki kaikkea mitä lystäsi ja ennen kaikkea itse.

Lapsuudenkoti Laitiaisissa

Antti Mikael Luukko syntyi 8.10.1908. Antin lapsuudenkoti oli Laitiaisten Luukko, joka on entinen Harjun torppa. Torppa on perustettu kartanon takamaille Laitiaisiin jo 1800-luvun alkupuoliskolla. Vuonna 1849 laaditussa rippikirjassa sen nimenä oli Luukkala. Itsenäiseksi tilaksi se lohkottiin vuonna 1909 ja vuonna 1924 siitä lohkottiin perinnönjaon yhteydessä Jokisalons tila. Jokisalossa asuu Antin veljenpoika Lauri Luukko. Tilat sijaitsevat Torrontien varressa miltei Tammelan kunnan rajalla. Luukko pysyi suvun hallussa 1930-luvulle asti, jolloin perhe luopui tilasta ja Antti sisarensa Huldin kanssa muutti Someron Joensuun kylään Härkätien varrelle, josta ostivat Kalliola-nimisen tilan. Luukkon tila on nykyisin asumaton.

Laitiaisten Luukkon torppan ensimmäinen isäntä oli

Matt Henricsson ja vaimonsa Cajsa Thomasdotter Tammela. He muuttivat Luukolle kolmen lapsensa kanssa marraskuussa 1844. Heidän pojastaan Matt Mattssonista tuli Luukkon toinen isäntä. Hänen vaimonsa oli Gretha Lisa Eliasdatter Tammela. Heidät vihittiin 1849 ja he olivat Antin isovanhemmat. Mattille ja Gretha Lisalle syntyi 1858 poika, joka sai kasteessa nimen Gustaf August. Gustafin ensimmäinen vaimo oli Wilhelmiina Kustaantytär Kultelan Teerestä. Wilhelmiina kuoli 1886, heillä ei ollut lapsia. Gustafin toinen vaimo oli Ida Juhontytär Paltan Alitalon Palomäen torpasta. Gustaf ja Ida vihittiin 26.12.1887. Kustaa ja Ida olivat Antin vanhemmat. Heille syntyi kolmelta lasta, joista Antti oli nuorin. Koulunkäynnistään Antti kertoi: ”Torrin yliopistoa kävin neljä vuotta. Se oli korkein ja pisin opin-ahjo mitä kylällä oli.”

Antti ja puutarhanhoito

Antti perusti sota-aikana kasvihuoneita tilalleen. Syynä

tähän oli lääkärin määräys vitamiinien syömisestä. Ensin hän kasvatti vihanneksia, mutta erikoistui sitten tomaattien viljelyyn. Siitä hän teki hieman tavallista vaikeamman, hän nimittäin otti viljelemistään tomaateista siemeniä seuraavan kevään kylvöä varten. Tomaateista tuli näin tavallista parempia ja kauniimpia. Lähes kymmenen vuotta hänellä oli kasvihuoneviljelyä, sitten huoneitten puuosat mätä-nivät ja Antti kyllästyi niin kuin hän itse asian ilmoitti. Tämän jälkeen hän jatkoi pienemmästä porkkanan ja perunan viljelyä. Hänellä oli tässäkin omat metkunsä. Porkkanoita kastellessaan hän tökkäsi kepillä reiän porkkanan juurelle ja kaatoi siihen kasteluvettä tarpeelliseksi katsomansa määrän. Perunoiden viljelyn hän aloitti aikaisin keuhkalla sisätiloissa ja ilmojen lämmitessä totutteli perunaviljelmänsä pikkuhiljaa ulkoilmaan. Hän piti tarkan kirjanpidon istut-tamistaan perunoista ja saamastaan sadosta ja paljonko kunakin päivänä söi sadosta.

Antin kasvihuone.

Antti Luukon koti oli pitkä, peltivuorattu rakennus Metsolantiellä. Asuinhuoneet olivat rakennuksen Härkätien puoleisessa, vasemmassa päädyssä. Niiden jälkeen olivat näyttelytilat. Suurin osa rakennuksesta oli verstaasta. – Kuva Arja Fonsell, 1980-luvulta.

Taide on aivojen askartelua

Antti sanoi jossakin taidenäyttelyn haastattelussa: ”Taide on aivojen as-kartelua.” Antin taidetta olivat männystä sorvatut kynttilänjalat ja eri kokoiset hedelmämaljat tai rasiat, laminekoivusta hän teki kauniita lautasia. Antin sorvaamia esineitä oli Salossa ja Forssassa näytteillä ja Omin Käsien -lehti kirjoitti artikkelin Antista ja hänen esineistään. Antti myös maalasi eri

aiheisia tauluja. Hänellä oli muotokuvat muun muassa naapuristaan Sainion Jusista, Kyösti Kallioista, englantilaisesta filosofista, jonka nimeä Antti ei muistanut, vietnamilaistytöstä, Marian Andersonista ja Kaarlo Ståhlbergistä. Ihan tunnistettavia. Muotokuvat olivat lähinnä piirroksia, värilliset maalaukset olivat väritykseltään tummasävyisiä. Maalina hänellä oli itsetehdyt lähinnä öljyvärejä vastaavat värit, joihin hän teki pigmentit itse. Hän

maalasi ihmisiä askareissaan ja vanhoja työtapoja. Tyyli suunnaksi Antti nimesi antismin. Joulun alla Antti askarteli kuusenkoristeeksi kauniita tähtiä ja sydämiä oljesta. Tähtien tekoa varten hän oli kehittänyt sapluunan.

Antti ja keksinnöt

Antti suunnitteli kehittävänsä ikiliikkujan. Ajatus oli kytenyt hänen päässään jo kansakoulupoikana. Laitteen perusajatus lähti siitä, että Anttia harmitti, kun voimalaitoksissa vesi roottoria pyöritettyään valui hukkaan, vaikka siinä olisi vielä liike-energiaa jäljellä. Antti siis rakensi kokeilukappaleen, jossa veden liike-energiaa käytettiin viisinkertaisesti hyväksi. Antti kokeili laitetta hinaamalla ämpäreillä tynnyrillisen vettä katon harjalle. Apumies kaatoi tynnyrin, jolloin vesi syöksyi räystään alle sijoitettuun roottoriaaltaan. Laitteen heikkoudet olivat pääakseli ja laakerointi. Antin kansakoulumatematiikka ei riittänyt vääntömo-

menttien laskemiseen. Sitä, onko laite koskaan toiminut, ei tiedetä. Ikiliikkuja se ei kuitenkaan ollut, mutta Antti halusi ilkkurisesti pitää ihmisiä vähän pilkkanaan, kun huomasi, etteivät nämä laitteesta mitään ymmärtäneet. Ikiliikkujasta jäi suuren suuri astia, jonka Antti toi ulos ja keräsi siihen sadevettä.

Kun Tshernobylin ydinvoimalassa 1986 tapahtui onnettomuus ja saastepilvet saavuttivat Suomenkin, Antin vesiastia oli piripinnassa. Antti huiski vettä ympäriinsä pienellä kepin nokassa olleella desilitran kokoisella astialla ja sanoi: ”Mitä ihmettä teen tällä atomivetellä?”

Kansainvälistä tunnustusta Antti sai keksinnöilleen. Kansainvälisiltä keksijämessuilta Pariisissa ja Brysselissä hän sai diplomit vuosina 1956 ja 1957. Tunnustuksen arvoinen oli muun muassa sirkkelisahan terälaipan jäähdytysjärjestelmä. Työtehoseura palkitsi vuonna 1955 Antin tämän kehittämästä peittauslaitteesta.

Muita keksintöjä olivat joustava siltarengas, salaojaputkikone ja kaksivanteinen polkupyörän rengas. Kaksivanteisen renkaan toimintaperiaate oli: kun dynamo kiinnitetään sisävanteeseen, ei pyörään tarttuva sohjo estänyt dynamoa toimimasta.

Huumorilla

Antti Luukko oli myös huumorimies. Kun Somerosta tuli kaupunki, totesi Antti että kaupungissa pitää olla kaivohuone. Niinpä Antti teki kaivon ympärille muovista ja lasista huoneen,

Antin sorvaamia puuesineitä sekä maalaamia tauluja.

Antti Luukko verstaassaan, tehtyjen töiden ympäröimänä.

kaivohuoneen. Täällä hän kasvatti perunoita. Ne kasvoivat hyvin kaivosta tulevan vesihöyryn keskellä.

Itselleen Antti veisteli aikuisen miehen mentävän kehdon, koska siitä oli raihnaisten helppo nousta, kun reuna kallistui omasta painostaan. 1980-luvulla Antti rakensi itselleen ponttoonilautan ja seilasi sillä Kirkkojärvellä Härkälän rannasta Kirkonrantaan tai päinvastoin. Polkupyörällä hän meni lähtöasemalle, otti pyörän kyytiin ja seilasi pääteasemalle ja pyörällä kotiin. Ja huumorilla nuhataudista: ”Kyllä nuhataudin suhteen on niin, että sen paranemista ei pidä odottaa viikkokausia ilman hoitoa.”

Antti ja ruoka

Koska Antti eleli poikamieshuushollissa, hänellä oli vasuu ruuanlaitosta, jos halusi syödä. Hänellä oli muutama erikoisempi ruokalaji. Keväällä voikukkien ensimmäisten kukkien puhjetessa Antti keitteli mannapuuroa, jonka värjäsi keltaiseksi voikukan terälehdeillä. Niitä laitettiin niin paljon, että puuro oli todella keltaista ja hyvin terveellisen näköistä.

Erään kerran Antti soitti paikalliseen ruokakauppaan, jossa tiesi minun työskentelevän ja pyysi antamaan naapurin likan tuotavaksi sianpään. Tilauksen vastaanottaja sitten kailotti pitkin myymälää, kuka on Luukon Antin naapurin likka.

Vein halkaistun sianpään, joka yhdellä silmällä muovipussin raosta koko matkan syyllisti minua. Antti keitti tästä sianpääsylvästä eikä syylistynyt yhtään sian silmistä. Kyllä Antilla kävi kodinhoitajia, mutta ei hän näitä kelpuuttanut ruuan laittajaksi.

Antti pelästytää

Suvisena aamuna ollessani lähdössä töihin satuin katsoamaan ikkunasta Antille päin. Huomasin kuinka kodinhoitaja soitteli ovikelloa, joka oli vanha paistinpannu johon vasara löi vivusta vedettäessä, ja juoksi välillä kurkistamaan ikkunasta sisälle. Antti oli silloin jo huonokuuloinen. Hetken katselin

ja sitten riensin apujoukoiksi. Emme saaneet Anttia hereille ja aloimme pelätä pahinta. Minun oli lähdettävä töihin ja hain toisen naapurin avuksi Anttia herättelemään. Töistä sitten soitin kuinka oli käynyt.

Hyvin, Antti vain oli nukkunut tavallista sikeämmin, kas kun oli illalla käynyt paikallisessa ravitsemusliikkeessä ja nauttinut Antin plöröä, joka on kupillinen kahvia, 2 cl Koskenkorvaa ja lusikallinen sokeria. Lieneekö tämä tapahtuma saanut Antin pohtimaan asiaa ja tulemaan seuraavan tulokseen. ”Se on tarkkaa hommaa kun viinan kans rapulaa parantaa”, sanoi Luukkon Antti. Tapio Horila kirjasi sanonnan kirjaansa, jossa on muitakin somerolaisia sananparsia ja sutkauksia.

* * *

Näin Antti eleli vaatimatonta arkipäiväänsä hoidellen istutuksiaan ja tehden pieniä ja vähän suurempiakin keksintöjä omaksi ilokseen ja muiden kummastukseksi. Antti Luukon puutarhanhoito ja keksintöjen pohtiminen päättyi 26.9.1996.

LÄHTEET

www.sukuhistoria.fi/kirkonkirjat. Somero ja Tammela.
Profiili Antti Luukko 1989/ Somervision. Haastattelu Voitto Ollonqvist.
Haastattelu Raili ja Reino Välimäki.
Eikka Luoto, Laulu Antista.
Olavi Virtanen, Tarina ikiliikkujasta. Someron Joulu 1996.
Lehtileikkeet, SSS, Forssan Lehti, Somero.

Voitto Ollonqvistin muistosanat Antin haudalla:

” Olemme tulleet saattamaan ystäväämme Antti Luukkoa hänen viimeiselle matkalleen. Antti eli elämänsä kotiseudulle, sen ihmisille, ystäville, luonnolle – luonnon eri vaikutteille. Kotiseututyö ja Somero-Seura olivat hänen sydäntään lähellä. Tunnustukseksi tästä hän sai vuonna 1985 Somero-Seuran kunniakirjan.

On havaittu, että ihminen suoriutuu parhaiten työstään, jos hänellä on riittävästi vaikuttimia työn suorittamiseen. Antilla niitä kyllä oli, kun lisätään vielä keksintöjen osuus. Miten kauniisti hän kuvailikaan oljen kimallusta joulukuusen tähtenä tai jotakin puun pintaa joko sorvattuna tai höylättyinä. Hänen kättensä työt olivat omaperäisyydessään ja harkitussa varmuudessaan kaunistavaa katseltavaa.

Useat erilaiset näytteet kertoivat hänen työstään ja harrastuksistaan.

taan. Kaikista näistä töistään hän antoi vierailleen miellyttävän ja leppoisan selostuksen. Ystävyys oli hänelle kaikki kaikessa. Lähimmäiseen luottavana ihmisenä hän joutui kamppailemaan myrskyjäkin vastaan. Me, hänen lähimmäisensä ja ystävänsä, muistamme hänen hämmäläisen sitkeytensä ja voimakkaan sisäisen lämpönsä.”

Hän oli tehnyt Somero-Seuralle testamentin, jolla määräsi kaiken irtaimen omaisuutensa ja puolet rahavaroista Somero-Seuralle. Irtaimisto, joka ei sopinut seuran kokoelmiin, voitiin huutokaupata.

”On Antti nyt jo vainaa, joukossa enkelten .

Kullatuin hapsin hän kulkee ovesta Herramme temppelin. Vaan jossakin sielunsa sopukoissa ajatus leimahtaa.

”Nyt ikiliikkujaa keksimään, ei oo täällä fysiikkaa.”

Eikka Luoto

Iso, musta härkä

Isäni Matti Alarik Näykki oli Sylvänän-Ollilan Nuorisoseuran perustajia. Talokin oli hänen maallaan viidenkymmenen vuoden vuokra-ajalla ja vuokra oli yksi markka vuodessa. Isälläni oli tapana kertoa satuja seuran ilta-issa. Tämän tarinan olen äänittänyt vuonna 1960.

Mul oli kerran niin mahrottoman suuri härkä ja se oli niin musta, ett vaikka siihen veti viivan valkosel liirul, niin sekin näytti mustalt. Sit tuli kesä ja mää vein härkään laitumel. Ja tuli kärväsii ja net söje sen seljän kaikki rikki. Mää ajattelin ett mitäs tehreän, sit mää hajin tervapytyn ja tervasin sen seljän aika paksultas. Kyl kärväset hiljeni kun ne istus kiinen siihen tervaan eikä päässeet pois, mut siihen tuli harakka kans ja rupes nokkimaan niitä kärväsii, mut sen nokka istus kiin ja kun se saje nokkas irki niin häntä istus kiin. Ja kun sen häntä helppos niin nokka istus kiin. Ja sitä se teki sen koko pitkän kesäsen päivän.

Isä Matti Näykki 1963 soutelemassa Lopella.
– Kuvat Marja Näykin.

Mut sit loppus kesä ja mää vein härkään pihattoon ja panin lehteen ison ilmoituksen ett suuri musta härkä on myytävänä. Sit alko tulla ostajii. Vaikka se oli tiistaises

lehres, niin keskiviikkon tuli yks ja kysys, ett mitä se härkä maksaa. ”Jaa, se on kymmentuhat markkaa, eikä yhtään heivata.” ”Mennäas kattomaan”, sano

ostaja. ”Mennään vaan.” Sit mentiin. ”No”, ostaja sanos, ”ei se ol mikkää paha hinta tommosest härjäst, kyl mää ostan sen.” Se anto kymmentuhat markkaa mun kätteesäin ja kysys koska saa tulla hakemaan. Mää sanoin ett torstain kello kakstoist eikä yhtään ennen. Mää menin sit sisäl eikä aikaakaan kun tuli toinen ostaja. Se kysys taas onks teillä suuri musta härkä myytävänä. Kyl meillä tual pihatos simmonen on. ”No, myyräaks se?” ”Kyl se myytävänä on”, mää sanosin. Mennäas kattomaan.” Ostaja kysys, paljoks se maksaa. Mää sanosin ett kymmentuhat markkaa. Ja hah, se sanos ja anto kymmentuhat markkaa mun kätteesäin ja kysys, ett koska saa tulla hakemaan. Mää sanoin, ett torstain aikaan, ei yhtään aikasemmin. ”Ja hah”, se sanos ja lähti pois. Mää menin sit ommiin hommiisain, mut ehtool tuli viäl kolmas ostaja ja kysys onks härkä viäl myytävänä. Kyl se tual meijä pihatos on, mennäaks kattoomaan. ”Mennään vaan”, mää sanosin. ”Ohoh, se onkin hyvä härkä”, sanos ostaja ja anto kymmentuhat markkaa. ”Huamen kahrentoist aikaan.” Jaha”, sano ostaja ja lähti pois.

Mää menin sit maata. Sit torstain kahrentoist aikaan tuli kaikki ostajat yhtä aikaa ja kysysivät misäs se härkä on. ”No, se on siäl pihatos.” Sit mää kuulin hirmust purinaa pihatost ja menin kattoomaan, siäl ne kolme oli, yks veti hännäst ja toiset korvist, härkä oli pahas pinteet eikä päässy mihenkään. Mää sain pihatton oven pielest suuren

Sylvänän Nuorisoseuran talon kattotalkoot vuonna 1920.

korenon ja annoin mitä kuuluu. Kyl ostajat lähti ja härkä jäi rauhaan sinne mul. Kaikki oli niinkun ennenkin, mut sit meilä tuli vähän ajan päästä simmonen kiiltävänappinen miäs, mahtoks se olla poliisi ja sanos: ”Mitäs varten te oletten myyny härkänne kolmel ostajal?” Mää sanosin, ett mitäs varten hei ostivat sen kaikki. ”Tei pääsette oikeuteen vastaamaan teostanne”, ja sanos koska se on.

Sit mää rupesin huntee- raamaan, ett mitä täst mahtaa

tullakkan. Kun mää en ikän ol oikeures ollu. Mää menin kaupunkiin lakimiähen tykö. ”Mitäs nyt tehrään, mää myjein härkään kolmel ostajal ja ne ottas sen kaikki enkä mää saa sitä kellään annettuut.” Lakimiäs kysy, ett mitäs tei maksatten mul. No mää annan sen härjän jos en mää jouuru mittään kärsimään. Ja lakimiäs neuvos: ”Kun tei menetten oikeutteen, nii sit kun tuamari kyssyy teitilt jottain siit härjän myymisest, niin sanotten vaan ”puttis” ja kiärrätten saappaan koron

päällä ympäri.” No niin, mää sanosin, kyl mää sen sit tiärän.

No sit tuli se oikeuren- käyntipäivä ja mää menin sinne. Siäl oli net kaikki osta- jat. Tuamari sanos mul, ett tei oletten myyny härjän kolmel ostajal ja ottanu kaikilt rahaa. Ja ettekä antanu kellään härkää. Mitäs tähän sanot- ten? ”Puttis!” mää sanoin ja kiärsin korkoin päälä ympä- ri. Tuamari sanos toiseest, tei oletten myyny härjän kolmel ostajal ja ottanu kai- kilt rahaa. Ja ettekä antanu

kellään härkää. Mitäs tähän sanotten? ”Puttis!” mää sa- noin ja kiärsin korkoin päälä ympäri. Jaa, sanos tuamari. ”Ei täl asjal voi mittään. Tei oletten ostanu hullult härjän. Tei saatten pittää tän omana vahinkona. Ei hullun kans saa mennä mittään kauppoi tekemään.”

No kaikki lähtivät pois, mut sit tuli se lakimiäs ja sanos ett hän tuli nyt hake- maan sitä härkää. Siihen mää sanoin ett puttis ja kiärsin korkoin päälä ympäri eikä la- kimiäskän saanu sitä härkää.

Risto Ahti

TILKKA – Helsingin sotilassairaala tuttu monelle somerolaisellekin

Asevelvollisena parikymppi- senä nuorukaisena palvelin lokakuun 1962 ja helmikuun 1963 välisenä aikana Kaartin pataljoonassa Merikasarmil- la, jossa nykyisin on ulkoasi- ainministeriö.

Palveluspaikakseni tuli pääesikunnassa kirkollis- asiaintoimisto, jossa olivat kenttäpiispana Toivo Laiti- nen ja sotilaspappeina Eino I. Alitalo ja Esko Honkavaara sekä kanslistina Elna Kyöstiö.

Kanslisti Kyöstiö oli ollut jo talvisodan syttyessä töissä pääesikunnassa, ja joutui mukaan suunnitteluun, jossa nopeasti päätettiin evakuoita kaatuneet kotiseurakuntien hautausmaille. Mannerheim ei alussa ollut asiaan innostu- nut, koska ohjesäännöt edel- lyttivät hautaamista taistelu- alueelle. ”Ei sodassa ehditä kaatuneitten huoltoon.”

Pääministeri Ahti Karja- laisen vaimo Päivi oli myös hommissa talvisodan aikana pääesikunnassa. Niinpä olen

saanut viedä kirkollisasi- ain toimiston kukat Päiville joskus marraskuussa 1962 Munkkiniemeen. Minulla oli armeijan auto ja kuski varattuna ja mukavasti aje- lin perille. Rouva sai kukat, kiitteli ja itse Ahti tutki sa- nomalehteä.

Itsenäisyyspäivänä 6. 12. 1962 johdin sotilasporuk- kaa Kekkosen vastaanotolla presidentinlinnassa. Meil- lä oli kaikenlaista työtä ja muistan olleeni loppuun asti paikalla. Somerolta oli silloin seiväshypyn maail- manmestari Pentti Nikula itsenäisyysvastaanotolla. En tiedä, oliko Somerolta muita, mutta sen muistan, miten jotkut ihmettelivät, miksi Rauhalinnan poika Laute- lasta pääsi Kekkosen linnaan Nikulan ohella.

Päiväkirjaa pidin jo ar- meija-aikana. Sotilassairaala Tilkassa, jossa tapasin aina- kin yhden somerolaisen, sain vierailta useamman kerran

jumalanpalveluksissa, sotilas- hartauksissa sekä illanvietois- sa. Jo ensimmäisellä käyn- nilläni tuo funkislinna teki minuun syvän vaikutuksen. ”Siellähän päivät kuluisivat mukavasti jos ei satu oikein sairaana olemaan”, kirjoitin päiväkirjaani. Erikoisesti mi- nua lämmitti potilaiden pu- huttelu, sillä sotilaspastorin tittelin sain heti kättelyssä, vaikka en ollut edes teologian opintoja aloittanut. Tilkassa käynnit vaikuttivat ehkä sii- henkin että seuraavana syk- synä pidin itsestään selvänä lähteä lukemaan teologiaa.

Muistan kotoisan ja lep- poisan tunnelman tilaisuuk- sissa. Vaikuttavin oli käyn- tini 20.12.1962 Tilkassa. Kaartin pataljoonan toisen komppanian laulukuoro esiintyi. Sain juontaa ti- laisuuden ja mukana oli taiteilijanakin tunnettu so- tilaspastori Eino I. Alitalo, joka puheessaan muisteli ensimmäistä kenttäpiispaa

Johannes Björklundia, joka neljä päivää aikaisemmin oli kuollut Tilkassa. Muistan vieneeni Björklundin kotiin Urheilukadulle kirkollisasioi- den toimiston muistokukat paria päivää aikaisemmin. Mannerheim oli jossakin vai- heessa ylentänyt sotarovasti Björklundin kenttäpiispaksi. Kerrotaan sen tulleen hyvi- tyksenä kaatuneitten asiasta, jossa Mannerheim oli alussa ollut vastahakoinen.

Opin kenttäpiispa Björk- lundin saamavirren eli nykyi- sen virsikirjan 401 ”Oi Herra henkes valo suo ja minuun puhdas sydän luo”. Talviso- dan aikana se tuli monille tutuksi. Virteen liittyy huu- moria, johon olen osannut hevospitäjä Ypäjän pappina vastata: ”Mikä virsi on he- vosmiehen ja ruunan virsi?” Sehän on tuo Tilkassa oppi- mani Björklundin virsi jossa myös sanotaan: ”Armolla kruunaa, kaunista ja totuu- dessa vahvista.” Helposti

Tilkan sotilassairaala perustettiin vuonna 1918 ja nykyinen funkistyylinen sairaalarakennus valmistui vuonna 1936. Tilkan tunnistettavin ominaispiirre on päärakennuksen kaareva eteläpääty. Rakennusta laajennettiin vuonna 1965.

kruunaa sana muuttui ruunaksi, sillä Suomen hevosia oli sodassa paljon, ja pitihän sitä ruunankin puolesta rukoilla ja veisata. Tilaisuudessa oli potilaina myös vanhempia sotilaita, sodassakin olleita. Kahvin aikana eräs sotilas näytti vammautuneita jalkojaan minulle ja myöhemmin ymmärsin, että hän on ollut kesäkuun 1944 kovissa taisteluissa. Pientä suukopua siinä syntyi, kun mies väitti, että ”nykymukavuuksiin” 1962 tottuneet nuoret miehet eivät enää pärjäisi sodassa. Silloin elettiin Kuuban kriisin aikaa ja noottikriisi oli vuoden ikäinen, joten itsekin tunsin sodan pelkoa. Pidin Tilkassa käymisestä ja yhtenä kertana sanoinkin kenttäpiispaalle suoraan, että mielelläni kävisin Tilkassa useammin.

Joulun jälkeen siihen tuli mahdollisuus, sillä Ruotsista tullutta lahjoitustavaraa saatiin sotilaiden virkistyskäyttöön. Eräänä iltana lähdin Tilkkaan suuri suklaarasia

ja sikarilaatikko mukana. Hartauden yhteydessä järjestin joukkueiden välisen hauskan tietokilpailun ja voittajajoukkueet saivat suunsa makeaksi tai ryhtyä sauhuteluun. Hetken päästä ilmassa leijuivat sikarin sauhut ja tunnelma nousi. Iltavirsikin kaikui mahtavasti. ”Mukavaa kun pojilla on hauskaa”, totesi hoitaja kun tein poislähtöä. Milloinkahan viimeksi on Tilkan julkisissa tiloissa sauhuteltu? Palkintotavaraa löytyi lisää, sillä 7. 1. 1963 kävin Kaartin Tiernapoikien kanssa Tilkassa ja päiväkirjani mainitsee, että tunnelma oli korkealla, koska ilta oli huvittava ja hauska palkintoineen. Mieleeni on jäänyt hieman vanhemman potilaan maininta Tilkan viikostaan, että koskaan aikaisemmin hän ei ole näin hienoa lomaa pitänyt kuin täällä.

Vielä 22. 1. 1963 olen käynyt Tilkassa kävellen, sillä päiväkirjani mainitsee liikennelakon Helsingissä. Talvi oli

kylmä ja rahanuudistukseenkin oli totuttava, sillä satasta oli tullut vuoden alussa markka. Olen 2. 1. 1963 hakenut rahalahetyksen pääesikuntaan Helsingin Kaartintorin postista ja tuonut mukana 100.000 markkaa. Kun tulin perille, niin hättääntynyt puhelinsoitto tuli samanaikaisesti ja virkailija oli erehtynyt antamaan tuon summan, vaikka kyseessä oli 1.000 markkaa. Juuri uuden vuoden yönä oli raha pienentynyt parilla nollalla. Vein rahat takaisin ja virkailijan ilme oli todella helpottunut. Hän olisi halunnut tulla jopa halaamaan nuorta sotilasta.

Se olikin viimeinen käyntini. Liekö reipas kävely Tilkkaan ollut enne siitä, että runsaalla parilla kymmenellä Helsinki City Maratonilla olen aina huokaisut, että kun Tilkasta ja Tilkan mäestä pääsee vielä Mannerheimintielle, niin onpa urakka taas kerran ohi. Mutta varmasti puhun elämän loppuun asti

Tilkan mäestä, jonka seutu on vuosien aikana muuttunut täydellisesti, jopa edukseen. Nykyisin voi ulkomaalaiselle esitellä Helsinkiä ylpeänä verrattuna siihen mitä se oli 1963.

Ypäjän ajalta liittyy Tilkkaan sekin muisto, että kun raumalais-säskyläläisellä aamubussilla olen saapunut kokouksiin Helsinkiin, niin aina on ollut bussin peräpenkillä sotilasjoukko menossa Tilkkaan. Munkkiniemen jälkeisellä pysäkillä ovat pojat jääneet pois ja illalla paluumatkalla bussiin on aina työntynyt puhelias sotilasjoukko samalta pysäkillä. Eräänä päivänä bussinkuljettaja totesi: ”Voi olla että matkustajamäärä vähenee, sillä Tilkkaan menijöitä ei enää ole.” Siihen sanoin, että yksi värikäs vaihe Suomen armeijan historiassa on päättynyt, kun Tilkan käyttötarkoitus muuttuu tyystin. Nykyisin Tilkka palvelee ikäihmisiä

Toimelias Tuominen

Yrjö Tuominen.
– Kuva Lassi Tuominen.

Lapsuuden kotini oli isoäitini luona Takapellossa. Naapurissa asui Yrjö Tuominen, syntynyt vuonna 1895 ja vaimonsa Lyydia. ”Piukea pari”, arvioi Kaislarannan rouva Lahonen. He asuivat Kiiiruun Kivimuurissa. Lyydia oli miesten vaatteiden ompelija. Ompeli myös pikkupojille, kuten omille lapsilleen, joita oli seitsemän. Yrjöä sanottiin Teurastaja-Yrjäksi. Hän osti teuraseläimiä maataloilta, otti vastaan ne kotonaan ja säilytti karjaa pihalla olevassa aitauksessa, josta ne vähitellen teurastettiin ja lihat kuljettettiin kauppoihin ja aina kaupunkeihin saakka. Yrjö oli olemukseltaan hieman karkea, kooltaan keskikokoinen, ja hänellä oli vahva, pelottava puhetyyli, etenkin silloin, kun hän oli ”vähän ottanut”.

Vuoden 1936 paikkeilla pula-aikana Yrjöllä taisi olla rahat vähissä, niin kuin kai-

Someron Viinaprännin rakennus ennen hajottamistaan syksyllä vuonna 1966. Päädyn halkeamaa ihmettelemässä Lyydia ja Timo Tuominen. – Kuvat kirjoittajan.

killä muillakin. Siitä sitten taas selvittiin. Isoäitini Irene Roos kertoi Yrjöstä, kuinka tämä selitti tyytyväisenä, miten hänen varallisuutensa oli kasvanut ja päätti juttunsa: ”Sillon ei mul ollu kun yks leipä ja nyt mul on sata leipää.” Liikemies hän oli, hän osti ja myi lihat ja nahat, joskus kissanakin nahat, ja Lyyti keitteli jäterasvoista saippuaa. Sitäkin riitti myytäväksi. Muutenkin Lyyti tuki sopivasti Yrjön liiketoimintaa. Hän oli hyvin

ystävällinen asiakkaille ja oli selvillä, missä mitäkin tavaraa säilytettiin ja missä isäntä oli, mutta kauppoja hän ei voinut tehdä, koska kiinteitä hintoja ei ollut.

Kaislarannan seutu oli Yrjön tullessa Lahosen naapuriksi vain pelkkää peltoa. Roosin perhe asui Takapellossa. Joku makasiini oli pellolla. Yrjö laajensi tonttiaan vähitellen niin, että vuoden 1938 vaiheilla hänen tonttinsa ylettyi rantaan saakka ja

1940-luvun alussa Tuomisilla oli omakotitalo. 1940-luvulla ei kukaan enää puhunut Teurastaja-Yrjöstä, sillä Yrjö ryhtyi ostamaan ja myymään rautaromua. Sodan jälkeisenä aikana oli korjattava vanhoja koneita. Romuista löytyi varoasia, kauppa kävi ja elintaso nousi. Nimi muuttui Romu-Yrjäksi. Yhdessä vaiheessa terveysalan ihmiset korostivat raudan tärkeyttä ravinnossa, ja silloin eräs suvun pikkupoika innostui: ”Kyl Yrjön raudat nyt mennee kaupaks!”

Joskus, kun kaikki lapset olivat vielä kotona, kulutus oli kova. Pojista ei vielä ollut töissä apua ja kaiken lisäksi vielä oli sota ja rintamalle pojatkin joutuivat lähtemään. Aimo Honkio muisteli, että Yrjö oli heille ärhäkkä, sillä liikeliikelmä oli hermostuttavaa.

Yrjö rauhoittui, kun pojat auttoivat. Timosta tuli vakituinen autokuski ja myöhemmin isän työn jatkaja. Yrjö oli luonut elinvoimaisen liikeyrityksen, joka toimii edelleen ja nykyinen yrittäjä Timon poika Yrjö peri liikkeen perustajalta myös nimen.

Kotiportailla Tuomisen miesväki vas. Kalevi, Aimo, Timo, Harri ja isä Yrjö Tuominen.

Renkipojasta kirkonvartijaksi

Kivirannan mökki.

Knaapin elopellolla vuonna 1927. Keskellä seisomassa mustat liivit päällä Viktor (Vihtori) Lindroos. Etummaisena istumassa isäni 15-vuotiaana. Herraskainen istuja ei liene työväkeä. – Kuvat kirjoittajan.

Rautelan Mäkilään, omenapuiden ympäröimään mökkiin, syntyi sata vuotta sitten kolmas lapsi. Kirkonkirjoihin merkittiin Lauri Johannes Lindroos, syntynyt 18.8.1912. Isä oli työmies Viktor Lindroos, torpparinpoika Jurvalasta, äiti Anna Maria Heikintytär Kärkölästä. Lauri oli lapsista nuorin. Perheeseen kuului jo aiemmin syntyneet lapset, tuolloin 13-vuotias Hilda Maria ja 8-vuotias Kalle Vihtori.

Kovin vähän on minulla tietoa isäni Laurin lapsuudesta. Ei hän siitä paljonkaan kertonut. Enkä toisaalta silloin alle nelikymppisenä liiemmin osannut kyselläkään, silloin kun isä vielä olisi ollut kertomassa. Olen ymmärtänyt, että suoranaista puutetta ei perheessä kuitenkaan ollut. Kylän talollisten töissä Viktor ja vaimonsa hankkivat perheelle leivän. Uskovaisessa perheessä elettiin vaatimatonta, mutta turvallista elämää.

Opintiansä Lauri aloitti kiertokoulussa, jota Raute-lassa pidettiin ”Nummifian”

talossa, maantien varressa, nummen syrjässä. Ensimmäisten oppien jälkeen koulua jatkettiin Lahden kansakoulussa. Tuommoinen kolmen kilometrin matka ei siihen aikaan ollut lapsille matka eikä mikään.

Siihen kansakouluun päättyivät isäni opinnot. Eivät siihen aikaan mökkiläisten mukulat mitään enempiä kouluja käyneet. Uskon, että tunnollisessa ja tarkassa isässäni olisi ollut ainesta enempäänkin oppiin. Jos ei lauluaäntä tai kielipäätä olisi ollutkaan, olisi saattanut olla melkoinen haka laskennossa. Vielä vanhoilla päivilläänkin nautiskeli esittämällä sellaista päässälaskutaitoa, että me nuoremmat jäimme suu auki ihmetyksestä.

Isäni tie vei monen muun nuoren lailla kylän talojen töihin. Kotona kun ei ollut maata, kuin mitä nyt vähän omenapuita ja perunavakojä varten. Kovin pieniä olivat sen ajan ympyrät, viimeistään rippikouluikäisenä maatoihin. Ja sitä samaa hommaa oli isäni

kohdalla riittänyt aina sotaan lähtöön asti. Vaikka sotaväkiaikakin vähennettäisiin, niin sittenkin yli kymmenen vuotta oman kotikylän taloissa maatöissä kierrelen.

Ajan tapa oli, että nuoret miehet ja naiset kiertelivät renkeinä ja piikoina useissakin taloissa. Aina vuoden sopimuksella kerrallaan, marraskuun ”kissaviikoista” seuraavaan marraskuuhun. Jostakin kummasta oli äitinikin tupsahtanut tähän Rautelan taloja kierteleeseen nuorten joukkoon, tupsahtanut kaukaa Sylvännän mettäkulmilta, Katri Elina Paju.

Enempikin äidiltä kuuli näitä nuoruuden työ- ja vähän yöjuttujakin. Siinä niitä parisuhteita syntyi, kun elettiin työt ja vapaat yhdessä. Nukut-

tiinkin kaikki yhdessä suuressa talon tuvassa: naiset alasängyssä, miehet yläsängyssä. Yhdessä tulevat vanhempani olivat kiertäneet niin Suutelan, Vikstedin kuin Mäkinienkin talot. Knaapi oli niin iso ja hieno talo, että siellä ei samanlaista renki- ja piikakulttuuria tunnettu. Palkolliset löytyivät muulla tavoin.

1930-luvun alkuvuosina menetti Lauri lapsuudenkottinsa Mäkilän. Perheen keskeisistä ikävistä asioista ei paljon ole kerrottu. Joidenkin takauksen johdosta Mäkilä joutui vasaran alle. Tuota vasaraa paukutteli tietty talonemäntä, jolle isäni muisti vielä vuosia jälkeensäinkin olla katkera.

Mäkilä meni ja Kiviranta tuli. Rautelan koskenrantaan, Vikstedin vuokramaalle,

Vanhempieni kihlakuva elokuulta 1938.

rakensivat isoisa Viktor ja setäni Kalle vanhoista purkutavaroista kyhätyn mökin. Rahaa löytyi lähinnä isältäni, joka veljeksistä oli tarkempi taskuistaan. Sinne muuttivat isovanhempani Viktor ja Maria poikansa Kallen kanssa, joka yhä viihtyi kotonaan.

Noina aikoina vaihtoivat veljekset myös sukunimensä. Se lieene ollut muotia. Setäni Kalle oli istunut kyäkin ikkunan vieressä ja katsellut alas järvelle. Oli todennut: ”Tosa mennee silta ja tual on saari. Se on sit silta ja saari.” Ja niin tuli Lindroosin veljesten sukunimeksi Siltasaari.

Talvisotaan, eli niin kuin sanottiin, suuriin kertausharjoituksiin lähtö lopetti isäni ja äitini yhteisen työvaiheen lokakuussa 1939. Vuoden vanha kihlapari vihittiin pikaisesti ilman erityisiä seremonioita. Aikaa hänille ei ollut. Onneksi sentään oli aikaa laittaa minun elämäni alulle, koskapa synnyin seuraavan kesäkuun lopussa.

Sota vei isäni elämästä parhaat vuodet. Konekiväärin vara-ampujaksi koulutettu Lauri Siltasaari kävi läpi talvisodan, kierteli Syvärit ja Aunuksen Karjalat jatkosodan matkassa. Sotien välissä syntyi esikoisensa Reijo Johannes, ja jatkosodan aikana veljeni Kalevi Armas. Samoihin aikoihin kuoli isäni isä Viktor ja Kivirannan mamma jäi kaksin Kallensa kanssa. Sotaan jou tuessaan Lauri oli iältään 27 ja sodista viimein vapautuessaan reippaasti yli 32-vuotias.

Jos ei paljon kertoillut lapsuus- tai renkiajoistaan, niin vielä vähemmän kertoi noista sotavuosistaan. Sodasta oli palannut sen verran katkeroitunut mies, ettei niitä tapahtumia paljon kertailut. Palkkioksi Suur-Suomen perustamisyrityksestä oli jäänyt tyhjät kädet ja nälkäinen perhe. Samanlaisia miehiä oli paljon. Paljon oli myös heitä, jotka kertomasta päästyään-

kin kertasivat sotajuttujaan meidänkin mökkiin poikeksaan. Varsinkin muutaman kahvepunssin jälkeen. Isä vaan ei punssitellut.

Työelämä jatkui sodan jälkeen maatoissa. Muonamiehen asunto oli Knaapin sahapytingissä odottamassa, niin myös vaimo ja kaksi poikaa. Knaapilta löytyi työtä ja hevosia, sodasta palautetutkin hevoset Pekka ja Voima. Jälkimmäisestä tuli isän nimikkohevonen. Töitä jakeli Aaltosen Jussi, seinänaapurimme. Oli sellainen etumies, joka aamuisin kävi Oskari Knaapilta kuulemassa päivän hommat, jotka sitten jakoi miehille. Isäntä ei ylimääräisiä miesten kanssa puhellut.

Se oli turvallisen tasaista elämää. Oli kyäkki ja kamari, sähkövalo, polttopuut vajassa, maito ja vesi kannettavissa karjakeittiöstä, johon vesi tuulimyllyllä suoraan järvestä pumpattiin. Yhteinen sauna lauantaan, muutama perunavako talon pellossa ja kellari perunoille. Pistäytyipä talon rouvakin silloin tällöin jauhopussin kanssa. Ei nyt ihan pyyteettömästi, vaan vaihtamassa jauhoja isältä liikeneviin tupakkakuponkeihin.

Elämä muuttui, kun vapun aikaan 1946 Lauri perheineen muutti Kivirantaan äitinsä tueksi. Aluksi ei ollut edes sähköä. Huterassa mökissä riitti jos mitä korjaamista. Siinä hommassa enostani Pajun Stefanista oli suuri apu. Remonteista huolimatta talven pakkaset jäädyttivät vesiämpärin hellan vieressä puulaatikon päällä, me pojat nukuimme pipot päässä ja rotat jyskivät reikänsä kyäkin lattian alla sijaitsevaan perunakellariin, hiirenkokoiset sisällekin.

Muutenkin turvattoman tuntuinen elämä sai oman lisänsä, kun Knaapin isäntä antoi lopputilin isälle. Se oli niitä harvoja kertoja, kun muistan isän itkeneen. ”Kuin-

Suntio Siltasaari kolehtihaaveineen.

kas meitin, äiti, nyt käy, kun ei ol enään tyätä?” muistan isän sanoneen kamarin sängyn päällä istuen itkuisella äänellä. Oli ollut joku maataloustyöntekijöiden lakkopäivä, eikä isä ollut mennyt töihin kuten muut. Se oli kerrasta poikki. Niin helppoa se oli silloin.

Työttömyys sai kuitenkin nopean lopun. Päivän parin kuluttua isä meni Someron sahalle kyselemään töitä. Töitä löytyi heti. Ja niin alkoi sahatyömiehen rooli, jota sitten jatkui niin kauan kuin saha Somerolla toimi, varmaan parisenkymmentä vuotta. Isälle tyypilliseen tapaan muistan hänen monestikin vitsailleen: ” Oli se Knaapin isäntä sentään hyvä miäs, kun osas antaa lopputilin. Mää rupesin sen jälkeen oikein saamaan palkkaakin tyästään.”

Sahatyöstä ja siitä meidän Kivirannasta olen aiemmissa Someron Jouluissa kertonut enemmänkin, joten ei niistä tällä kertaa enempää. Pari vuosikymmentä meni suurimmaksi osaksi kanttisirkkeliä hoidellessa. Se oli ammattimiehen hommaa. Ohessa hoitui myös sahan työväen ammattiosastoasiat. Hienoin hetki sahatyössä oli päivä, jol-

loin särmääjä Lauri Siltasaari sai miesten puolesta puhua sahalla vierailleelle piispa Eelis Gulinille.

Alkuvuosina sahan työviikko oli 47-tuntinen 7–16:teen, lauantaina 7–15:teen. Lisäksi matka polkupyörällä kelillä kuin kelillä. Usein pimeä oli lähteissä ja pimeä kotiin tullessa. Illat kuluivat polttopuita hakatessa, vettä kantaessa, lunta luodessa sekä mökkiä ja vanhaa polkupyörää korjattaessa.

Uskovaisena miehenä isä ei pyhäpäivisin tehnyt mitään työltä tuntuvaa. Kuunneltiin kirkonmenoja tai käytiin hyvillä pyöräkeleillä kirkossa. Vieraisiin mentiin tai varrottiin meille. Se oli lepopäivä. Rauhoituttiin, jotta jaksettiin raataa taas seuraava viikko.

Työ ja sekä muu pirtin pystyssä pitäminen vei ajan ja voimat niin, ettei isällä ja meillä pojilla juuri mitään yhteistä harrastusta ehtinyt olla. Ei urheiluun liittyvää, ei edes kalastusta, vaikka rannalla asuttiinkin. Tuskinpa ne muutkaan isät siihen aikaan niin lastensa perässä juoksivat? Itse juostiin missä osattiin.

Erikoista valveutuneisuutta isältä löytyi, kun vuonna

1951 laittoi poikansa oppikouluun. Se ei siihen aikaan ollut ollenkaan tavallista työläismökeissä.

Minulle ostettiin kulkuneuvoksi vanha armeijan polkupyörä. Jälkeenpäin arvioiden se maksoi isältä ainakin viikon palkan! Vasta vanhemmiten olen oppinut arvostamaan taloudellisia "sijoituksia", joita koulunkäyntini kaikkine menoineen vaati.

Elämä ilman koulumeinojakin oli ollut niukkaa. Ruoka oli usein perunaa ja margariinista tehtyä soosia. Kerrankin söimme pelkkää vedessä liotettua kovaa leipää. "Kyl meitin niin kauvan kelpaa, kun on sentään eres leipää", muistan isän sanoneen.

Kun poika aikanaan päätti oppikoulun, lienee se ollut vanhemmille merkittävä itsestunnon ja salaisen ylpeydenkin hetki. Rautelan ensimmäisiä ylioppilasjuhlia kun vietettiin kylän taannoisen rengin ja muonamiehen pihamaalla. Täyttikö se osaltaan niitä kouluhaaveita, joita isälläni mahdollisesti itsellään oli ollut? Haaveita, jotka talollisille aina olivat olleet mahdollisia, mutta työläisperheissä isän nuoruudessa pelkkiä haaveita, jos niitäkään.

Niukasta taloudesta huolimatta isä-Lauri pystyi 1950-luvun alkuvuosina rakentamaan saunan ja saunakamarin vanhan savusaunan tilalle. Savusauna oli vuosien saatossa saanut palvelua myös

monenmoisia yöpyjiä: tukkilaisia, kalastajia ja kulkumiehiä. Aina löytyi tarvitsevalle yösija pirtistä tai saunasta. Vaikka ahdasta oli.

Ahtautta helpotti isomamma-Marin siirtyminen saunakamariin sen valmistuttua. Onneksi helpotti. Muutaman vuoden kuluttua Laurin ja Katrin perhe lisääntyi kolmannella lapsella. Syntyi Merja, vähän niin kuin iltatähdeksi isojen poikien siskoksi. Siihen aikaan sitä vaan kummasti mahtui pienissäkin pirteissä asumaan.

Lienee mökki tuntunut jo väljältä, kun 60-luvun alussa molemmat pojat samanaikaisesti suorittivat asepalvelustaan. Syksyllä 1964 kuoli isäni äiti, "kivimamma", niin kuin naapurin tytöt häntä olivat kutsuneet. Mökki hiljeni. Jäi "iltatähti" sentään isän ja äidin iloksi tuikkimaan.

1960-luku toi tullessaan merkittäviä muutoksia sahatyömiehille. Epävarmuutta lisäsivät vuotuiset seisokit, jolloin osaavimmatkin ammattimiehet lomautettiin pitkiksi ajoiksi. Tarjottiin isällekin yhtenä talvena patjankantoa Pohjanmaan tietöparakeille. Pakkolähtö tai lähtee pienikin korvaus! Iloton sanoma ikääntyvälle harrasmieliselle miehelle. Onneksi me pojat pystyimme silloin jo sen verran tukemaan, että talven yli päästiin.

Saha lopetti toimintansa siinä 1960-luvun puolivälissä.

Ahkerä kirkossakäynti paljasti, kun isälle löytyi työtä seurakunnasta hautausmaan hoitotoissa. Jossakin vaiheessa vapautui haudankaivajan toimi. Siihen isä sai ylennyksen, tai paremminkin alennuksen. Työ tehtiin pelkästään lapiohommana, aina kahden ja puolen metrin syvyyteen. Kovaa työtä kuusikymppiselle miehelle.

Tuli myös asunnon vaihto. Isän ikioma Kiviranta myytiin 1970-luvun alussa. Lauri, Katri ja Merja muuttivat Pikku-pappilaan, oikein kirkolliseen asuntoon. Ei se enää pappeja tyydyttänyt, vaikka kappalainen Otto Perko oli aikanaan siinä perheensä kasvattanut. Hieno asunto! Tilaa entiseen kolminkertaisesti! Uutta oli keskuslämmitys, kylmä ja lämmin vesi, sisävesi, pesuhuone ja suihku, sähköhella ja puheelin! Omenapuut, marjapensaat ja pihan perällä sauna valmiine klapeineen. Saipa vielä äitinkin hommia rakennuksen kerhopuolen siivoamisessa.

Kun äiti sairastui vakavasti, muuttivat vanhempani omaan pieneen rivitaloasuntoonsa, Kivirannan rahoilla ostettuun. Äidin sairaus vaati paljon isän voimia. Viimeiset kuu-kaudet vuodepotilaana olivat raskaampia kuin me nuoret tajusimme. Elokuussa -78 äidin voimat loppuivat ja isä jäi yksin yksioonsä.

Jo aiemmin seurakunnan suntio oli jäänyt eläkkeelle. Tehtävä oli tuli kuin tilauksesta isälleni. Sen tunnollisempaa ja toimelleen vihkiytyneempää suntiota ei seurakunta olisi voinut saada. Se oli isälle todellinen kutsumustyö. Kirkkoherra Erkki Seppä oli isälle kaikki kaikessa. Lauri Siltasaari, suntio, uskollinen kirkonpalvelija, luotettava yhteistyökuppiani niin kirkkoherralle kuin koko seurakunnallekin. Isä todella viihtyi työssään, äidin mielestä joskus ihan liikaakin.

Elokuussa 1980, 68-vuo-

tiaana isä joutui luopumaan suntion tehtävästä häntä kohdanneen sydäninfarktin jälkeen. Alkuvuosi oli ollut liikaakin täynnä työtä. Milloin auttamassa veljeäni Kalevia haudan kaivuussa, Merjan perhettä vanhan mökin kunnostamisessa tai kirkkoherraa nurmikon leikkuussa ynnä muissa pihatöissä. Tuli auttamaan minuakin rakennuspuiden sirkkelöinnissä ja taaplaamisessa. Kävi vielä heinäkuussa rakennuksellamme. Kiipesi ylös kattotuoleille, halusi välttämättä vasaran ja nauloja. "Tuli munkin sit lyätyyt siihen muutama naula", totesi.

Toinen infarkti 26.10. 1980 oli isälle liikaa. Mahdottoman lumimyrskyn läpi hän oli kahlannut kirkolle ja käynyt tapansa mukaan katsomassa tarvitseeko Kalevi hautojen kanssa apua. Jumalanpalveluksen aikana oli jo todennäköisesti sairauskoh-
taus alkanut, vaikka oli ollut sakastissa huilaamassa. Kotimatalla Kalevin autossa isä infarkti lopullisesti. Sairaalassa ei ollut enää mitään tehtävissä. Ehkä näin oli isälle hyvä, varmaan näin tarkoitettukin, kirkkomatkalla.

Turvallinen ja vakaa oli isä, usein harrasmielisen vakavakin. Vaan tutussa joukossa sille tuulelle sattuessaan oikein juttumieskin, suorastaan höpöttäjä. Ainakin äidin mielestä. Piti uskonnollisesta perinteestä kiinni, perinnöksi lapsilleenkin. Auttoi aikanaan monet nuoret ensi työpaikkoihinsa sahalle. Yritti kasvattaa lapsistaan kunnan kansalaisia omalla esimerkillään. Ei kurittamalla, ei komentamalla, ei ehdottomilla kielloilla. "Onks se nyt niin tarpeellist?" oli usein kuultu. Ja sen sanoman opimme ymmärtämään.

Sanoisi varmaan tästäkin kirjoituksestani: "Oliks se nyt niin tarpeellist?"

"Kyl se vaan nyt oli", vastaisin minä.

Seurakunnan vahvat miehet. Kuva on Kotimaa-lehdestä 22.11.1977. Lehden juttu kertoo Someron seurakunnasta.

Pupulaaksoon oli yöllä satanut ensilumi. Lumi oli tullut myöhäisessä vaiheessa, oli jo maraskuun loppu. Pikkupupu nousi sängystään venytellen ensin oikean tassunsa ja sitten vasemman tassunsa. Pikkupupu pomppasi ylös ja katsoi hymy leveänä ulos ikkunasta. Se oli odottanut jo monta viikkoa milloin ensilumi tulisi Pupulaaksoon ja nyt kun se oli tullut, Pikkupupu halusi viettää koko päivän ulkona.

Pikkupupu pomppi keittiöön, huusi iloisesti hyvää huomenta vanhemmilleen ja pomppi suoraan ovesta ulos ja jäi seisomaan portaille. Pikkupupu nuuskutti rai-kasta pakkassäättä ja kosketti tassuillaan varovasti puhtaan valkoista lunta. Pikkupupu pomppasi ensimmäisen pompun portailta lumihankeeseen.

”Tule pois sieltä lumesta!” isäpupu huusi Pikkupupulle. Pikkupupu katsoi isäpupua ja ihmetteli, miksei hän saisi leikkiä. Isäpupu kertoi Pikkupupulle, että Pikkupupu saisi olla ulkona kunhan muistaa pukeutua lämpimästi.

”En minä kipeäksi tule lumesta”, Pikkupupu sanoi maristen isälleen.

”Et lumesta, mutta kun lumi on kylmää ja se kylmettää tassusi, niin saat flunssan ja joudut makaamaan sängyssä.”

”En minä halua!”

”Tule sitten laittamaan lämmintä päällesi niin voit jatkaa leikkejäsi”, isäpupu sanoi ja sai lopulta Pikkupupun tulemaan sisään ja puke-

Juha Mäntylä

Ensilumi

maan lämpimät ulkovaatteet.

Pikkupupu pomppi takaisin ulos ja huomasi, että hän pystyi seisomaan nyt lumessa kauemman aikaa kuin pelkillä tassuillaan. Pikkupupu heilutti isäpupulle kiitokseksi ja lähti pomppi-maan pitkin hankia.

Lammenrannalle oli muuttanut talveksi asumaan oravaperhe, jota Pikkupupu halusi käydä tervehtimässä. Pikkupupu pomppi oravien pesälle ja huhuili, oliko ketään kotona. Hetken kuluttua pupun eteen tuli kolme oravaa, jotka katsoivat vierasta tulijaa kummissaan.

”Kuka olet?” yksi pienistä oravista kysyi.

”Olen Pikkupupu ja asun tuossa aivan lähellä, näettekö tuon suuren puun tuolla. Se on minun kotini.”

Oravat katsoivat toisi-aan ja hihittelivät jotakin, mitä Pikkupupu ei kuullut. Vihdoin yksi oravista kysyi

Pikkupupulta:

”Asuvatko kaikki puput puussa? En ole ennen kuullut, että puput asuvat puussa. Miten pääsette yläoksille?”

Pikkupupu katsoi hihitteleviä oravia kummissaan, mikä siinä oli niin hauskaa, että he asuivat puussa. Pikkupupu selitti oraville, että ei heidän kotinsa ollut puun yläöksillä vaan aivan maan tasalla puunrungossa. Eikä heillä ollut aikomustakaan lähteä kiipeilemään puihin, koska kaikki mitä he tarvitsivat löytyvät maan tasalta.

”Me käymme korkealla puussa”, orava sanoi ja osoitti viereistä kuusta, jonka yläöksille yksi oravista oli nopeasti kiivennyt. Pikkupupu katsoi ylöspäin ja näki, kuinka orava heilutti pupulle.

”Minun ei tarvitse kiivetä”, Pikkupupu sanoi ja tunsii olonsa hieman surulliseksi, koska ei osannut kiivetä. Hänelle oli aina sanottu,

ettei pupujen tarvitse kiivetä korkealle. Sitä Pikkupupu yritti myös oraville sanoa, mutta niiden mielestä eläinten piti osata kiivetä puuhun.

”Haluatteko leikkiä kanssani hippaa?” Pikkupupu kysyi. Oravat olivat hetken aikaa hiljaa ja lopulta suostuivat leikkimään. Pikkupupu pomppi nopeasti hippana olevaa oravaa karakuun. Pian tuli Pikkupupun vuoro olla hippa. Pikkupupu pomppi vikkeliä oravien perässä ja yritti saada niitä kiinni. Pikkupupu tiesi, että hän oli itse nopea juoksemaan, mutta oravat tuntuivat olevan vieläkin nopeampia. Yhtäkkiä kaikki oravat olivat kadonneet Pikkupupun näköetäisyydeltä. Pikkupupu seiso paikallaan ja yritti etsiä minne oravat olivat menneet.

Yhtäkkiä Pikkupupun viereen lensi jostakin käpy. Pikkupupu nosti sen tassujensa väliin ja katsoi sitä. Pikkupupu nosti katseensa ylös korkealle kuuseen, jossa oravat istuivat ja huusivat tälle, että sen pitäisi tulla perässä ottamaan ne kiinni puusta.

”En minä tule sinne”, Pikkupupu sanoi kuusen juurelta.

”Ei tänne ylös kuulu mitä siellä alhaalla mumistaan”, oravat ilkkuivat pupulle. Pikkupupu katsoi hetken aikaa taas ylös kuuseen ja pomppi kuusen juurelle. Se asetteli tassujaan puunrungolle ja yritti ponnistaa ylöspäin. Se ei saanut minkäänlaista otetta puunrungosta ja putosi aina selälleen lumihankeen.

Pikkupupu kuuli, kuinka oravat nauroivat sille yhteen ääneen puussa. Pikkupupu painoi päänsä alas maata kohti ja pyyhkäisi kyyneleitä silmistään. Se puhdisti vaatteensa lumesta ja lähti pomppimaan allapäin kotiinsa. Pikkupupu pysähtyi vielä katsomaan taakseensa ja näki, kuinka oravat tulivat alas puusta ja jatkoivat leikkiä ilman Pikkupupua.

Kotiin päästyään Pikkupupu heitti vaatteet eteiseen, pomppi huoneeseensa ja paiskasi oven kiinni. Pikkupupu istahti sängylleen ja painoi päänsä tassujen väliin, se oli surullinen. Äitipupu koputti huoneen ovelle ja tuli sisään, se katsoi Pikkupupua ja istahti viereen.

”Mikä sinun on pupu-seni?”

”Mi-mi-minulle naurettiin”, Pikkupupu sanoi itkien.

”Kuka sinulle nauroi?”

”Lammella asuvat uudet oravat”, Pikkupupu sanoi.

Äitipupu otti Pikkupupun syliinsä ja kertoi, ettei tarvitse ottaa tosissaan

kaikkeaa mitä oravat olivat sanoneet. Oli paljon asioita, joita puput osaisivat tehdä ja joita oravat eivät osaa. Pupuja ei ollut tehty kiipeämään puihin kun taas oravia ei ole tehty pomppimaan. Kaikki metsän eläimet olivat erilaisia ja osasivat eri asioita.

”Mutta eivätkö oravat tiedä sitä?”

”Eivät pakosti, sinun pitää kertoa heille, että olemme kaikki erilaisia”, äitipupu lohdutti Pikkupupua.

Pikkupupu ei kuitenkaan halunnut mennä enää leikkimään oravien kanssa, koska ne olivat pilkanneet Pikkupupua ja pakottaneet sen tekemään sellaista, mitä se ei halunnut: kiivetä puuhun. Pikkupupu katsoi huoneensa ikkunasta lammelle päin ja näki siellä oravien leikkivän lumihangessa. Pikkupupu sulki ikkunan ja puki eteissä ulkovaatteet päälleen ja pomppi lammelle oravien luokse.

”Hei oravat”, Pikkupupu sanoi hiljaisella äänellä.

”Hei!” oravat huusivat yhteen ääneen.

”Minä haluan olla teidän ystävänne ja leikkiä teidän kanssanne, mutta minä en osaa kiivetä puuhun. En pitänyt siitä, että te pakotitte minut kiipeämään, koska me puput emme osaa kiivetä puihin.”

”Mekin osaamme”, oravat sanoivat.

”Te osaatte kiivetä ja minä osaan pomppia. Jokainen metsän eläin osaa tehdä jotain sellaista mitä toiset eivät osaa”, Pikkupupu sanoi. Oravat olivat hetken aikaa ihan hiljaa ja katselivat toisiaan. Ne katsoivat Pikkupupua päin ja astuivat lähemmäksi.

”Hmm...olet oikeassa”, yksi oravista sanoi.

”Me teimme väärin sinua kohtaan”, toinen orava sanoi ja astui Pikkupupun eteen.

”Pyydämme anteeksi”, kolmas orava sanoi ja ojensi tassuaan sovinnon merkiksi Pikkupupulle. Pikkupupu tarttui oravan tassusta kiinni ja kertoi, että kaikki oli nyt hyvin. Pikkupupu halusi vain, että oravat ja se voisivat leikkiä joka päivä lammella,

ja jouluna oravat voisivat tulla pupujen luokse viettämään joulua. Ja kun lunta tulee enemmän ne voisivat yhdessä tehdä lumiukkoja ja -linnoja.

Pikkupupu pomppi iloisena takaisin kotiinsa ja kertoi vanhemmilleen sovinnosta oravien kanssa. Oravat olivat luvanneet, etteivät pakota Pikkupupua enää kiipeämään puuhun, koska olivat ymmärtäneet, että puput eivät kiipeä puihin.

”Minä odotan tulevaa joulua innolla”, Pikkupupu sanoi ja hyppäsi äitipupun kaulaan. ”Minä saan silloin uudet ystävät tänne juhlimaan kanssani”, se jatkoi. Äitipupu katsoi iloista lastaan ja laski Pikkupupun lattialle.

”Sinä olet hieno pupu, olen ylpeä sinusta”, äitipupu sanoi ja pörrötti Pikkupupun päätä.

”Minäkin teistä!” Pikkupupu huusi iloisesti ja pomppi katsomaan ikkunasta, kuinka sankka lymimyräkkä saavutti Pupulaakson. Se merkitsi sitä, että jo huomenna Pikkupupu voisi mennä uusien ystäviensä kanssa leikkimään lumeen.

Irja Laiho

Lumen laulu

*Olen syntynyt korkeuksissa
tuhattähtisen taivaan alla
ja kiteissä miljoonissa
luon säihkettä kimaltamalla.*

*Alas pilvistä leijaillessaan
maan mustan peittävät näin
ne kiteet kisaillessaan
kera tuulten temmeltävään.*

*Kylät kaupungit metsät ja pellot
näet kohta jo puhtoissa
lumivaipassa valkoisessa
univirttä soi jäähilekellot.*

*Mua kylmäksi kaikki soimaa
tuhon kuoleman tuottajaksi
eivät ymmärrä sylini voimaa
levon lämmön luojaksi.*

*Kevään tullen on väistyä vuoro
mun raueta hiljaa vain
soi bankien haudalla kuoro
vesivirsinä pisarain.*